

MIHAI HAFIA TRAISTA

**ÎN TRE
DRAGOSTE ȘI MOARTE**

(Poem maramureșean)

Redactor: **Ioan HERBIL**

Coperta: **Stepan-Cristian-David TRAISTA**

Tehnoredactare: **Ioan HERBIL**

Referenți științifici:

Iosif-Cristian PAȘCALĂU

Ștefania PIETREANU

Ioan HERBIL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TRAISTA, MIHAI

Între dragoste și moarte : poem maramureșean / Mihai Hafia Traista ; trad. din lb. ucraineană și note de Stepan-Cristian-David Traista ; pref. de Iosif-Cristian Pașcalău. - București : R.C.R. Editorial, 2025

ISBN 978-606-745-172-6

I. Traista, Stepan-Cristian-David (trad. ; note)

II. Pașcalău, Iosif-Cristian (pref.)

821.135.1

Carte finanțată de

UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

MIHAI HAFIA TRAISTA

ÎNTRE DRAGOSTE ȘI MOARTE

(Poem maramureșean)

*În memoria dragilor mei părinți:
Hafia Nistor și Mihai Nebeleak (Traista)*

Traducere din limba ucraineană și note de
Stepan-Cristian-David TRAISTA

Prefață de *Iosif-Cristian Pașcalău*

**Editura RCR Editorial
București**

2025

Prefață

Volumul reprezintă un document literar de excepție, ce îmbină genurile canonice (epic, liric, dramatic), precum și diverse stiluri de exprimare (discursul indirect, discursul indirect liber, vorbirea interioară). Tradus din limba ucraineană de Stepan-Cristian-David Traista, poemului („maramureșean”, prin inserția de hore sau zicători ale zonei, altminteri universal în extensiune tematică) îi sunt adăugate, sub formă de mottouri la secțiuni, poezii din creația lirică românească a lui Mihai Hafia Traista. În acest mod, dialogul lingvistic și cultural dintre poporul ucrainean și cel român capătă noi valențe, ale căror graiuri sunt puse în părtășie prin nucleele de viziune a lumii și a existenței încapsulate în structurile limbajului. Structurărilor idiomatice păstrează, în fondul semantic al ambelor limbi, cristalizarea unor conținuturi semnificaționale intuitive, cu conotații afective și religioase, astfel încât, dat fiind mediul în care se desfășoară evenimentele, filonul tradiției este conservat, ba chiar amplificat. În raport cu originalul, nu există fisuri de traducere, iar transpunerea din limba sursă în limba țintă nu pune problema unor diferențe capitale de nuanță. Astfel „românizat”, poemul capătă prerogativele unei scrieri de indubitabil interes din partea filologilor români, care pot da seamă de raporturile româno-ucrainene inclusiv la nivelul graiului din vorbirea unor personaje. O asemenea măiestrie în redarea conținutului poetic ne face cu atât mai

receptivi la simbioza modelatoare dintre viziunea auctorială și cea a traducătorului, simbioză ce pune în evidență, la paritate, capacitatea de a închea lingvistic intuițiile creativității.

Pe parcursul lecturii, frapează insistența, dusă la paroxismul obsesiei, asupra frământărilor cu care lumea de gânduri a personajelor își întrețese consistența. În context, repetiția, chiar a unor pasaje mai ample, potențează intensitatea trăirii lor în dramatismul zbuciumatei existențe. Odată cu gândurile ce îi macină, ființele zămislite prin tărâmul poetic se sfâșie între luciditatea datoriei și strălucirea de zenit orbitor a pasiunii fără opreliști. Eroziunea apelor timpului, excruciant exercitată asupra vetrelor conștiinței, admite convergența marotei absolute a iubirii minate de relativism moral. Gândurile sunt iterate compulsiv, uneori cu frânturi noi de informație, ceea ce face posibilă nuanțarea perspectivelor. Grație vorbirii interioare, fluxul de gânduri acoperă, nestingherit, un relief obscurizat de suspansul devenirii, dar supus tragismului ontic. Poveștile integrate pe portativul liric consună, în chip revelator, în crearea unei partituri cu ecouri de lege ancestrală în raport cu care pasiunile personajelor intră în violent conflict, ducând la un deznodământ previzibil, dar atroce sub aspectul revendicării echilibrului pierdut. Conștiința personajelor este expusă forțelor subminatoare, cu entropia individuală și colectivă ca efect inexorabil.

Dragostea și moartea, polii între care se consumă existența omului în lume, își cer, rând pe rând, tributul și amprentează etosul colectivității pe linii divergente. Pe de-o parte, gura lumii condamnă, selectiv, comportamentul și atitudinea față de normele sociale a unora dintre personaje, în special a acelora care, răspunzând chemării erotice, comit adulter și,

într-un subiacent spirit de frondă ce reflectă inadecvarea la standardele impuse prin tradiție, opun rezistență oricărei tentative de neutralizare a impulsurilor, a dorințelor, a emoțiilor și a sentimentelor. Pe de altă parte, propriile insuficiențe sunt, în genere, fie ocolite sau uitate, fie hipertrofic asumate de eroii acestui poem ce pare o extensie textuală a conceptului de hybris.

Situațiile oglindesc o schematizare prototipică a relațiilor interumane: personajele principale intră în conflict pe fondul sentimentelor sau al resentimentelor esențializate geometric. Gura lumii funcționează ca un cor de tragedie antică, în ecouri tenebroase. În timp ce spațiul, chiar la scara unui continent (fantoma războiului care bânuie conștiințele, deopotrivă proleptic, ca spectru al viitorului, și evocativ, la eroii întorși de pe front) se contractă și se reduce la câteva coordonate esențial calitative, timpul cunoaște o dilatare de substanță, tocmai spre a cuprinde suma tensiunilor psihologice, lungile așteptări, climaxul revederii, momentele de pasiune erotică, clipele ce despart viața de abisul morții, lupta interioară dată între extazul împlinirii și agonia ratării, insolitarea percepției cu acute senzații ale prezentului torturant în simbioză cu metamorfozele trecutului filtrat de retorta afectivității.

Între libertatea de a trăi iubirea în pofida oricărei convenții sociale și povara datoriei de soție, eroinele traversează un lung defileu al suferinței, modelând relieful textual cu un flux al conștiinței la limitele inefabilului. Nu mai prejos se situează personajele masculine. Atinși de morbul iubirii interzise, frații Berejneak se supun aceluiași rigori ale unui destin potrivit. Grigor Berejneak este surprins tangențial, mai mult

din evocarea celorlalte personaje, inclusiv a fratelui său, Andrei, care va deveni, în partea a doua a poemului, protagonistul urmărit de aceleași umbre ale îndoielii în căutarea fericirii. Uciderea lui Grigor de soțul ultragiatic, Ion Bursuc, echivalează cu o aparentă înăbușire a hybrisului erotic, amplificând însă orgoliul spălării onoarei în fața societății. Pe canavaua regretelor, Ion Bursuc găsește un aliat surprinzător: tatăl victimei, Alexe Berejneak, care, considerându-se, în parte, vinovat pentru lipsa de reacție în privința relației extra-conjugale consumate între Ana, soția lui Bursuc, și Grigor, decide să îl ajute pe criminalul devenit fugar. Îl scapă inclusiv de jandarmi atunci când Vasile Bursuc, frate hapsân, hotărâse a-l denunța autorităților pentru a păstra și partea lui de avere. Meschinăria condiției umane este magistral creionată, inclusiv prin ecoul biblic al sinuciderii fratelui trădător. Fiecare actant își primește pedeapsa, într-un carusel inexorabil al firii: Grigor este înjunghiat la jocul din sat, soția lui Ion se spânzură, Ion devine fugar și trăiește din mila lui Alexe Berejneak, iar fratele lui Ion, la rândul lui, se spânzură odată ce banii sunt cheltuiți prin cârciumi și consătenii îl privesc ca pe un paria. Alexe, pe de altă parte, este nevoit să ducă povara bolii psihice a soției, care, după moartea fiului lor, Grigor, înnebunește. În același timp, căutând un rost mai înalt pentru mezinul Andrei, vinde caii și se îngrijește ca acesta să primească educație în oraș. În partea a doua, aflăm că se va fi stins pe catafalcul regretelor, în neantul neputinței.

Conflictele arhetipale se transmută și în partea a doua, unde Andrei, întors de pe front, ajunge în brațele Mariei, soția lui Petru Bilaș, camarad de front, a căruia moarte fusese anunțată telegrafic. Andrei, căsătorit cu Kalyna înainte de începe-

rea războiului, ajunge în sat rănit fizic, dar și decimat spiritual, la aflarea unei vești despre soția sa. Această veste nu e rostită niciodată până la capăt, însă, la final, deducem că aceasta, considerându-l pierdut, își refăcuse viața, după un an de la încorporarea lui pe front. În același timp, Maria, care îl iubea încă de dinainte de căsătorie, ajunge să îl vindece de rănille trupului și, parțial, ale sufletului. Însă finalul răstoarnă perspectiva, căci Petre, considerat decedat, se întoarce acasă, spre a reface șirul suferințelor zămislite din adulter. Cercul vicios al sentimentelor nu ajunge să închidă rănille, fie că vorbim de răni create din iubire, din orgoliu sau din neputința de a ierta. Ca în tragediile antice sau medievale, poemul lui Mihai Hafia Traista sculptează, în marmura destinului, profilul aspru al unor personaje jertfite pe altarul unei împliniri himerice. Eroii sunt marcați, mai mult sau mai puțin superficial, de vicisitudinile vremii, dar, cu siguranță, tribulațiile interioare îi călăuzesc spre un orizont de plumb.

În complinire cu linia epică și dramatică, poeziile care deschid secțiunile ranforcează dimensiunea eminamente lirică a evocării. Fie că vorbim de câteva mottouri de factură intertextuală (Adrian Păunescu, Dan Verona, Eugen Jebeleanu, versete biblice), fie că ne raportăm la prologurile poetice ale autorului, în mozaicul de ansamblu al poemului, aceste inserții lirice îngroașă rama epico-dramatică, anticipând sau evocând în racursi trăirile personajelor. Dimensiunea intertextuală se subsumează, în fapt, plurivocalității care definește poemul ca întreg. Rezultantă a interferenței sincretice de genuri și stiluri, plurivocalitatea poate fi considerată însăși esența cărții prefățate. Vocile personajelor se întretaie și compun, din crâmpie de gânduri, un dialog între perspective anta-

gonice sau convergente. Vorbirea interioară, cu precădere, înfățișează lupta gândurilor ce populează conștiința aidoma unor valuri când line, când primejdioase, în siajul aducerilor-aminte și al spovedaniilor târzii. Aceleași valuri se îndreaptă, transorizontic, spre limanul himeric al năzuințelor de împlinire.

Dintre tehnicile creative demne a stăruii asupra lor, discursul indirect liber atrage atenția: „Poate nici nu i-a dat pe cercei cât fac... Sigur nu i-a dat... Negustoru-i negustor, nu ține cont de nevoile altora... Cerceii erau din aur bun... I-a adus tatăl ei din Pesta... Bine că i-a dat și-atât... Numai să-i ajungă pentru leacuri... că restul... (...) Dar unde-i patika?... Aici era... imediat după magazânul cu fierătaie... Dar unde a pus rețeta?... Da' împiedicată mai e, uite-o, e în batistă... la un loc cu banii... Nici nu-i de mirare... la câte are pe cap, iar oamenii... ce știi oamenii?... (...) Aice-i patika... la să văd ce-mi dau și cât vor cere... Da, uite, i-au dat niște pilule... câte două pe zi din astea ce-s în cutia verde... una dimineața, una seara, iar pe cele din sticlură, doar una seara... și prafurile dimineața...” Pasajul, din care am redat câteva secvențe și care se întinde pe câteva pagini, este un eșantion magistral (și nu unicul!) de discurs indirect liber, în care autonomia vocilor se dizolvă într-un flux comunicativ al diversității perspectivelor. Astfel, vocea naratorului, cea a eroinei și a altor personaje fuzionează, intensificând iureșul gândurilor și subiectivitatea percepției și a emoțiilor. Poemul este înțesat de reflexul stilistic al irumperii afectivității în mărci lingvistice precum suprapunerea dintre persoana I și a III-a, inserția interjecțiilor predicative, folosirea condiționalului și a expresiilor ezitării etc. Vorbirea interioară, marcată prin ghilimele, găsește, în discursul indirect liber, ecoul unor extensii de nuanță.

Similar, notații fugare, dar tulburătoare prin forța evocării, pun enumerațiile în slujba acumulării unei densități paroxistice: „Pe urmă, explodau bombele... şuierau gloanțele... zburau schizele... urlau motoarele... nechezau caii... trosneau căruțele... gemeau răniții...” (infernul războiului, perceptibil ca fundal epic, este redat printr-o enumerare de imagini auditive și motorii); „Sufletul suferă, se zbate, se perpelește... Sufletul nu uită... Sufletul nu uită nimic...” (reflecție axiomatică a poverii sufletești); „Tăcerea atârna greu deasupra sufletelor lor... îi apăsa... îi sugruma... îi ardea” (pasaj ce redă tensiunea personajului Vasile Bilaș, trimis de soție să-și dea nora, pe Maria, afară din casă în plină iarnă, căci aceasta locuia încă în casa fiului lor, Petre, căzut pe front, împreună cu Andrei, alesul inimii ei și fragilă stavilă împotriva cotropitoareii deznădejdi). Natura, personificată în elementele și ritmurile ei tutelare, apare ca o cutie de rezonanță tot spre a amplifica tragismul personajelor. Transcriem două fragmente revelatoare în acest sens: „Grei ca niște păcate de neiertat, norii negri pluteau peste sat... Ca niște aripi de plumb atârnav amenințător deasupra oamenilor... Se rostogoleau pe cer ca un blestem neîmplinit, ca niște roți din vedeniile apocaliptice, văzute de sfinții proroci... Curgeau ca niște valuri înspumate ale unui fluviu subceresc, se spărgeau, se rupeau în fâșii, ca, pe urmă, bucățile sfâșiate să se adune la un loc, luând forma unor monștri cu fălcile deschise gata, gata să înghită lumea cu toate ale ei... Împreună cu norii se rostogolea și tunetul, ca un zeu barbar, furios peste măsură, care tuna amenințător, iar fulgerele?!... Fulgerele despicau cerul... Îl biciuiau cu biciuri de foc... Îl loveau cu săgeți arzânde... Îl ciopârteau cu săbiile înflăcărate...”; „Deasupra dealului Dobruca, cerul ofta,

încercând să ascundă secera poleită-n aur în adâncul său, deoarece undeva, după măgurile crețe, dimineața, ca o fată neîubită, începea să-și despletească părul...”.

Poemul impresionează prin dramatismul înfățișat fără concesi, ca și prin sinteza de genuri și stiluri. Metaforismul, ponderat în pasajele epice și dialogate, câștigă în amplitudine prin poeziile-mottouri. Date fiind aspectele semnalate, convingerea personală este că volumul de față constituie un reper de lectură pentru toți cititorii pasionați de creații ce redau zbuciumul interior al ființei umane și complexitatea, deseori ghicită, a sentimentelor sale.

Între meritele traducerii, se detașează promovarea culturii ucrainene în spațiul românesc și a dialogului intercultural româno-ucrainean, precum și familiarizarea cititorului român cu o literatură ce recuperează, tematic – prin logos, etos și patos –, filonul tradiției ucrainene, dar situate, prin concepție și elaborare, în emergența contemporaneității și aplicate, fără asperități interidiomatice și în consonanță de viziuni, fondului cutumiar autohton.

Iosif-Cristian PAȘCALĂU

PRIMA PARTE

*Reînflorește lemnul porții
Pe unde pleci, pe unde vii,
în fața dragostei și-a morții,
Noi toți redevenim copii!*
Adrian PĂUNESCU

1. Și a răsunat ecoul clopotelor...

*Se aude un clopot în vale,
se aude un clopot departe,
și clopotul bate a jale
și clopotul bate a moarte...¹*

(Primăvara anului 1931)

Ca o pasăre neagră, prea-neagră, urâtă și nedorită de nimeni, a zburat deasupra satului ecoul clopotelor, vestind moartea cuiva.

¹ Versurile la sfârșitul cărora nu este menționat autorul aparțin lui Mihai Hafia Traista, cu excepția cântecelor populare preluate din: *Antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (1672-1908) – Maramureș, Țară Veche*, alcătuită de Dumitru Iuga, și din teza de doctorat a lui Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului* (vezi nota *infra*).

La început, vestea morții atârna ca un blestem deasupra satului...

Pe urmă, s-a pogorât în sufletele oamenilor, neagră, amară, dureroasă, apăsătoare... Iar sufletele se răscoleau gemând, scheunând, urlând neputincioase în fața morții...

– A bătut trei stihuri – pentru bărbat!

– Oare cine a murit?...

– Dumnezeu să-l hodiească!...

– Fie-i țărâna ușoară!...

Speriați de sunetul clopotului, oamenii își făceau semnul crucii și se întrebau unii pe alții:

– Hăi tu, Hăfie, cui bat clopotele? se auzi o voce de dincolo de râu.

– Habar nu am, Mărie, uite, vine bătrânul Leva, poate știe el ceva...

– Cui bat clopotele, unchiule Leva?

– Mai bine nu m-ai fi întrebat! Ion Bursuc, la joc, l-a tăiat cu cuțatu' pe Grigor Berejneak.

– Au mămucă!...

– Cum așa?...

– Nu se poate!...

– Se poate, nu se poate, dar Grigor e mort!...

– Dar Bursuc?...

– Ion a fugit.

– Ia tăceți, coconilor! strigă Hafia la copiii care, jucându-se de-a clopotul, cântau legănându-se de pe un picior pe altul:

Bim-bom, tiri-bom,

Bom-bom tiri-bom,

Bim-bom, tiri-bom...

– Au, au, au... da' și Grigor prea de tot s-a apucat să umble după muieri.

– S-a curvăsărit feciorul ca un cocoșel, intră-n vorbă și Varvara.

– Ehei, dacă cățeaua nu ar ridica coada... scuipă bătrânul Leva și porni spre casă.

* * *

*Mă simt bolnav de drum și de iubire,
privesc la tot cu milă și mă mir...
am să vă iert pe toți dintr-o privire
și am să trec tăcut spre cimitir.*

În curtea lui Berejneak s-au adunat aproape toți oamenii din sat.

În mijlocul curții, pe o verincă¹, cu fața plină de sânge, stătea întins trupul neînsuflețit al lui Grigor.

Deasupra lui își urla durerea Eudochia, mama lui.

De câteva ori a leșinat, oamenii o stropeau cu apă, însă, imediat după ce își revenea, continua să bocească:

– Uăăăi, coconu' meu draaag... Uăăăi, Grigoru' nost'... Uăăăi, bucuuuria meeea... Uăăăi de ce taaaci, de ceee... De ce nu-mi spuuui nimiiiic, de ceee...

– Fecior ca un stejar și uite cum a ajuns! a spus cineva din mulțime.

– Muieră-i coastă de drac! a adăugat altul.

– Uiteee ce a făcut din tiiine curvaaa... Ți-a ascuuuns soareeele... N-o să mai calci iarba verdeee, nu...

¹ Verincă – cearșaf.

– Trebuie dus trupul în casă, n-o să rămână peste noapte în mijlocul curții, a spus una dintre femei.

– Mai lăsați-o un pic să-și verse durerea, poate o să-și ușureze măcar un pic sufletul, a răspuns alta.

– De amu-ncolo sufletul ei nu se va ușura până la groapă, a zis unul dintre bărbați.

– Uăăăi, uită-teee măcar la Andreeei, dacă nu vreeeei să te uiți la miine... Uăăăi, că tare l-ai mai iuuuubiiit... îl strângea Eudochia pe micul Andrei care se uita speriat, ca un pui de vrabie, la fratele său mort, neînțelegând mare lucru din ceea ce se întâmpla în jurul său. Uăăăi, uită-teee măcar la Andreeei...

– Vine Berejneak!... Vine Alexe!... Vine Alexe!... a trecut un murmur prin mulțimea care a făcut loc tatălui să se apropie de fiul său mort.

– No, ce zici, fiule... te-ai săturat de curul muierii?! a scuipat nervos Alexe și s-a dus în spatele casei.

– O lacrimă n-a vărsat!

– Zici că-i de fier!

– Parcă are-n piept piatră, nu inimă, şușoteau oamenii.

* * *

Pe cer au început să apară, tremurând, stelele, undeva în crâng s-a auzit strigătul păsării nopții, iar, în spatele casei sale, Alexe Berejneak, rupându-și cămașa-n bucăți, scheuna ca un lup rănit, lovindu-se cu capul de perete:

– Ce mi-ai făcut, copile?! Ce mi-ai făcut, fiul meu drag?...

2. Parcă fugea de sine însuși...

*Încotro aș putea să mai fug,
unde aș putea a mă ascunde,
când umbrele negre mă ajung
nu-i loc pentru mine niciunde...*

Deși oamenii, imediat după ce au trecut podul, au încetat să-l mai urmărească, el continua să fugă.

Alerga spre pădure, strecurându-se prin tufăriș. Se împiedica, cădea, se ridica și continua să alerge, schimbând, din când în când, direcția.

De parcă fugea de sine însuși...

– Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...

– Tulai Doamne, l-o ucis, gata!...

– Puneți-i ceva sub cap!...

– Au-au-au, faceți ceva!...

– Fugi, Petre, că o taie și pe ea!...

– Legați-i tăietura!...

– Rupe-i chemeșă!...

– Ce Dumnezeu!...

– Dă cuțatu'!...

– Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...

Larma ajungea până la el, îl urmărea, i se cuibărea în urechi, în cap, în suflet, se prefăcea în spaimă...

Iar ura?...

Ura care-i clocotea-n inimă, de atâta amar de vreme...

Ura care-i otrăvea sufletul...

Ura care-i ardea pieptul...

Dar setea de răzbunare?...
Unde erau acum?...
S-au topit, au dispărut...
A rămas doar spaima care-l făcea să fugă, să alerge...
Să se ascundă de oameni...
De Dumnezeu...
De el însuși...

* * *

– Vezi, Alexe, că n-o să fie bine! i-a spus, încă înainte de Paște, lui Alexe Berejneak.

– Care-i baiu', Ioane?...

– Te faci că nu știi, hă?... Tot satul știe, numai tu nu știi?!...

– Ce s-o întâmplat, Ioane? a întrebat, cu o voce foarte calmă, pentru a doua oară Alexe, deși știa foarte bine despre ce era vorba.

– Nu am tihnă, din cauza feciorului tău!...

– Bată-l Dumnezeu, să-l bată, de bitangă! Îi rup picioarele!

– Deja a început să vină la ea și ziua, în amiaza mare, iar când eu îs dus la butin¹, vine și stă toată noaptea.

– Da' și tu, Ioane, potolește-ți muierea, mama ei de treabă!

– Am încercat, Alexe, am încercat, da' degeaba! Am bătut-o, de-am stropit-o cu apă, ca pe o cățea, am luat-o și cu vorbe blânde: nu-l mai primi, i-am zis, că vă ascund soarele la amândoi!

– Și?...

¹ *Butin* – exploatare forestieră.

– Bate-mă, omoară-mă, mi-a spus, dar de Grigor nu mă las, o să fug cu el în lume!

– ?...

– Ce să fac, Alexe?... E încă verde la minte, necoaptă, prunci n-avem, nu știu eu nu-s bun sau ea, dar nu avem... măcar de s-ar ascunde de lume, de n-ar ști nimeni, dar așa... în văzul lumii, fără nicio rușine... Îmi belește obrazul, Alexe, nu mai pot să scot capu-n lume, toți şușotesc când trec pe uliță...

– Voi sta de vorbă cu el, cristelnița lui de nemernic!

– Vorbește cu el, Alexe, vorbește, poate n-o să mai vină pe la ea.

– Voi vorbi cu el, Ioane, voi vorbi!

– Vorbește cu el, Alexe, vorbește, că n-o să fie bine!

* * *

*Te iubesc când pornesc spre departe,
te iubesc și atunci când rămân,
eu, adânc, te iubesc pân' la moarte,
te iubesc ortodox și păgân.*

*Te iubesc cu iubire aprinsă,
te iubesc cu un dor de nestins,
te iubesc chiar de tâmpla ți-e ninsă,
te iubesc, te iubesc interzis.*

*Te iubesc cu iubire divină
ca pe o sfântă uitată de toți,
te iubesc, te iubesc fără vină,
și capu-mi aplec pe sub porți.*

Mărți, după Duminica Înălțării, pe toloaca din fața câr-ciumei lui Duvid, s-a strâns tot satul. Era joc.

Ștefan Tonci, legănându-se, cânta la ceteră¹.

Văsălie Bobota, dând din cap în ritmul melodiei, lovea cu un pieptene strunele zongurei².

Ilie Lupuț se aplecă deasupra dobei³, lovind-o cu o mână, iar cu alta farfuria de aramă, montată deasupra ei:

„Bum-bum-bum, bum-bum-bum...”.

„Tin-tin-tin, tin-tin-tin...”.

Iar perechile care jucau:

„Tropa-trop, tropa-trop, tropa-trop...”.

Numai Ion Bursuc, ascuns în tufele de răchită, scrâșnea din dinți și strângea puternic mânerul cuțitului, dureros de puternic...

*Părinte popă Ilie,
spovede-o pe Mărie
și nu-i da mare păcat
pentru că o îndepărtat
un picior de celălalt.*

*Și nu-i da canoane multe
că cu mine îs făcute,*

¹ Ceteră – vioară.

² Zongură – este un instrument tipic Maramureșului, fiind similar cu o chitară, dar cu mai puține corzi. În trecut, avea două șiruri de corzi, dar, în zilele noastre, are patru sau chiar cinci, instrumentul fiind de obicei ținut vertical.

³ Dobă – instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru scurt, larg și gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele care, lovită, produce sunete.

*și nu-i da canoane grele
că păcatele-s a mele...*

*Rumpe-e-e-o, măi!...
I-i-ih, măi Ște'!¹*

Perechile tropăiau, parcă pluteau frumos în ritmul melodiei.

În vârtejul jocului, culorile clopurilor, cojoacelor, baticelor, trăistuțelor și a sumnelor se amestecau între ele, formând o paletă de nedescris de frumoasă...

Grigor, puțin aplecat din umeri, o ținea pe Ana de mijloc, învârtind-o în joc...

Ea îl ținea pe după gât, privindu-l drept în ochi...

Ion Bursuc, ascuns în tufele de răchită, scrâșnea din dinți și strângea puternic mânerul cuțitului, dureros de puternic...

„Vorbește cu el, Alexe, vorbește, poate n-o să mai vină pe la ea!”.

„Voi vorbi cu el, Ioane, voi vorbi!”.

„Vorbește cu el, Alexe, vorbește, că n-o să fie bine!”.

*Mărită-te, mândr-atunci
când o face dracu' prunci,
să te ia un pui de-a lui,
să fii nora dracului...*

*Rumpe-e-e-o, măi!...
I-i-ih, măi Văsăli'!*

¹ Versurile cântecelor populare sunt preluate din: *Antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (1672-1908)* – Maramureș, Țară Veche, alcătuită de Dumitru Iuga, Baia Mare, 2008 și din teza de doctorat a lui Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, 1925.

„Nu am tihnă, din cauza feciorului tău!...”.

„Bată-l Dumnezeu să-l bată, de bitangă! Îi rup picioarele!”.

„Deja a început să vină la ea și ziua, în amiaza mare, iar când eu îs dus la butin, vine și stă toată noaptea”.

„Bum-bum-bum, bum-bum-bum...”.

„Tin-tin-tin, tin-tin-tin...”.

„Tropa-trop, tropa-trop, tropa-trop...”.

*Hădă-i mândra bat-o norii,
noaptea după ușa morii,
dar s-o vezi pe mândra luni,
gândești c-o făcut cărbuni.*

*Mândra mea de doamnă mare,
nici obiele-n cizme n-are,
dar se încălță-n hârtie
să nu pută a sărăcie.*

*I-i-ih, măi Ște’!
Rumpe-e-e-o, măi!...*

N-a mai putut răbda...

Ura îi clocotea în inimă...

Ura îi otrăvea sufletul...

Ura îi ardea pieptul...

A sărit, urlând ca o fiară, din tufișuri și s-a aruncat cu
cuțitul asupra lui Grigor Berejneak...

– Cristelnița cui te-a botezat, amu-ți ascund soarele!...

* * *

- Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...
 - Tulai Doamne, l-o ucis, gata!...
 - Puneți-i ceva sub cap!...
 - Au-au-au, faceți ceva!...
 - Fugi, Petre, că o taie și pe ea!...
 - Legați-i tăietura!...
 - Rupe-i chemeșă!...
 - Ce Dumnezeu!...
 - Dă cuțatu'!...
 - Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...
- Iar el alerga de oameni...
- De Dumnezeu...
- De el însuși...

3. Inima iubește pe cine vrea...

*Cuvintele sunt de prisos,
gândurile la fel.
Atunci să bem!...
Căci se poate întâmpla
să treacă pe lângă noi,
cu lanțul rupt,
un câine zâmbind...*

Golea pahar după pahar, încercând să se îmbete...
Să uite de tot și de toate...
Glasul tatălui său îi răsună-n urechi:

„Bată-te Dumnezeu, de bitangă!... Mă faci de rușine în fața oamenilor... amu la bătrânețe îmi belești obrazul, hă?!... Dacă nu poți trăi fără sumna muierii, însoară-te, nu umbla după muierile altora, că te-or aduce acasă cu călcâiele-n față! Țâța lui mumă-ta pe care ai supt-o!...”.

După un timp a simțit cum o căldură plăcută i-a învelit sufletul, iar toată supărarea pe care i-a pricinuit-o tatăl său, tot necazul pe care îl purta în suflet s-au topit, au dispărut, numai vocea continua să-i răsună-n urechi:

„Lasă-te de muieria lui Ion Bursuc, că acesta o să te taie cu cuțatu’!”.

Parcă el nu purta cuțât?...

Purta și el...

Ușor de zis: „Lasă-te!”...

Dar inimii nu-i poți porunci...

Inima iubește pe cine vrea!...

– Dă-mi, Duvide, o uiagă¹ de pălincă! se auzi vocea cuiva.

– Ai bani, îți dau, n-ai bani, nu-ți dau!

– Scrie-mă pe caiet, că ți-oi da săptămâna ce vine.

– O să-mi dai joi, după Miercurea Ciuc... Ai bani – bei, nu ai bani – nu bei!

– Hai, Duvide, nu fi hațea!²...

– Ai bani, îți dau, n-ai bani, nu-ți dau!

Asemenea discuții puteai auzi foarte des în cârciuma lui Duvid.

Grigor a lovit cu pumnul în masă și a început să cânte:

¹ *Uiagă* – sticlă.

² *Hațea* – cuvânt cu care se alungă porcii.

*Inima-n mine nu-i bună
ca poama de mătrăgună:
că-i legată cu lanțuri
și cuprinsă de doruri;
legată-i cu lănturile,
cuprinsă-i de dorurile.
Nu știu pă cine-aș afla
să-mi dezlege inima,
cât ar cere – atât i-aș da.*

„Vai, Mămucă Sfântă și Precistă! Mi-o nenorocit bulean-
dra coconu’! Sigur l-o îmbătat cu mătrăgună de nu mai poate
bietul fără ea... O să-l taie Ion Bursuc – o să-i ascundă urmele
de pe pământ...”, își frângea mâinile maică-sa.

De parcă el era de vină?...

Inimii nu-i poți porunci...

Inima iubește pe cine vrea!...

– Hai noroace la cojoace! ridică paharul Ilie Potocean.
De ce stai supărat, Grigo’, că eu nu am bani, las’ că și ai tăi
s-or duce, ha, ha, ha... încercă să-l înveselească.

*Fost-am tânăr și zglobiu,
mi-o vinit mintea târziu.
Focu’ te mănânce, minte,
dacă n-ai fo’ mai ’nainte.
Amu iești, nu-mi trebuiești,
de puțină haznă-mi iești.*

– continua să cânte Grigor.

Pe urmă, închină cu ceilalți flăcăi care stăteau la masă
cu el și dădu paharul peste cap.

La mesele vecine stăteau câțiva uncheși, vorbeau de-ale lor și dohăneau.

– Dă-mi, Duvide, o uiagă de horincă! se auzi din nou vocea rugătoare a unuia dintre ei.

– Ai bani, îți dau, n-ai bani, nu-ți dau.

– Scrie-mă pe caiet, că ți-oi da săptămâna ce vine.

– Eu te scriu dacă semnezi, altfel nu!

„Ion Bursuc o să bage cuțatu'-n tine ca-n harbuz!”.

„O să-l ucidă Bursuc – o să-i ascundă soarele!...”.

De ce Bursuc nu-i spune lui nimic?...

De ce tace?...

De ce nu-i dă pace tatălui său?...

Sâmbăta trecută s-a întâlnit cu Bursuc pe ulița Solonețului, acesta i-a aruncat o privire și a intrat în curtea lui Lupșac.

Putea să-i spună lui...

„Vezi, Alexe, că n-o să fie bine!... Nu am tihnă din cauza feciorului tău...”.

– Îți semnez, îți semnez, Iudă, numai dă-mi o uiagă de horincă!

– Nu, așa nu merge, odată semnezi și pe urmă uiaga!

– Bine, încă o brazdă de cosalău¹, de-a lungul locului de la Cașiță, de lângă Nicolae Poleac.

Hărmălaia din cârciuma lui Duvid creștea, dar când intră Ion Bursuc au amuțit toți și se uitau pe furiș când la el, când la Grigor Berejneak.

Știau toți că Grigor se ține cu nevasta lui Bursuc...

¹ *Cosalău* – loc destinat cositului (*fâneată*).

Ion Bursuc a cumpărat o sticlă de „Secărică” și un pachet de țigări „Haiduc” și a ieșit, la fel cum a intrat, fără să spună nimănui nimic.

– Nu ți-ai murdărit nădragii, Grigo’, când a intrat Bursuc? îl întrebă în batjocură Marcu Prodan, fiul birăului.

Grigor sări ca turbat spre acesta și-l prinse de piept.

– Tacă-ți gura, că de nu!...

– Că de nu... ce? – îl înfruntă acesta, sigur că nu s-ar pune nimeni cu el – cu fiul birăului, fiul lui Bartolomeu Prodan.

– Uite ce! strigă Grigor și îi trase o palmă de-i zbură lui Marcu clopul din cap. Ți-i ciudă că Ana nu vrea să-ți dea și ție? Hă?!... Mi-a spus că ai cerut!...

Ilie Potocean și Gheorghe Balemba au sărit și l-au prins pe Grigor de mâini.

– Îți trebuie necazuri pe cap, Grigo’?...

– Nu călca-n baligă că pute!... Iar tu, Marcule, cară-te dracului din cârciumă, că o să te ducă mă-ta în lepedeu¹ de aici.

Marcu își culese clopul de pe jos și ieși din cârciumă.

Peste câteva minute, lucrurile au intrat în normal și hărmălaia reveni.

Fiecare vorbea de-ale lui...

„De aia-i cârciumă... că doară n-o să se bată feciorii-n biserică...”.

„Bată-te Dumnezeu, bitangă!... Mă faci de rușine în fața oamenilor... amu la bătrânețe îmi belești obrazul, hă?!... Dacă nu poți trăi fără sumna muierii, însoară-te, nu umbra după muierile altora, că te-or aduce acasă cu călcâiele-n față! Țâța lui mumă-ta pe care ai supt-o!...”.

¹ *Lepedeu* – cearceaf.

„Vai, Mămucă Sfântă și Precistă! Mi-o nenorocit bulean-dra coconu’! Sigur l-o îmbătat cu mătrăgună de nu mai poate bietul fără ea... O să-l taie Ion Bursuc – o să-i ascundă urmele de pe pământ...”.

- Mai dă-mi, Duvide, o uiagă de horincă!
- Ai bani, îți dau, n-ai bani, nu-ți dau.
- Scrie-mă pe caiet, că ți-oi da săptămâna ce vine.
- Eu te scriu dacă semnezi, altfel nu!

*Dat-am mâna cu cucul,
las pe mândra la dracul;
dat-am mâna cucului,
las pe mândra dracului.*

*Mândruluț de la poiată,
turtele de grâu te bată,
și horinca pipărată,
ce o beam noi laolaltă,
când ședeai la noi pe șatră.*

- Am auzit că bătrâna Olena îi pe ducă.
- Păi cât ai vrea să trăiască?... A trecut suta!
- Oare noi om trăi atâta, nănașule?

*Frunză lată cât palma,
scârbită mi-e inima,
nu-i doftor să o tocmea.
Nici doftor, nici împărat,
fără cine o-a stricat,
nici doftor, nici doftoriță,
făr' mândra cu-a ei guriță.*

– Mai dă-mi, Duvide, o uiagă de horincă!
„Ion Bursuc o să bage cuțātu’-n tine ca-n harbuz!”
„O să-l ucidă Bursuc – o să-i ascundă soarele!...”
Parcă el nu purta cuțit?...
Purta și el...
Ușor de zis: „Lasă-te!” ...
Dar inimii nu-i poți porunci...
Inima iubește pe cine vrea!...

4. Să afle toată lumea!...

*Vreau să cumpăr pământ,
cât să sap un mormânt,
un mormânt pentru doi –
un mormânt pentru noi.*

*ca un trist Dumnezeu,
mă îngrop numai eu,
mă îngrop pentru doi,
mă îngrop pentru noi.*

*Vreau să vând un apus
și trei vorbe de spus,
vreau să vând dimineți,
vreau să cumpăr tristeți.*

*Vreau să vând un mister,
vreau să cumpăr un cer
și un lan de trifoi
pentru noi amândoi.*

„Precista mă-tii de cățea!... Te omor, buleandro!... Te rup în bucăți ca pe o cârpă!... Îți sucesc grumazul!...”, cu un urlet sălbatic s-a năpustit asupra ei cu pumnii.

„Tu te așterni sub feciorul lui Berejneak, iar mie îmi crapă obrazul de rușine, nu pot să scot capul în lume, bată-vă Dumnezeu de nemernici!...”.

Urla ca un nebun. Urla și o lovea cu pumnii pe unde nimerea...

* * *

*Tu să râzi eu să plâng
și să vindem la târg,
patru vorbe de zis
și un vis interzis.*

*Viața-i un iarmaroc
cu decorul baroc,
care vinde tăceri,
pentru triste învieri.*

*Și un loc de popas,
pentru un trist parastas,
două vorbe și un semn
pe o cruce de lemn.*

„Vă arăt eu vouă cine-i Ion Bursuc!... N-o să mai faceți mult umbră pământului, că vă ascund soarele!... Crucea voastră!...”.

Continua să o lovească, dar ea nici măcar nu se apăra, stătea chircită și scheuna ca un animal rănit...

„O să măucidă!”, se gândea.

„Lasă, poate-i mai bine așa... Să măucidă, de ce să ne chinuim toți trei: și eu, și el, și Grigor?... Dragostea e mare chin, oameni buni!... Mare chin, mare...”.

„O să te mai ții cu el, curvo?!”.

„Da, o să mă țiiu!”.

„Ce ai zis?!... Ce ai zis, curvă?!...”, se năpusti, din nou, cu pumnii, peste capul ei.

„Bag cuțătu’-n voi!... Te tai cu toporu’... Te omor, buleandro!...”.

„Omoară-mă, Ionică!”.

*Cărărușă din ocol,
M-am iubit c-un domnișor.
Eu nu m-am putut răbda,
Da’ l-am spus cătră mama...*

Cine cânta asta?...

Aha, fratele ei – Mihai...

Iar Ion?...

Ion doar o bate! O bate și urlă ca un turbat...

„O să te mai ții cu el, curvo?!”.

„Da, o să mă țiiu!”.

*Când oi muri mândră eu,
să mă-ngropi în fogodău
cu căpuțu’ sub hordău,
s-aud vinu’ ciurăind,
crâșmărița măsurând,
crâșmaru’ bani numărând,
fete cu feciori giucând.*

Așa cânta Grigor... iar Ion?... Ion...
Gata, acum o s-o omoare!...
Poate-i mai bine așa...
Pentru toți ar fi mai bine...
Dar dacă nu o omoară, atunci duminică va ieși la joc și o
să tropotească cu Grigor...
Să afle toată lumea...

*Inimnioara-n mine-i lut
de câte le-am petrecut,
inimnioara-n mine-i răce,
câte am a le petrece.*

„O să te mai ții cu el, curvo?!”.
„Da, o să mă țiiu!”.
Într-adevăr, la început a luat-o frumos:
„Hăi, Anuță, tu... ia uite ce vorbesc oamenii-n sat... Că tu
și feciorul lui Berejneak...”.
Știu, tu ești încă verde, iar eu-s mai veșted... dar e
rușine...
Mare rușine, Anuță!...
Teme-te de Dumnezeu, eu-s gospodar bun, iar acum râd
oamenii de mine...
Mă vorbesc pe la spate când ies în sat... nici la biserică
nu mai pot să merg...
Lasă-te de el, Anuță!...
O să te lași?...”.
„N-o să mă las, Ionică!...”, i-a răspuns fără să-și dea
seama.
„De ce vorbești așa?”.
„Nu știu!...”.

„N-o să iasă bine, Anuță, eu n-oi putea răbda rușinea!...”
Mai bine ar omorî-o acum!...
Ar fi mai bine pentru toți...
Dar dacă nu o omoară, atunci duminică va ieși la joc și o
să tropotească cu Grigor...
Să afle toată lumea...

*Inimă cu mult amar,
nu te supăra-n zadar.
inimă cu mult urât,
nu te supăra nicicât.
de-oi pute, te-oi mângâie,
de nu-i rămâne ș-așe.*

„O să te mai ții cu el, curvo?!...”.
„Da, o să mă ții!...”
Dar dacă nu o omoară, atunci duminică va ieși la joc...
Să afle toată lumea...

5. Iar Grigor zâmbea-n copârșeu¹...

*Plouă să înece litere și semne,
alfa și omega se despart pe veci,
vin de pretutindeni să-i îndemne
triste abecedare și alfabeturi reci.*

*Și vor fi priveghiuri cu mirese dalbe,
pline tribunale cu jurați și aprozi,*

¹ Copârșeu – coșciug, sicriu.

*cârciumile pline cu meseni la mese,
alfa și omega rătăcind pe străzi.*

*Chiar și noi, iubito, ne vom rupe-n două,
îmi vei fi străină, îți voi fi străin,
îmi e trist în suflet, iar afară plouă
și ne curg prin vene râuri de pelin.*

„Zici că-i viu...”.

„Parcă are roșeață-n obraji...”.

„Zici că zâmbește...”.

„Așe mort fain n-am mai văzut...”.

„Zâmbește, nu alta...”.

„Zâmbește-n copârșeu”.

„Nu-i pare rău după lume...”.

Oamenii șușoteau, iar Dochia bocea... urla... leșina...

– Uăăăi, coconu’ meeu!... Uăăăi, ce ți-a făcut curvaa!...

În loc să te gați de nuntă, tu te gați de groapă!... Uăăăi, coco-
nu’ meeu!... Uăăăi, uită-teee măcar la Andreeei, dacă nu
vreeei să te uiți la miiine... Uăăăi, că tare l-ai mai iuuubiiiit...
Uăăăi, un’ te duci, Grigore, undeee?... Uăăăi, de unde să te
aștept, coconuuu’ meu!... Uăăăi, n-o să te mai întorci, nuuu...

„Dacă Grigor nu se mai întoarce, atunci fluierul și cuțatul
o să-mi rămână mie?... Ar fi bine s-o întreb pe mama... Dar
cureaua lui cea lată?... Dar de ce plânge mama și își frânge
măinile?... Poate ar trebui să fac și eu la fel?... Dar nu, uite,
tata nu plânge...”, nu știa ce să facă micuțul Andrei – fratele
lui Grigor.

– Cu duhurile dreptilor, celor ce s-au săvârșit, odih-
nește, Mântuitorule, sufletul adormitului robului Tău Grigor,

păzindu-l pe dânsul întru viața fericită care este la Tine, iubitorule de oameni. Întru odihna Ta, Doamne, unde toți sfinții Tăi se odihnesc, odihnește și sufletul robului Tău Grigor, că Tu singur ești fără de moarte, a răsunat vocea părintelui Leahovici.

– Aaamin!... răspundea mulțimea.

– 'omnului să ne rugăm!...

– 'oamne miluiește!... 'oamne miluiește!... 'oamne miluiește!... cânta deacul Popadiuc.

„Ce mi-ai făcut, Grigore, ce mi-ai făcut tu mie, copile?... Ți-am zis să nu te mai ții cu muierea lui Bursuc, că n-o să iasă bine... Ce mi-ai făcut, fiul meu drag, ce mi-ai făcut?...”, urla sufletul lui Alexe Berejneak.

„Priviți la Alexe...”.

„O lacrimă n-a scăpat...”.

„Oamenii străini plâng, iar el...”.

„De parcă n-ar fi tatăl lui...”.

„Zici că-i de fier...”.

„Parcă ar ave piatră-n loc de inimă...”.

Oamenii șușoteau...

Sufletul lui Alexe urla de durere...

Iar Grigor zâmbea în copârșeu...

Poate nu s-ar fi mirat nimeni dacă se ridica și începea să cânte:

Astă lume nu-i a me,

ceielaltă nici așe.

Astă lume mi-i trecută

de jumătate mai multă,

ceielaltă mi-i vândută.

– Uăăăi, coconu’ meeeu!... Uăăăi, ce ți-a făcut curvaaa!...
– Uăăăi, coconu’ meeeu, ce bucurie mi-ai făcut!... N-o să mă mai trezești noaptea, nuuu!... N-o să mai ceri de mâncare, nuuu!... Uăăăi, ce ți-a făcut curvaaa!...

„N-o să se mai întoarcă Grigor... Când l-au dus pe bunicul, mama a plâns la fel și bunicul nu s-a mai întors... Atunci fluierul și cuțatul îs a mele... poate și cureau lată... dar mai bine o s-o întreb pe mama...”.

– Că tu ești învierea și viața și odihna robului Tău Grigor, Hristoase Dumnezeuul nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună și Celui fără de început al Tău Părinte și Preasfântului și bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!...

– Aaamin!... răspundea mulțimea.

– ‘omnului să ne rugăm!...

– ‘oamne miluiește!... ‘oamne miluiește!... ‘oamne miluiește!...

„Ce mi-ai făcut, Grigore, ce mi-ai făcut tu mie, copile?... Ți-am zis să nu te mai ții cu muierea lui Bursuc, că n-o să iasă bine... Mi-a zis mie Bursuc că n-o să fie bine, că nu are tihnă din cauza ta... Da’ eu n-am știut, Grigore, să te feresc de moarte...”.

„Priviți la Alexe...”.

„O lacrimă n-a scăpat...”.

„Oamenii străini plâng, iar el...”.

„De parcă n-ar fi tatăl lui...”.

„Zici că-i de fier...”.

„Parcă ar ave piatră-n loc de inimă...”.

„O făcut războiul, ce vreți?...”.

* * *

- Unde i-au săpat groapa?
- Undeva deasupra capelei boierului...
- „Zici că-i viu...”.
- „Parcă are roșeață-n obraji...”.
- „Zici că zâmbește...”.
- „Așe mort fain n-am mai văzut...”.
- „Zâmbește, nu alta...”.
- „Nu-i pare rău după lume...”.
- „Zâmbește-n copârșeu.”.
- Iar Grigor zâmbea-n copârșeu.

6. Pentru sufletul lui!...

*S-a interzis iubirea prin decret,
se sinucid din dragoste amănții,
spre zări străine azi plecăm discret,
sub alte cruci să ne-ngropăm talanții.*

*Se judecă iubirile pe rol,
instanțele amână pronunțarea,
Isaia dănțuiește rock and roll,
iar moartea își descoperă chemarea.*

– Cum ai zărit lingura, cum te-ai apucat de înfulecat, Oleno! Stai o țârucă, să zică părintele „Tatăl nost”, a mus-trat-o Hafia din Pârâu pe Olena Dreica.

– Olena de abia așteaptă să moară cineva ca să poată înfuleca sarmale și să bea horincă, a adăugat Maria din Pârâu, vecina Hafiei.

- Păcat, Oleno, păcat! a amenințat-o cu degetul Hafia.
- E păcat, parcă voi duceți lingura și paharul la ureche... tot la gură le duceți...
- Zi Olena și dă-i pace? noi îi vorbim una și ea înțelege alta... a zâmbit Parasca din Joseni.
- Vine popa!
- Popa vine!
- Vine părintele Leahovici.
- Șezi, Ilie, șezi, că mare pretin ai fost cu Grigor, vă aveți ca frații, îl pofti Eudochia pe Ilie Potocean.
- În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh... bine-cuvântă părintele bucatele.
- Luați, oameni buni, luați... să fie pentru sufletul lui Grigor!... Luați, vă rog, luați!... îi pofta Eudochia pe cei veniți la pomană.
- Să fie primit!
- Să-i fie țărâna ușoară!
- Bogdaproste!
- Dumnezeu să-l ierte!
- Odihnească-se-n pace!
- Luați, oameni buni, luați... să fie pentru sufletul lui Grigor!...

*De-aș muri primăvara
 păsările m-ar cânta,
 vântuțu' m-ar legăna,
 păsările m-ar jeli,
 cu flori m-ar acoperi,
 rândunelele m-ar duce
 și cucu mi-ar pune cruce
 dintr-o creangă de măr dulce...*

Dintr-odată au amuțit toți...
O neliniște ciudată a pus stăpânire pe ei...
Fiecare se simțea vinovat, însă de ce anume nu ar fi
putut spune nimeni...
Cântecul parcă nu era cântec, ci un blestem care atârna
deasupra satului...
Cineva cânta pe dealul Hrițcov...
O femeie...
Știau toți cine cântă...

*Foc te bată, lume-amară,
cum te-oi lăsa dintr-o sară:
nu ți-oi spune că m-am dus,
numa' mi-i vede că nu-s;
nu ți-oi spune c-am plecat,
numa' nu mi-i vede-n sat...*

– Urlă cățeaua! L-a dus pe Grigor la groapă, ș-amu urlă
buleandra! rupse liniștea Olena Dreica.

Toți au privit spre ea cu recunoștință...

Olena, cu vocea ei vulgară, a alungat neliniștea și spaima
cuibărite în sufletele lor.

După câteva clipe, oamenii vorbeau între ei...

După câteva clipe, oamenii înfulecau sarmale...

După câteva clipe, oamenii beau „pentru sufletul lui
Grigor”...

– Se vorbește că l-au zărit pe Ion Bursuc în Lazul Șe-
pusche...

– Se ascunde pe unde poate...

– Pân' la urmă l-or prinde jândarii...

– O să vină iarna, unde o să se ascundă?...

– La Copăl, i-a dispărut cerga...
– Iar de la Vasilenca, cineva a furat o găină...
– Poate vulpea...
– Luați, oameni buni, luați... să fie pentru sufletul lui Grigor!...

Oamenii luau...

Luau „pentru sufletul lui Grigor”...

Mâncau și beau liniștiți până când, de pe dealul Hrițcov, a răsunat un strigăt:

– Uăăăi, oameni buni!... Săriți, oameni buni!... Uăăăi, oameni buni!...

– Ce s-a întâmplat, Katerino?... s-a auzit o voce de bărbat.

– Uăăăi, oameni buni!... S-o spânzurat Ana lui Bursuc!...
Uăăăi oameni buni!...

* * *

*Din valea mea urcând spre dealul tău,
se răscolesc trădările și urlă
și zornăie arginții celui rău,
când luna poposește-n vechea turlă.*

*Din crucea mea spre crucea ta murind,
Ne îndreptăm ținându-ne de mână,
cu pașii noștri alte cruci sădind,
ca niște flori ivite din țărână.*

– Oameni buni, încotro?... Stați, oameni buni!... Nu plecați... Mai stați!... Beți pentru sufletul lui Grigor!... Blestemata de curvă nu a lăsat nici măcar ca oamenii să bea pentru sufletul lui... a spus Eudochia și a căzut pe laviță.

Iar oamenii...
Oamenii au fugit într-acolo...
Spre Hrițcov...
Aici au văzut ce era de văzut...
Așa sunt oamenii – curioși la durerea altuia...

7. Iar caii... unde sunt caii, mamă?...

*Prin lumină, ascultați, caii liberi fără șei
și de rouă înrourați, trec ușor ca niște zei.
În galop prin viața mea ei străbat un drum de rai
și nu-mi pot imagina lumea asta fără cai
cântec dulce murmurat caii trec în pas ușor,
doar cu sufletul curat poți privi în ochii lor.*

Dan VERONA

Ușa grajdului rămas orfan... ușa grajdului fără cai îl privea ca un ochi negru și urât...
Simțea un nod în gât...
Pe obrajii murdari i se rostogoleau, fără voia lui, lacrimi...
Oare n-o să mai audă nechezatul lor cald, prietenos?...
N-o să mai răsună din grajd zgomotul copitelor?...
N-o să mai vadă prin ușa grajdului jocul vesel al cozilor de cai?...

* * *

„Alexe Berejneak a vândut caii!...”
„Ce era să faci bietul de el?... Grigor s-a prăpădit, iar acum și necazul cu Eudochia...”

„Mare necaz o dat peste bietul om...”.
Vorbeau între ei Ștefan Moroșan cu bătrânul Leva.
I-a auzit când se întorcea de pe imaș, unde s-a jucat cu copiii.

* * *

– Mamă, unde sunt caii, mamă?...
– Hă, caii?... o să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei!... Nu te necăji, Andrei, se vor întoarce duminică-n zori de zi!... Ha, ha, ha!...

S-a întors cu spatele la grajdul orfan, nu mai putea privi la ușa prin care au ieșit pentru ultima dată prietenii lui dragi...

„De ce râde mama?...”.

„Alexe Berejneak a vândut caii!...”.

„Ce era să facă bietul de el?...”.

Așa vorbeau între ei oamenii...

Iar mama:

„Or să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei...”.

Cum adică „or să se întoarcă duminică în zori!...” . De ce tocmai duminică?...

Pentru o clipă l-a zărit pe Grigor călare pe cel roib, iar cel murg călca în urmă, cu capul aplecat...

„Asemenea cai nu găsești prin satele de pe Valea Ronișoarei...”, și-a adus aminte de cuvintele lui Ilie Potocean.

„Alexe Berejneak a vândut caii!...”.

„Ce era să facă bietul de el?...”.

Așa vorbeau între ei oamenii...

Iar mama:

„Or să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei...”.

Cum adică „or să se întoarcă duminică în zori!...”. De ce tocmai duminică?...

Oare de ce râde mama?...

– Ha, ha, ha!... Nimeni nu crede că se vor întoarce!... Dar eu știu bine că se vor întoarce!... Nu te necăji, Andrei, se vor întoarce duminică în zori de zi!... Ha, ha, ha!...

Dacă se va întoarce Grigor, atunci de ce i-au promis că-i vor da lui, după ce se va face mare, fluierul, cuțatul și chimirul lui Grigor?...

Cum se va întoarce Grigor dacă l-au îngropat...

Acolo, în cimitir, lângă bunic...

Atunci se va întoarce și bunicul?...

Dar de bunic n-a pomenit nimic maică-sa...

Numai de Grigor și de cai...

– Or să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei!... Nu te necăji, Andrei, se vor întoarce duminică-n zori de zi!... Ha, ha, ha!...

* * *

*Tropa-trop prin oraș
șchiopătatul galop,
un țăran și doi cai –
tropa-trop...*

Adrian PĂUNESCU

S-a dus naibii totul...

I-a vândut...

Și ce dacă i-a vândut?...

Pe Grigor l-a îngropat...

Eudochia a bolunzit...

Cai nu mai are...
În afară de Andrei nu i-a rămas nimic...
Absolut nimic!...
Dar bine că-l are...
Îl va da la școală... la oraș!...

*Când s-o-mpărțât năcazu’
eram în câmp la lucru;
tât gândesc cum s-o-mpărțât
că prea mult mi s-o vinit,
atâta mi s-o vinit,
cât șohan n-am osâmbrit;
de frică trabă să-l port,
da’ vezi, codrule, nu pot.*

O să zică lumea că s-a îmbătat...
A vândut caii și acum bea...
El, Alexe Berejneak, care nu a fost beat din feciorie...
Și ce-i pasă lui de lume?...
Ce i-a mai rămas pe astă lume?...
Dar pe ăla micu îl va da la școală... la oraș...
Iar caii?...
S-au dus...
Și Grigor s-a dus...
Iar Eudochia?...

*De năcazuri năcăjăsc
și prin codru pribegesc,
la frunză mă jălcuiesc.
La frunza cea de pe munți,
că n-am oameni cunoscuți,*

*numai frunza și codru’
care-s pă tăt pământu’.*

Și ce dacă s-a îmbătat?...
Și ce dacă își cântă necazul?...
Și ce dacă-l râde lumea?...
Oare s-a îmbătat de buiac, ha?...
Pe Grigor l-a îngropat...
Eudochia a bolunzit...
Cai nu mai are...
După ce a intrat în curte, Alexe, în loc să intre în casă,
s-a dus în grajd...
În grajdul fără cai...
A dormit acolo...
În locul lor...
În locul cailor...

*– Spune, măicuțiță, spune,
avut-am noroc pe lume?
– Eu Ț-am spus și Ț-oi mai spune
că tu n-ai noroc pe lume.
Măi, copile, supărat,
eu noroc Ț-am sămănat
astă primăvară-n strat,
l-am pledit și l-am udat,
a ta parte s-o uscat
de jele și de bănat...*

* * *

„Asemenea cai nu găsești prin satele de pe Valea Roni-
șoarei...”.

„Alexe Berejneak a vândut caii!...”.
„Ce era să facă bietul de el?...”.
„Mamă, unde sunt caii, mamă?...”.
„Or să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei,
duminică în zori!...”.
„De ce tocmai duminică?...”.

8. Duminică dimineată-n zori de zi...

*Se întâmplă pe lume dezastre
și drame avem la activ,
prenumele mamelor noastre –
sunt cel mai frumos substantiv.*

*Frumoasele păsări măiastre,
pe lume au trăit cu un rost,
prenumele mamelor noastre –
sunt cel mai frumos adăpost.*

*Pe lume sunt vorbe măiastre
și vorbe aruncate în van,
prenumele mamelor noastre –
sunt cel mai frumos talisman.*

– Au venit, Slavă Domnului!... S-au întors... și caii, și Grigor... S-au întors duminică dimineată-n zori de zi... Eu am spus la toți că se vor întoarce, dar nimeni n-a vrut să mă creadă... Așa, acum văd toți că am avut dreptate – o mamă știe întotdeauna când i se vor întoarce coconii... Au venit,

Slavă Domnului!... S-au întors... și caii, și Grigor... S-au întors duminică dimineața-n zori de zi... S-au oprit la cârciuma lui Duvid, mă duc după ei că Duvid îi ascunde, vrea să ne fure caii, blestematul! Dar eu mă duc după ei, căci știu că s-au întors... Au venit, Slavă Domnului!... S-au întors... și caii, și Grigor... S-au întors duminică dimineața-n zori de zi...

*Supărare, voie rea,
pusă-i la inima mea,
ș-a făcut acolo casă,
ca nicicând să nu mai iasă;
ș-a făcut așezământ,
n-a ieși până-n pământ...*

- Vine Eudochia lui Alexe Berejneak!... Vine Eudochia!...
- Se duce la cârciuma lui Duvid...
- Biata de ea...
- Prin mare necaz a trecut săraca...
- N-a rezistat, a bolunzit...

*Frunză verde trei măslina,
plânge inima în mine
ca copilul de trei zile.
Copilul plânge și-nceată,
inima mea niciodată.*

- Cântă săraca...
- Își varsă amarul...
- Are ce vărsa biata de ea...
- I-a spus lui Alexe doctorul că poate, poate scapă de beteșug...
- Cum o vrea Cel de Sus...

*Sângurea mi-s, sângurea,
ca un pui de turturea,
dar ca mine nu-i nici ea,
că cucu-i fârtat de cruce
și mierla i-i soră dulce,
și-apoi sturzul tot se duce
pe vale și pe dealuri
și-i aduce leacuri,
dar eu când m-oi bolnăvi,
oare cin' m-a lecui?*

- Iar o să fie circ la cârciuma lui Duvid...
- Poate ar trebui să trimitem după Alexe...
- Trebuie, bistoș¹ trebuie!...
- Pruncilor, i-a-n fugiți după unchiul Alexe!...
- Să vină urgent la cârciumă!...

* * *

*Pe lume sunt vorbe măiestre
și vorbe aruncate în van,
prenumele mamelor noastre –
sunt cel mai frumos talisman.*

*Trudite, frumoase și aspre,
mâini ce pe creștet ne-au stat,
mângâierile mamelor noastre
sunt cel mai frumos atestat.*

¹ Bistoș – cu siguranță, desigur.

- Grigore!... Pruncuțu' mamei!... Hai acasă, puiule!...
- O, Iehova!... Nu-i aici niciun Grigor, femeia lui Dumnezeu! Nu-i aici, nici n-a fost!... Spuneți-i, oameni buni... cinstiți creștini, spuneți-i că iar o să-mi spargă geamurile cu pietre...
- Ce putem să-i spunem, Duvid?...
- Parcă dacă-i spunem o să priceapă...
- Vezi că nu-i limpede la minte...
- Te-a ascuns, bitanga!... Vrea să ne fure caii... Eu știu că te-ai întors, Grigore... te-ai întors duminică-n zori de zi... Lasă-mi coconu' acasă, ticălosule, că...
- S-a aplecat să caute o piatră...
- Oameni buni... Săriți, oameni buni, că iar îmi sparge geamurile... Rifko, fugi după jăndarii... să vină jăndarii... Nu mai pot răbda... o să bolunzesc și eu... Să vină jăndarii.
- Lasă-mi coconu' acasă, că te aprind ca pe un șobolan!... O să arzi cu tot cu cârciuma ta blestemată!... Ai pus ochii pe caii noștri, ai?! Îți arăt eu cai!... Îți dau foc la cârciumă!...
- Ați auzit, oameni buni?! Asta mă aprinde... îmi dă foc la cârciumă... să vină jăndarii... Rifko, fugi după jăndarii...
- Potolește-te, Duvid!...
- Nu țipa, că n-o să te aprindă...
- Vine Alexe...
- Vine Alexe după ea...

* * *

- Dochiță! Hai repede acasă, Dochiță!... A venit Grigor!...
- Hă?
- A venit Grigor... s-a întors... hai acasă!...

– Zici că s-o întors Grigor... a venit?...

– Da, Dochiță, s-a întors!...

– Și caii?...

– Și caii s-au întors!... Hai repede acasă!...

– Ha-ha-ha! Au venit, Slavă Domnului!... S-au întors... și caii, și Grigor... S-au întors duminică dimineață-n zori de zi... Eu am spus la toți că se vor întoarce, dar nimeni n-a vrut să mă creadă... Așa, acum văd toți că am avut dreptate – o mamă știe întotdeauna când i se vor întoarce coconii...

9. Întâlnire neașteptată...

*Durerea în suflet îmi urlă,
ca un cântec străvechi de oier
și clopotul bate în turlă
pentru un fiu risipit și stingher.*

*Și tu să mă ierți de se poate,
și eu am iertare să-mi cer,
relele meargă pe ape,
pentru un fiu risipit și stingher.*

*Iarăși mă întorc către tine
ca un fiu risipit și stingher,
trei seri am să amurg pe coline,
trei nopți, iertare o să-mi cer.*

S-au întâlnit pe neașteptate...
Așa, dintr-odată... din întâmplare...

În locul numit Valea Râpelor, lângă pârau.

Alexe se întorcea, cu toporul în mână, din Lazuri...

Singur, cu gândurile lui...

Urca dealul, oprindu-se din când în când să-și tragă su-
fletul...

Ion ședea pe o cioată de stejar, cu toporul pe genunchi...
Era la fel de nepăsător ca amurgul răstignit deasupra dealu-
rilor ce înconjurau satul.

S-au întâlnit ca două păsări triste care, din greșeală, se
ciocnesc în zbor...

S-au privit unul pe celălalt... fără ură... fără frică... însă
nu nepăsător...

Nici măcar nu s-au mirat de această întâlnire, poate
doar, fiecare dintre ei a strâns puternic coada toporului în
mâini...

Așa, pentru orice eventualitate...

„Naiba s-o ia de viață!... Ia uite unde s-a ajuns!... Uită-te
la Ion... asta-i viață?... Cât a fost tânăr, a lucrat zi și noapte ca
să aibă de toate, iar acum și-a lăsat gospodăria și se furi-
șează prin păduri și tufișuri ca fiarele sălbătice... s-a spân-
zurat și Ana... Prin câte i-a fost dat să treacă... nu i-a fost ușor
că mult a mai iubit-o!... «Vezi, Alexe, că n-o să fie bine!... Nu
am tihnă din cauza fiului tău!...», mi-a spus atunci, înainte de...
iar eu?... Nu am fost în stare să împiedic nenorocirea... Nu
am fost!... Și acum uită-te la el: murdar, nebărbierit, jerpelit,
flămând, se ascunde de oameni ca un animal... Naiba s-o ia
de așa viață!... ”.

„A îmbătrânit Alexe... în câteva luni a îmbătrânit cât alții
în zece ani... Fața i s-a umplut de riduri, ochii i s-au adâncit
în orbite... s-a gărbovit... a îmbătrânit rău!... De parcă eu am

vrut să-i fac asta?... Oare nu i-am spus: «Vezi, Alexe, că n-o să fie bine!... Nu am tihnă din cauza feciorului tău!...». Acum Dumnezeu să ne ierte!... Grigor cu Ana îs pe lumea cealaltă, iar noi o să ne chinuim pe asta... Am auzit că și-a vândut caii... Eudochia și-a pierdut mințile... De parcă eu am vrut asta?... Degeaba i-am spus: «Vorbește, Alexe, cu el, poate o lasă-n pace...». Mi-a spus că vorbește... Poate a și vorbit...”.

– Lăudăm pe Iisus, Ioane!

– În veci amin, Alexe!

Iar pe urmă...

Pe urmă, s-a așternut tăcerea...

O tăcere lungă și apăsătoare...

O tăcere mai grea decât durerea... mai grea decât moartea...

Alexe s-a așezat lângă el, pe cioată... Și-a umplut pipa de tutun, a aprins-o și i-a întins-o lui Ion...

Fumau pe rând... în tăcere... ca doi prieteni nedespărțiți care știu totul unul despre celălalt... care nu mai aveau ce să-și spună...

– Nu am fost în stare, Ioane, nu am fost în stare...

– Ha?

– I-am spus, Ioane, i-am spus, dar degeaba...

– Și eu i-am spus ei, dar tot degeaba...

– Ei deja-s dincolo – la dreapta judecată...

– Să-i ierte Dumnezeu!

– Să-i ierte!

– Și pe noi, Alexe!

– Și pe noi, Ioane!

– Și tu să mă ierți, Alexe!

– Dumnezeu să te ierte, Ioane!... Și tu să mă ierți pe mine!

– Dumnezeu să te ierte, Alexe!

* * *

*Aș vrea să auzim doar de bine
și lerul să fie doar ler,
trei nopți am să amurg pe coline
ca un fiu risipit și stingher.*

*Eu am să mă întorc iar la tine,
Într-un ultim și mare sfârșit,
Iar tu să mă amurgi pe coline,
Ca pe un fiu, ca pe un fiu, risipit.*

Pe urmă, au fumat în tăcere... ca doi prieteni nedespărțiți care știu totul unul despre celălalt... care nu mai aveau ce să-și spună...

În amurgul serii, păreau două statui de piatră sculptate de mâna sorții sau, mai bine spus, a nesorții...

Pe urmă, Alexe s-a ridicat și i-a întins mâna:

– Rămâi cu bine, Ioane!

– Mergi sănătos, Alexe!

După câțiva pași, Alexe s-a oprit și i-a spus lui Ion:

– Coboară mâine seară la Fântâna lui Babici, o să-ți las în tufa de alun o straiță cu de-ale gurii, o uiagă de horincă și haine de schimb...

– Bogdaproste, Alexe!...

10. Durerea altora nu doare...

*De-o vreme amintirile mă-nfruntă
și-n trup mi se răscoală un destin,
când mă întorc acasă ca la nunta,
la care Iisus preface apa-n vin.*

*Și am să beau cu îngerii la masă,
poate să spună cine ce o vrea,
astăzi Dumnezeu se întoarce acasă,
un Dumnezeu cu trup de catifea.*

*Voi închina cu nukul și fântâna,
și apoi voi bea cu gardul ruginit,
voi sta la masă astăzi cu țărâna,
din care Dumnezeu m-a zămislit.*

(Iarna anului 1932)

În sat erau trei cârciumi: una o ținea Duvid, pe a doua – Leiba, și dincolo de râu era a treia – a lui Abramko...

În fiecare puteai auzi aceleași povești... aceleași ofuri... aceleași cântece...

Oamenii se adunau în serile de iarnă, fumau, beau și povesteau...

Povesteau despre necazurile și durerile lor, dar mai ales despre durerile altora... deoarece durerea altora nu doare...

* * *

– Mai dă-mi o uiaă, Duvide!... Nu-ți bate capul, eu am bani!...

– Domnule Ștefan!... V-am întrebat eu vreodată de bani?!... se supără Duvid. Știu că dumneata ai tot timpul bani. Dă-te la o parte, Miroane, lasă-mă să trec!... Ești surd!... Ți-am spus că nu-ți mai dau pe datorie, poți să stai și-n cap că tot nu-ți dau!...

– Am auzit că l-au găsit pe Ion Bursuc...

– Jăndarmii?

– Nu, pescarii din Câmpulung la Tisa... L-au găsit în râu, săptămâna trecută, s-a înecat bietul de el...

– Cine știe pe cine au găsit... nu au avut cum să-l găsească pe Bursuc.

– Tu de unde știi?...

– L-a văzut aseară bătrâna Polina, lângă Fântâna lui Babici...

– Umblă ca un lotru...

– Nici jăndarmii nu-l mai caută...

– Până la urmă tot o să-l prindă...

– Nu poate să se ascundă la nesfârșit...

– Dă-te la o parte, Miroane, lasă-mă să trec!... Ești surd!... Ți-am spus că nu-ți mai dau pe datorie, poți să stai și-n cap că tot nu-ți dau!...

* * *

– Doamna Leiba, mai aveți horincă de aia bună cu camfor?...

– Am, băieți, am!

- Ne dați o uiagă pe datorie?
- Vă dau, de ce să nu vă dau?...
- Mare necaz s-a întâmplat în Borșa.
- Nu vorbi...
- Ce s-a întâmplat?...
- L-au ucis butucii, în butin, pe Ion Ciursi și nici Gheorghe din Colnic nu se știe dacă scapă cu viață...
- Iar Potocean?
- Lui Ilie i-a strivit piciorul, va trebui să i-l taie doctorii!...
- Mai bine ar muri... decât fără picior...
- Taci din gură!... Nu vorbi prostii!... Uite, Vasile Grădinaru s-a întors din război fără un picior și trăiește, Slavă Domnului!
- De parcă aia e viață...
- Aveți scrumbie afumată, doamna Leiba?
- Am, flăcăi, am!
- Mai aduceți-ne o uiagă!...
- Mintenaș, feciori, mintenaș!...

* * *

*Voi bea cu poarta noastră-n poartă,
 voi bea cu drumul nostru-n drum,
 mă voi lua la trântă cu a mea soartă,
 pâ'n' va ieși pe hornul casei fum.*

*Și totul am să dreg, fără hodină,
 de-ar fi să strig ca orbul Bartimeu,
 ferestrele încă cerșesc lumină
 și-n casa noastră întră Dumnezeu.*

*Fecioara se închină, din icoană,
aşa ceva Precista n-a văzut,
iar eu alerg spre pivniţă în goană,
să pun pe masă vinul ne-nceput.*

– Toarnă, Abramko, toarnă, nu da din barbă ca ȝapul, că ȝi-o smulg!...

– Hai mai repede, Abramko, 'tu-ȝi mă-ta aia ruginită!

– Nu mai strigaȝi, domnilor, că nu am decât două mâini, mintenaş, mintenaş vă torn la toȝi... îngăduiȝi un pic...

– Până ajungi la noi, ȝi se termină horinca...

– Stai dumneata liniştit, că am bugătă¹... şi horincă, şi peşte afumat...

– Acum, cui rămâne averea lui Ion Bursuc?

– Ia uite... de grija averii lui Ion n-ai tu bani de un deȝ²?...

– Ion are un frate şi o soră...

– Sora lui Bursuc şi-a primit partea...

– O să-i rămână lui frate-su Vasile...

– Nemernicul acela o s-o toace pe băutură şi muieri...

– În doi-trei ani o bea toată...

– Vedeȝi cum îi viaȝa... unul se chinuie să strângă, iar altul...

– Aşa e! Dar şi Berejneak a ajuns rău de tot...

– Caii i-a vândut, iar Eudochia... ce să mai vorbim...

– Dar şi el nu-i cu toate ȝiglele pe casă – vrea să-l dea pe ăla micu' la şcoală, la oraş... să ajungă domn!...

– Doamne fereşte!...

¹ Bugăt(-ă) – destul(-ă).

² Deȝ – un decilitru (sau 100 de grame).

– Toarnă, Abramko, toarnă, nu da din barbă ca țăpul, că
ți-o smulg!...

– Hai mai repede, Abramko, tiglizăul¹ cui te-a încălțat
azi-dimineață!...

– Nu mai strigați, domnilor, că nu am decât două mâini,
mintenaș, mintenaș vă torn la toți... îngăduiți un pic...

* * *

Și uite așa...

Oamenii se adunau în serile de iarnă, fumau, beau și
povesteau...

Povesteau despre necazurile și durerile lor, dar mai ales
despre durerile altora... deoarece durerea altora nu doare...

11. Ai milă de mine, Dumnezeule!...

*Pe lume sunt bune și rele –
cărări care duc spre apus,
tu încearcă să mergi doar pe cele
pe care a mers și Iisus.*

*Cărări care duc înspre bine
și drumuri ce duc înspre rău,
încrede-te numai în tine
și-n Domnul – prietenul tău!*

„Ai milă de mine, Dumnezeule!... Ajută-mă, dă-mi putere
să-mi pot duce crucea până la capăt, că-i vai și amar de capul
meu și trei zile pe deasupra, cum a spus bătrânul Coptil când

¹ Tiglizău (ticlezău, tiglăzău, teglăzău etc.) – fier de călcat.

i-a ars casa, iar eu am ajuns mai rău decât el... De nu ar fi
ăsta micu', îmi puneam de mult ștreangul de gât și gata!...
Numai de l-ar primi tata să stea la el, de maică-mea nu-mi
bat capul, o să-l primească bucuroasă, dar tata poate va bos-
corodi... dar de primit îl va primi, că ține la băiat... Niciodată
nu vine la el cu mâna goală, dacă nu-i aduce bomboane sau
turtă dulce, atunci îi aduce o jucărie făcută de el sau îi dă
bani... Trebuie să-l primească, că Eudochia... Îl tot așteaptă
pe Grigor și umblă pe ulițele satului strigând și cântând... Iar
când ajunge la cârciuma lui Duvid, e nenorocire... i s-a pus
pata pe bietul ovreu!... Ce pot să fac cu ea?... Nu pot să o bat,
și așa a bătut-o Dumnezeu, Doamne, iartă-mă!... Dar și pe
mine m-a bătut?... Și de ce?... Am ucis pe cineva?... Am furat
vreodată?... Am mințit, am preacurvit, am pizmuit pe cine-
va?... Sau nu am umblat la biserică?... Am umblat... și bani am
dat, și am postit, și m-am rugat, și am aprins lumânări, iar
Tu, Doamne?... De ce mi-ai luat totul?... Fiul, muierea, caii?...
De ce, Doamne?... Ai milă, Doamne, măcar de ăsta micul... Ai
milă de mine, Dumnezeu!...”

* * *

– Luați-l la voi, tată! Luați-l, vă rog, că iată, Eudochia...
trebuie să am grijă de ea ca de un prunc mic... Doctorul mi-a
spus s-o internez la Sighet, la Casa de nebuni, dar nu mă lasă
sufletul... Am trăit atâta timp împreună, iar acum... luați-l pe
Andrei la voi, tată!

– Nu-i vorba de mine, Alexe. Eu l-aș lua bucuros, numai
că, știi și tu, eu am împărțit între tine și fratele tău toată
averea mea. Nu am nimic al meu... Tu ai primit partea ta, iar
tot ce este aici e al fratelui tău Ștefan, iar acesta parcă ar

avea mămăligă-n gură, când strigă la el nevastă-sa Parasca. Rage la el ca o vacă, iar el tace ca un bou, nu poate să-i închidă gura, și au și ei trei copii...

– Unde mănâncă trei, o să mănânce și al patrulea, a intrat în vorbă mama lui Alexe.

– Nu-i vorba de asta!... Eu nu vreau ca Ștefan să-mi întretină pruncul... eu vă dau toți banii pe care i-am luat pe cai, îl dau la școală, numai să stea cu voi...

– Nu trebuia să vinzi caii! a spus cu voce aspră tatăl lui Alexe.

– Au, tată, tată!... Credeți că pe mine nu mă doare sufletul după cai?... Mă doare, mă doare și încă cum mă doare!...

– Ia banii și du-o pe Eudochia la un doctor specialist. Eu am bani bugăți, nu o să-i iau cu mine în temeteu¹. Tu du-ți muierea la Sătmar, la doctor. Fata domnului Lorinț Hergaș a bolunzit mai rău ca Eudochia, dar au vindecat-o la Sătmar, de parcă nici n-a fost beteagă la cap. Pe Andrei adu-l aici, dacă o să-i umble gura Parascăi, îi trag eu una peste fleancă, dacă frate-tău nu-i în stare...

* * *

– Te duc la bunicii tăi, copile! Bunicul Niculae te iubește și bunica Hafia la fel. O să te joci cu Ștefănel, cu Petrișor și cu Parascuța, o să mergi la școală și o să înveți carte – să citești și să scrii! Pe urmă, o să mergi la oraș și o să ajungi domn!

– Ștefănel o să mă lase să mă dau în scrânciobul lui?...

– Da, sigur că o să te lase, cum să nu te lase?...

¹ *Temeteu* – cimitir.

– Dar Petrișor a spus că scrânciobul e al lor, că bunicul l-a meșterit numai pentru ei...

– A spus atunci, a spus doar așa... dar o să te lase, sigur o să te lase...

„Ai milă de mine, Dumnezeule!... Ajută-mă, dă-mi putere să-mi pot duce crucea până la capăt...”.

– Vino, copile, vino... La bunici o să-ți fie bine!...

12. Era fericită, privind clopul cu flori...

*Cu atâta ardoare eu încă mai vreau,
mama să-mi facă plăcintă cu nuci,
cu tata, la masă, o țuică să beau
și apoi să m-aplec și eu pe sub cruci.*

*Cu atâta durere eu încă vă chem
pe voi, dragi părinți, din mormânt,
se lasă tristețea, ca la un îndemn,
ca un trist deochi, pe pământ.*

*Cu atâta tristețe eu încă v-aștept
pe voi, dragi părinți, din drumul cel lung,
mă strânge durerea ca o gheară-n piept
și iată că aproape, din urmă, vă ajung.*

– Încotro, cu Dumnezeu, Dochie? a întrebat-o Maria din Pârâu, deși știa foarte bine încotro se duce și ce o să-i răspundă Eudochia lui Alexe Berejneak, care s-a oprit în fața porții, fericită și veselă, ținând în mână un clop înstruțat.

– Ei, Mărie, mă mai întrebi unde merg?... Ha, ha, ha!... Unde merge toată lumea – la nuntă la Gheorghe Balemba! Vine și Grigor, că au fost mari prieteni, iar eu... uite, îi duc clopul înstruțat... O să dea bunul Dumnezeu și se va însura și Grigor!... O să-i fac o nuntă... O să vii și tu, Mărie, așa-i că o să vii?

– Doamne, ai milă de ea! șopti Maria, făcându-și semnul crucii.

– Mie mi-a povestit bunica Sânziana, de fapt îmi era străbunică, se auzi vocea Hafiei, vecina Măriei, că, odată, la noi în sat, au fost doi mari prieteni care au copilărit și au crescut împreună, se respectau și se aveau ca frații și au promis unul altuia că, atunci când primul dintre ei se va însura, cel de-al doilea o să-i fie drujbă¹, iar, pe urmă, cel înșurat o să-i fie naș celui de-al doilea.

„Dar dacă unul din noi moare?”, a întrebat unul dintre ei.

„Eu voi veni și mort la nunta ta, numai să vii să mă poftești la nuntă!”, spuse celălalt.

Peste puțin timp, cel ce-și dete cuvântul că va veni și mort, muri, iar celălalt când a vrut să se însoare a venit la mormântul lui și l-a poftit la nuntă:

„Prietine, uite așa și așa, eu mă însor, iar tu ai promis că vii la nuntă!”.

Și, în noaptea nunții, cel mort veni la nuntă... Asta mi-a povestit străbunica Sânziana.

– Dumnezeu să ne ferească de toate relele!

¹ *Drujbă* – cavalier de onoare.

* * *

Luni dimineață, Gheorghe Balemba împreună cu Vasile Corcean, domnișorul său de onoare, au intrat la Berejneak să-i invite la nuntă...

Sperau că-l vor găsi pe Alexe sau măcar pe Andrei...

Au găsit-o doar pe Eudochia...

„V-a rugat tata și mama și noi vă rugăm frumos să fiți atât de buni să veniți joi la nuntă!...”.

„Dumnezeu să fie bun, Gheorghică! O să venim, sigur o să venim!... Și Grigor o să vină, că sunteți prieteni buni, vă aveți ca frații!... Eu o să-i înstruțesc clopul... Mintenaș se va căsători și el... O să-i fac o nuntă... o să veniți și voi la nuntă, așa-i?...”.

Cei doi se priviră cu teamă unul pe celălalt, fără să răspundă.

Și ce ar fi putut răspunde...

* * *

– Avea Gheorghe Balemba doi prieteni ca doi frați: pe Grigor Berejneak și pe Ilie Potocean și nici unul din ei nu poate juca la nunta lui: Grigor îi dus dincolo, iar Ilie...

– Apoi Ilie, fără un picior, nu va juca nici la nunta lui, de se va însura vreodată...

– Tare-ncurcată mai e lumea asta...

– Încurcată și scurtă...

– Scurtă, scurtă de tot... 'Tu-i ceapa mamei ei de viață!

– Ia uitați-vă la Dochia lui Dumitru din Gru...

– Zici că-i fată...

- Păi are peste șaptezeci...
- Dar tropotește ca una de treizeci...
- Când e vorba de jucat și de horit, toate babele-s fete...
la sapă e mai greu...

Dochia lui Dumitru din Gruï, parcă ghicind că bărbații vorbesc de ea, începu o strigătură:

*Uiu-iu cocoș belit
câte fete-am găurit
și de ungur și de jid,
și câte mni s-o zinit...*

*Trece mândra pe uliță
neagră ca bivoliță,
sumna-i neagră, ia-i neagră,
uite bivolița-ntreagă...
Uiu-iu-iu-iu-iu-iu!...*

- Vine Dochia!...
- Vine Dochia lui Alexe!...
- Vine Dochia lui Berejneak!...
- Are un clop înstruțat în mână!...
- E clopul lui Grigor!...
- Doamne, ăsta-i semn rău!...
- Terminați cu prostiile!...
- Una-două – semn rău!...
- Muieri... ce vrei?!...
- Așa-s muierile, lăsați-le-n pace!...
- Puneți-o pe Dochia să șadă la masă și trimiteți după Alexe!...

* * *

*Cu atâta tristețe vă strig și mi-e dor,
mormintele tac cu tăceri de mormânt,
spre voi mă îndrept hotărât, muritor,
cu toate că voi nu mă vreți sub pământ.*

*Se lasă tristețea, ca la un îndemn,
ca un trist deochi, pe pământ,
cu atâta durere, eu încă vă chem
pe voi, dragi părinți, din mormânt.*

– Ha, ha, ha!... O să vină și Grigor mintenaș, s-a dus să
adape caii și vine și el!... Ha, ha, ha!... Eu mai beau un pahar,
Gheorghică, până vine Grigor...

– Biata de ea!...

– Nu-i mai dați să bea, că și așa...

– Nu-i trebuie mult...

– Sănătate la toată lumea! Să veniți și la nunta lui Gri-
gor!... O să-i fac o nuntă!... Așa-i că o să veniți?!...

Nuntașii se uitau la ea speriați, parcă...

Până i-a trecut cuiva prin cap să strige:

*Ai, horincuța la ce-i bună,
de băut seara pe lună,
cu mândra care-i nebună!...
I-i-ih, măi Ște'!...*

* * *

– Hai acasă, Dochițo!...

– Dar la nuntă e atât de bine, Alexe!... e frumos la nuntă...
e veselie... și uite, au și horincă!...

– Hai, să mergem, avem și acasă horincă!...
– Să veniți și la nunta lui Grigor!... O să-i fac o nuntă!...
Așa-i că o să veniți?!... Așa-i că o să vină, Alexe?
– O să vină, Dochițo!... O să vină, numai hai acasă!...
Și Dochița îl urmă veselă și fericită, ducând în mână
clopul înstruțat...

13. Iar copiii ciripeau ca niște păsărele...

*Frumoasa dăscăliță – ca ea în lume nu-i,
ea ne ducea de mână la școala de pe grui.
Ne învăța de toate – ce-i rău și ce e bun
și tabla adunării pe bețe de alun.*

*Mai văd în vis și acum chipul ei solemn,
într-o odaie strâmtă cu zece bănci de lemn.
De litere și cifre, acolo am prins drag,
la tabla din perete și-n colțul cu abac.*

*Făcea adesea focul în soba din tindă,
mai aprindea și lampa agățată-n grindă.
Așa am învățat carte în școala de pe grui,
cu draga dăscăliță – ca ea în lume nu-i.*

(Toamna anului 1932)

*– Rândunică, frumoșică,
de ce fugi din țara mea ?
Ori ți-e frică, păsărică,
că te-apucă iarna grea?...*

cânta domnișoara dăscăliță Negrea Anastasia, căreia oamenii mai în vârstă îi spuneau: „domnișoara Ana”, iar cei de seama ei „Tasea”.

– *Nu vezi?*
Vița, frunzulița,
încă n'au îngălbenit;
albinița, musculița,
pân-acuma n-au pierit...

ciripeau copiii ca niște păsărele...

– *Și ce bine*
pentru tine,
p-alte locuri ai văzut?
Ia, mai bine
șezi la mine,
unde cuibul ți-ai făcut!...

Încerca să strige cât mai puternic micuțul Andrei, ca să vadă domnișoara că el știe și îi place cartea și nu este începător nici la limba maghiară, deoarece știe să numere: *egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz...*

– *Rândunică, frumușică,*
mai rămâi în țara mea!
și n-ai frică, păsărică,
că te-apucă iarna grea!...

Bunica Hafia l-a învățat:

Doamne, Doamne, Ceresc Tată,
noi pe Tine Te rugăm:
lumineaz-a noastră minte
lucruri bune să-nvățăm!

*Că tu ești Stăpânul lumii
și al nostru Tată ești,
și pe toate cele bune
numai Tu le împlinești.*

Domnișoara i-a învățat să salute cu „Bună ziua!” când se întâlnesc cu vreun domn sau cu un ovreu din satul lor, și cu „Lăudăm pe Iisus” când se întâlnesc cu ceilalți săteni...

Micuțului Andrei îi plăcea la școală. A învățat să citească, să scrie și să socotească.

Ce-i drept, bunicul Niculai mai reușea câteodată să-l păcălească cu câte-o „problemă de arifmetică”:

– Dacă un cocoș are patru kilograme când stă pe două picioare, câte kilograme va avea când stă pe un singur picior?... întreba hâtru bunicul.

– Două, răspundea Andrei.

Mare pișicher mai era bunicul Niculae.

Cel mai mult îi plăcea lui Andrei „Imnul regal”:

*Trăiască Regele
În pace și onor,
De țară iubitor
Și-apărător de țară!*

*Fie-n veci glorios
Peste noi,
Fie-n veci norocos
În război!*

La fel de mult îi plăcea și „Cântecul steagului”:

*Sune goarna, urle tunul!
Cu iubire, toți ca unul*

*După tine vom zbura
La izbândă sau la moarte,
Cum va fi ursit de soarte
Înainte! Marș!... Ura!...*

Bunicul Niculai se lăuda cu el în fața oamenilor. Îl lua cu el la moară sau la covăcie¹, unde oamenii stau la rând și au timp destul de a asculta de toate.

– Ia spune tu, dragul bunicului, să audă și dumnealor cum e cu familia regală, hai spune-le, drăguțele!...

– Peste țara noastră domnește regele. Regele nostru se numește Ferdinand I. El îngrijește de români, ca un părinte vrednic și înțelept. E voinic, viteaz și iubitor de țară. Regina noastră se numește Maria. Este ca o mamă iubitoare pentru toți românii. Majestățile Lor Regele și Regina au cinci copii: Carol, Elisabeta, Maria, Nicolae și Ileana. Membrii Familiei Regale sunt iubiți de toți românii. Moștenitorul tronului este Alteța Sa Regală, Principele Mihai, fiul fostului Principe Carol și al Principesei Elena.

– Îi tare hireș² coconu'... se minunau oamenii.

– O să ajungă domn mare!...

– Las' să ajungă bietu' prunc!...

– Acum spune-ne, Andreiuiț, despre voievodul Dragoș, continua bunicul Niculai.

– Dragoș-Vodă a plecat din Maramureș la vânătoare și a întemeiat Țara Moldovei. Iată povestea despre întemeierea Moldovei:

¹ *Covăcie* – fierărie.

² *Hireș* – isteț, priceput.

*„Dragoș, mândru ca un soare,
A plecat la vânătoare...
Ghioaca și săgeata lui
Fac pustiul codrului:
Cerbul moare, urșii pier
Și vulturii cad din cer...”*

Mai era și domnul profesor Hutman care ieșea în curtea școlii cu un castron plin cu boabe de fasole sau de porumb, pe care le arunca pe jos, iar copiii săreau să culeagă boabele, iar el îi lăuda:

– Bravo copii! Sunteți harnici! Foarte harnici!...

Pe urmă, intrau în clasă și începeau să învețe o lecție nouă:

*Carul greu încet coboară,
Încărcat cu mândri snopi,
Pe drumeagul de pe luncă
Străjuț de-un șir de plop.*

citea profesorul.

*Scârțâie din osii carul,
Iar în snopii lui de grâu
Stă proptit în furcă tata,
Îngropat până la brâu.*

ciripeau copiii ca niște păsărele...

14. Oameni, oameni... de ce sunteți fățarnici?...

*Pe lume sunt bune și rele –
cărări care duc spre apus,
tu încearcă să mergi doar pe cele
pe care a mers și Iisus.*

*Cărări care duc înspre bine
și drumuri ce duc înspre rău,
încrede-te numai în tine
și-n Domnul – prietenul tău!*

*Sunt rele și bune pe lume
și cărări care duc înspre „nu”,
în prieteni nădejdea nu-ți pune,
prieten să-ți fii numai tu.*

La treizeci de ani arăta de parcă trecuse de cincizeci...

A îmbătrânit, necăjindu-se prin cârciumi...

Dormind cu capul pe mese sau chircit pe vreo laviță din
bodegile ovreiești...

Pentru oameni ca el, fiecare zi e duminică!...

„Bea și petrece... petrece și bea... că doar nu bea pe banii
lui...”.

„Cântă și joacă pe mese ca un turbat și aruncă bani la
lăutari, că nu-s banii lui...”.

„Ion Bursuc i-a câștigat cu sudoarea frunții, iar Vasile –
frate-su – îi cheltuie...”.

„Ion era gazdă mare, îi plăcea găzdușagul, iar lui Vasile
îi place uiaga...”.

„Pe ce pune mâna duce la ovreu și dă pe horincă...”
 „Mare bitangă...”
 „Ion era om de omenie, iar ăsta...”
 „A băut totul...”
 „Toate Țoalele...”
 „Până și blidele le-a băut... pe toate...”
 „Blidele ca blidele, dar a vândut și sfintele icoane...”
 „Bată-l Dumnezeu de păgân...”
 „Doarme-n paie ca porcul...”
 „Păi, nici nu mai trece pe acasă...”
 „Stă mai mult prin cârciumi...”
 Oameni, oameni... de ce sunteți fățarnici?...
 Bârfiți, mereu bârfiți...
 Îl ponegriți pe Vasile Bursuc... îl faceți albie de porci... îl
 tăvăliți prin noroi...
 Nu vă mai tace gura... scuipați venin... aruncați cu vorbe...
 Dar păhăruțul nu-l refuzați...
 Închinați cu el... îl domniți... îl lăudați...
 „Să fii sănătos, jupân Vasile!...”
 „În sănătatea dumitale, gazdă Vasile!...”
 „Să ne trăiești, domnule Vasile!...”
 Apoi beți...
 Oare singur a băut Vasile Bursuc boii fratelui său Ion?...
 Dar oile?...
 Și iosagul¹... tot iosagul... cu cine l-a băut?...
 Dar Țoalele... blidele... sfintele icoane...
 Cu cine le-a băut?...
 Cu voi, oameni buni!...

¹ *Iosag* – avere.

Cu voi, buni creștini!...
Cu voi, a băut totul!...
Toată truda lui Ion Bursuc...
Tot sângele lui Ion Bursuc!...
Oameni, oameni... de ce sunteți fățarnici?...
Îl bârfiți... îl ponegriți... dar păhăruțul pe care vi-l întin-
de nu-l refuzați...
Iar Vasile se umfla-n pene ca un cocoș...
Se credea jupân!...
Se credea gazdă!...
Se credea domn!...
Dădea de băut la toți...
Plătea lăutarii și juca pe masă!...

*Atâta horincă 'oi be',
atâta horincă 'oi be',
până n-oi muri de ie,
până n-oi muri de ie...*

*De horincă n-oi muri,
de horincă n-oi muri,
că o beu toți oamenii,
că o beu toți oamenii...*

„Bea Vasile și petrece, veselește-te, că nu mai ai mult...
n-o să mai joci tu mult pe mese cu picioarele tale crăcănate...
O să termini banii astăzi sau mâine, iar poimâine o să vii, din
nou, cu câte ceva, să te ploconești: Luați, domnule Duvid!...
Dați-mi cât vreți, numai luați!... Imediat gată și averea lui
Ion, că pe a sa a băut-o demult... a băut-o cu creștinii... cu gaz-
dele satului... cu oameni de omenie...”.

„Luați, oameni buni, și beți!...”.

„Să fii sănătos, jupân Vasile!...”.

„În sănătatea dumitale, gazdă Vasile!...”.

„Să ne trăiești, domnule Vasile!...”.

„Păcat de Ion, mare păcat... i-au putrezit oasele cine știe pe unde, iar ăsta îi toacă averea cu creștinii...”.

Iar Vasile dădea la toți de băut... striga la lăutari și juca pe masă...

*Fetele din satul nost’
nu știu spune „Tatăl nost’”,
când ajung la „Născătoare”
se scarpină-ntre picioare...*

– Mai pune, Duvide, o uiagă până am bani, că după ce n-oi avea, știu bine că nu-mi vei da, pârciunosule, ’tu-ți oglin-da mă-tii de păduche!...

– Vă dau, jupâne Vasile, vă dau, de ce să nu vă dau... scuipă a lehamite Duvid.

„Luați, oameni buni, și beți!...”.

„Să fii sănătos, jupân Vasile!...”.

„În sănătatea dumitale, gazdă Vasile!...”.

„Să ne trăiești, domnule Vasile!...”.

Oameni, oameni!... De ce sunteți fățarnici, oameni?...

15. Așa e blestemata asta de viață!...

*Căci mai singur decât mine
numai cucul e pe lume,
căci mai singur decât eu,
nu e decât Dumnezeu.*

*Singur vin, singur mă strig,
singur tremur când mi-e frig,
singur beau, singur mănânc,
singur râd și singur plâng.*

Drumul vieții l-a dus în prăpastie...

O prăpastie fără fund... întunecată... groaznică...

Dar de ce?... De ce... de ce... de ce?... caută omul nenorocit
un răspuns, fără să-l găsească, deoarece viața...

Unde ar putea găsi răspunsul?...

La Dumnezeu?...

Ar fi zadarnic!...

De parcă Dumnezeu nu are altă treabă... de parcă stă și
așteaptă ca păcătoșii să-L ia la rost, iar El să le răspundă la
întrebările lor, pe care nici n-ar trebui să și le pună, deoa-
rece răspunsul este nespus de simplu – „Așa e blestemata
asta de viață!”.

De parcă cineva l-a întrebat:

„Vrei tu, Ioane, să te naști și să trăiești în lumea asta pă-
cătoasă?...”.

„Vrei tu asta, Ioane Bursuc?...”.

Nu l-a întrebat nimeni...

S-a născut și a trăit...

Dar a trăit viața pe care și-a dorit-o?...

Speranțele încolțeau în sufletul lui, însă niciuna nu s-a
îndeplinit...

Mureau una după alta... se veștejeau și zburau din sufle-
tul lui ca frunzele din copac...

Naiba s-o ia de viață!...

Propria ta viață, asupra căreia nu ai niciun drept...

Nici măcar nu poți să ți-o curmi – că e păcat! Mare păcat!... De neiertat!...

Însă tu, Ioane, ai curmat viața aproapelui tău!...

Viața lui Grigor Berejneak!...

Ce drept ai avut tu, Ioane Bursuc, asupra vieții lui Grigor Berejneak!...

„Iubiți-vă dușmanii!” – este o poruncă, o poruncă dată de Dumnezeu, pe care o îndeplinesc, poate, doar sfinții mucenici...

Dar oare tu, Ioane, nu ești mucenic?...

Ești mucenic, Ioane, și încă ce mucenic!...

Pe tine, Ioane, te muncește conștiința... te muncește viața...

Viața asupra căreia nu ai niciun drept!...

Niciunul, Ioane... niciunul!...

E prea mult, Ioane!... Ajunge!...

Îți ajunge să te furișezi zi și noapte...

Să tremuri de frig în grota rece, în care ți-ai făcut bârlogul...

Să fugi întruna hăituit de jandarmi și de oameni...

De oamenii care nu au niciun drept să te judece...

Singurul om care avea drept să te judece te-a iertat...

Te-a iertat pe tine, care i-ai ucis fiul!...

Singurul care-ți știe ascunzătorile... culcușurile... potecile...

Singurul care îți aduce de-ale gurii și haine de schimb...

Ajunge, Ioane!

Ajunge!... Trebuie să ieși din aceste locuri sălbatice, uitate de oameni...

Ajunge să trăiești ca fiarele sălbatice... ca să mori prin vreo răpă, fără ca oarecine să afle de moartea ta...

Fără lumânare... fără cruce... fără iertare...
Du-te, Ioane!... Pleacă!... Du-te în lumea largă!... Caută-ți
un rost în altă parte!...

* * *

Va trebui să vorbească cu fratele său Vasile...
Deși nu prea avea încredere în el... însă altă ieșire nu
avea...

Vasile e singurul care-l poate ajuta...

Pe soră-sa Ileana nu voia să o amestece în această po-
veste...

Vasile o să vândă ce a mai rămas nevândut și o să-i dea
niște bani, cât să treacă munții, să ajungă în Valahia sau, mai
bine, în Serbia... unde va lua viața de la capăt...

O să se descurce cumva...

Câteodată e mai bine printre străini...

Deși străinii sunt tot oameni, iar oamenii...

A trăit atâta timp cu jivinele pădurii care nu i-au făcut
niciun rău... iar oamenii?...

N-are niciun rost să se mai gândească la oameni...

O să meargă, chiar mâine o să meargă la Vasile, nu poate
trăi ca bătrânul Groparu...

Acela măcar avea bordeiul său în pădure și, din când în
când, cobora în sat, deoarece nu-l hăitua nimeni, deși cândva
a fost un vestit hoț de cai...

Povesteau bătrânii că Ivan Groparu era unul dintre cei
mai buni plutași de pe Tisa și s-a îndrăgostit de fata unui
bogătan, de dincolo de Tisa, din Poiana Iepeii. Într-un an, s-a
înțelea cu fata că se vor întâlni la hramul bisericii din Hust.

Însă necuratul nu doarme! Ivan a pierdut la cărți calul și aproape toți banii pe care-i avea. Ce era să facă bietul flăcău?... Nu putea să meargă pe jos la întâlnire, ca un neica nimeni... Fără să stea prea mult pe gânduri, a furat un cal de la Parasca lui Toader din Prilazuri și a mers călare, cum îi șede bine unui fecior înstărit. De aici i s-a tras lui Ivan necazul, deoarece Parasca nu a voit să se împace cu el, deși i-a adus calul înapoi și a vrut să-i dea și bani, dar degeaba. De atunci, bietul Ivan a stat mai mult prin închisori, decât în libertate. S-a întors în sat în timpul holerei care, în două-trei luni, a ucis mai mult de jumătate din sat. Mai povesteau oamenii că imediat după ce a sosit acasă a murit tatăl lui și când i-a săpat groapa, în cimitirul vechi, a găsit niște oase și o uiagă de un fârtai¹ cu horincă, pe care Ivan a golit-o dintr-o râsuflare, deși oamenii i-ar fi spus că nu e bine ce face. De atunci Ivan a devenit groparul satului, îngropa trupurile consătenilor săi secerăți de holeră, îi lua pe umăr și-i ducea la țințirim, deoarece nimeni nu avea timp să le măistruiască copârșee... Holera nu se lega de el. După holeră, a împărțit oamenilor toți banii pe care i-a câștigat din geambașie, de fapt el nu era geambaș, ci hoț de cai, și s-a retras în pădure, unde și-a săpat un bordei și astfel a trăit mai mult cu jivinele pădurii și păsările cerului, decât cu oamenii.

Pe Ivan Groparu l-au îngropat oamenii din sat, dar pe tine, Ioane, cine te va îngropa...

Cine o să-ți aprindă o lumânare la căpătâi?...

Oamenii?...

Nici nu o să afle că ai murit...

Și de ce te-ar jeli?...

¹ *Uiagă de un fârtai* – sticlă de un sfert de litru.

Fiindcă l-ai ucis pe Grigor Berejneak?...
Și ce dacă se ținea cu muierea ta?...
Pentru mulți, preacurvia nu e păcat, ci fală...
Dar nu ție ți se cuvine să-i judeci pe oameni...
Nici pe Dumnezeu nu poți să-l judeci pentru soarta pe
care ți-a dat-o...
Așa e blestemata asta de viață!...

16. Tu nu-mi ești frate, ci dușman...

*Și va da frate pe frate la moarte și
tată pe copil și copiii se vor răzvrăti
împotriva părinților și îi vor ucide.*

Evangelhia după Marcu: 13, 12

*Zice o vorbă cu dreptate,
mai veche de câțiva ani,
că fratele-ți e doar frate,
dar brânza este pe bani!...*

„Frate, frate!... Ce frate îmi ești tu mie?...
Dușman de moarte-mi ești, nu frate!...
Dușmănie este între mine și tine... Ură și dușmănie!...
Dușmănie de moarte... că tu, frate, ai pus ochii pe averea
mea...

Pe tot găzdușagul meu... pe care l-am câștigat cu sudoare,
lacrimi și sânge!...

Tot ce am agonisit tu duci la cârciumi și te târguiești cu
ovreii... iar pe urmă bei cu gospodarii satului, crezând că ai
intrat în rândul lor...

Dai bani la lăutari și dansezi pe mese... în timp ce eu urlu cu lupii-n pădure...

Mănânci și bei averea mea, iar eu hoinăresc prin tufișuri flămând ca un câine...

De trei nopți te aștept, frate... iar tu?...

Dușman de moarte-mi ești, nu frate!...

Dușmănie este între mine și tine... Ură și dușmănie!...

Dușmănie de moarte... că tu, frate, ai pus ochii pe averea mea...

Dar n-o să-mi otrăvesc sufletul cu tine... că tu de mic prunc ai fost bitangă..."

Cineva trecea pe uliță...

Ion Bursuc a crezut că e Vasile, fratele lui... dar se auzi vocea lui Ștefan, vecinul său.

*Pe ulița mândrii zău,
eu mă duc fără lompău...
Pe ulița mândrii mele,
n-am de mărș, dar tot oi mere...*

*Pe ulița mândrii-i tină,
eu mă duc fără lumină...
Pe ulița mândrii-n sus,
n-am de mărș, dar tot m-am dus!...
I-i-ih, măi Ște'!...*

* * *

– După cum văd eu, Vasile, pe tine nu prea te interesează de treaba pe care te-am rugat să mi-o rezolvi. Stai în cârciumă și bei, iar eu te caut de trei nopți...

– Cum adică, nu mă interesează? se supără Vasile. Eu tocmai de aceea stau la cârciumă să-i rezolv lui problemele, iar el: „Stai în cârciumă și bei!” ... Păi, dacă-i așa, de ce nu-ți rezolvi singur problemele, hă?!

– Nu te aprinde, Vasile!... Nu te aprinde, frate, că... ai câștigat destul și o să mai câștigi pentru ce faci...

– Atunci mai rabdă o țărucă – două-trei zile, îți primești banii și poți s-o ștergi de aici în lumea largă...

– Da, pot s-o șterg... repetă Ion, mai mult pentru sine.

– Hă?

– Nimic! Gândeam și eu cu voce tare.

*Am o tipă și-o ciutură
și mă laud că-s gazdă bună!*

*Am o tipă cu dohan
și mă laud că-s bocotan...*

Găzdușagul ardă-l focu'...
Mie-mi place omul lotru...
Găzdușagul ardă-l para,
mie-mi place mult tihneala...

Oamenii se întorc de la cârciumă cântând, țipurind... iar tu, Ioane?...

Tu te ascunzi de oameni... fugi de ei...

– Mai îngăduie, Ioane, mai îngăduie tri zile...

– Aș îngădui, Vasile, aș îngădui și mai mult, numai că vezi și tu...

– Ce să fac, Ioane?... Spune și tu, ce să fac?... Eu îi spun:

„Dați-mi, Duvide, mai repede banii, gândești că nu ați avea bani?...”.

„Am bani, Vasile, sigur că am... numai că trebuie să semnezi că îmi vinzi...”, îmi răspunde.

„Vă semnez, domnule Duvid, vă semnez, dați-mi hârtia și-o semnez, că nu mi-e greu...”, îi spun eu, iar el începe același cântec:

„Semnătura ta nu valorează nimic, dacă nu semnezi în fața martorilor!”.

„Păi, și de martori ducem lipsă, Duvid, ia uite, cârciuma-i plină...”.

„Nu merge așa, Vasile, eu vreau să semnăm contractul la notar”.

„Păi, atunci să mergem la notar... mergem mâine la Sighet și rezolvăm...”.

„Păi, aicea-i hiba, că eu nu prea am timp să merg la Sighet...”.

„Atunci eu mă duc la Leiba, poate ea o să aibă timp...”.

„Uite ce e, Vasile, eu pot să-ți dau banii peste două săptămâni, îi am în bancă și dacă scot mai repede pierd dobânda... dacă vrei bine, dacă nu...”.

– Atunci așa să fie! Te aștept de mâine în două săptămâni, în Poiana Tătarului, la fântâna de sub paltin, a hotărât Ion și, luând traista cu merinde, a ieșit din propria casă ca un hoț, furișându-se de oameni, dar cu speranță-n suflet, căci sufletul omului se hrănește cu speranțe și duce greul cum poate...

Numai Vasile să nu... Doamne ferește!...

Vasile, Vasile!... Dușman de moarte-mi ești, nu frate!...

Dușmănie este între mine și tine... Ură și dușmănie!...

Dușmănie de moarte... că tu, frate, ai pus ochii pe averea mea...

17. Iar ea urla, sâsâia și scheuna...

*Când le aduni pe toate laolaltă,
viața ți se pare un trist complot,
și uite așa îți vine dintr-odată
să dai foc la toate și la tot.*

Urâtă, respingătoare, scârboasă, fără batic, cu părul vâlvoi, desculță și cu hainele mototolite, cu șorțul murdar urla ca o nebună, sâsâia ca o viperă, scheuna ca o cățea cu spume la gură, împrôșcând cu salivă.

Iar el?...

El ședea cuprins de neliniște, tulburat, îngrijorat, înspăimântat și tăcut ca o stană de piatră...

Mesteca un boț de mămăligă rece și tare... pe care o înghițea cu mare greutate...

Cartofii erau la fel de tari, fierți pe jumătate...

Iar castraveții murați erau sărați ca salina din Coștiui...

Iar ea urla, sâsâia și scheuna...

– Lui Ștefănel n-are cine să-i peticească opincuțele, iar boșorogul de taică-tu cumpără plozilor străini bocanci de piele...

Ștefan tăcea...

Parasca continua să urle:

– Zi ceva, nenorocitul, că... Zi, asta-i dreptate?... S-a dus la Sighet și i-a cumpărat bocanci din piele unui plod străin!... Zi, asta-i dreptate?...

– Andrei nu-i străin... e nepotul lui...

– Și tu ții cu boșorogul, obdială de om!... Nu ești în stare de nimic!... Copiii tăi se duc cu marha¹ la păscut... adună crengi uscate pentru foc și umbă desculți și cu hainele rupte, iar plodul lui frate-tu umblă ca un cocon de la oraș – în haine curate și bocanci din piele și stă toată ziua cu nasul în cărți... Hodorogul îi cumpără cărți, iar la ai tăi ce cumpără... nimic!

– Apăi...

– Taci! Să nu-ți aud gura că-ți dau cu oala-n cap!... Eu robotesc de dimineața până seara, iar tu stai ca o momâie și te uiți cum bătrânul toacă averea noastră și cumpără haine la plozii străini!... Bată-te Dumnezeu de tont!...

– Nu cumpără pe banii noștri... a îndrăznit Ștefan.

– Mintenaș îți arăt eu bani!... Și ce dacă cumpără pe banii săi? El unde trăiește?... Unde doarme?...

– Alexe a vândut caii...

– A vândut și i-a băut!... Iar Eudochia, gospodină de doi bani, mă bârfea că-s moimă și leneșă... iar ea acum nu se mai trezește din beție... bea și cântă... umblă prin sat beată ca o scroafă... a ajuns de râsul lumii... așa-i trebuie că Dumnezeu nu bate cu parul!...

– Nu te bucura de durerea altuia tu, Parască, că...

– Că ce?... Îți spun eu ce!... Mâine duci plodul lui Alexe de aici, să nu-l mai văd în ochi că-i sucesc gâtul ca la un pui de vrabie!...

– Taci, muiere, că te aude tata!...

– Și ce dacă mă aude, ha?... Să audă!... Noi îl hrănim, iar el ia de la gura copiilor noștri și dă la...

¹ *Marhă* – vită (mai ales vacă sau bou).

N-a apucat să-și termine vorba Parasca, căci s-a deschis ușa și în prag apăru bătrânul Berejneak.

– Pe cine hrănești tu, noră dragă? Întrebă cu supărare-n glas bătrânul și privi cu reproș la fiul său care a lăsat capul în jos, de parcă ar fi căutat ceva cu privirea pe sub masă. Ce zici, fiule, de asta?... îl întrebă pe Ștefan.

– Ce vină am eu, tată?... De parcă eu vreau... de parcă eu zic ceva... Vedeți și singur ce se întâmplă... eu... eu...

– Văd, fiule, văd și singur că în casa ta cântă găina, nu cocoșul, însă această casă am construit-o eu și n-o să dau voie nimănui să-mi arunce vorbe de ocară! De mâine, eu cu maică-ta și cu Andrei o să ne gătim separat, ca să nu-mi scoți ochii, noră dragă, că mă hrănești. Eu am pensie mare, slavă Domnului! Dar tu, Parască, ai uitat că de Paște nu numai copiilor tăi, ci și ție ți-am cumpărat pantofi? Ce ținere de minte scurtă ai... Dar n-o să mă apuc să mă sfădesc acum cu tine... te las în plata Domnului... a dat bătrânul a lehamite din mână și a ieșit...

Parasca a tăcut o vreme, uitându-se cu furie ba la ușa prin care a ieșit bătrânul, ba la Ștefan, dar pe urmă a început din nou:

– Ce șezi de parcă nu te poți dezlipi de laviță?... Ia du-te și adu-mi o zidere¹ de apă!

Ștefan nu i-a răspuns nimic. Și-a luat din cui cojocul și a ieșit. Avea treburile lui...

Iar Parasca...

Urâtă, respingătoare, scârboasă, fără batic, cu părul vâlvoi, desculță și cu hainele mototolite, cu șorțul murdar a rămas să urle ca o nebună, sâsâind ca o viperă, scheunând ca o cățea cu spume la gură, împrôșcând cu salivă.

¹ *Zidere, zideră* – găleată.

18. Nu, pe datorie nu va bea...

*Și-am să beau cu îngerii la masă,
poate să spună cine ce o vrea,
astăzi Dumnezeu se întoarce acasă,
un Dumnezeu cu trup de catifea.*

*Voi închina cu nukul și fântâna,
și apoi voi bea cu gardul ruginit,
voi sta la masă astăzi cu țărâna,
din care Dumnezeu m-a zămislit.*

A deschis ușa cârciumii cu sfială... de parcă îi era rușine...
A intrat înăuntru ca într-o biserică... a ridicat și clopul
din cap...

I-a privit pe cei care se aflau înăuntru, pe fiecare-n
parte...

Parcă voia să-și ceară iertare că a intrat... că i-a tul-
burat...

A intrat așa, peste ei, ca unul nepoftit, nedorit...

„Vă rog să mă iertați, oameni buni, eu am intrat doar să-l
caut pe... pe Maksim... pe Maksim fierarul...”.

„Nu am intrat de atâția ani în cârciumă, iar acum am
intrat... așa dintr-odată...”.

„Am intrat doar să-l caut pe Maksim... fierarul... vă rog
să mă iertați... că eu...”.

Însă oamenilor nici că le păsa de el...

Fiecare își vedea de paharul lui, ca nu cumva să rămână
gol, ferească sfântul!...

Unii stăteau chiar sub petromax¹ și jucau cărți...
Alții beau aldămașul pentru diferite trocuri sau târguri...
Alții vorbeau despre gospodărie... recolte și altele...
Feciorii povesteau de-ale lor, lovind cu pumnii-n masă...
Iar alții, deja băuți bine, își vedeau de cântecul lor:

*Leliță de pe Iza,
culca-m-aș cu umbra ta,
să văd, mândră, ce-oi visa.
De-oi visa ceva de bine,
m-oi iubi, mândră, cu tine.
Iară de-oi visa de rău,
te-oi lăsa la Dumnezeu
și m-oi duce-n satul meu,
că capăt gură când vreau eu...*

– Vai de mine, ce onoare, domnule Ștefan!... Ce onoare!...
Mulți ani au trecut de când nu ați intrat în cârciuma mea...
Ce onoare, domnule Ștefan, ce onoare!... îl luă Duvid în primire.

- Eu am intrat doar... îl caut pe...
- Faceți-mi onoarea, domnule Ștefan, să vă fac cinste cu o cinzeacă² de „Secărică”...
- Eu am intrat doar... îl caut pe Maksim...
- Luați, domnule Ștefan, serviți... în sănătatea dumneavoastră!...
- Eu, domnule Duvid... am intrat doar...
- Multă sănătate, domnule Ștefan!...

¹ *Petromax* – lampă de iluminat cu petrol; lămpaș.

² *Cinzeacă* – jumătate dintr-un *deț* (sau 50 de grame).

– Da, da, sănătate, domnule Duvid!...
– Dumneavoastră, domnule Ștefan, sunteți un om tare bun... sunteți așa un om... așa un om... de nu se poate...
– Dar eu, domnule Duvid... eu...
– Luați și beți, domnule Ștefan...
„Secărica” băută i-a învelit sufletul cu o căldură plăcută...
Dintr-odată a simțit o veselie neînțeleasă...
Simțea cum prinde putere...
Era vesel și fericit!
„Hei, oameni buni!... vedeți, eu am băut o cinzeacă de secărică?!...”.
„Am intrat în cârciumă, oameni buni, și am băut o cinzeacă...”.
„Într-adevăr, am intrat să-l caut pe Maksim... dar...”.
Însă oamenilor nici că le păsa de el...
Fiecare își vedea de paharul lui, de treburile lui...

*Ce folos de șasă boi,
dacă buzele-ți drâmboi!
Mai bine două vițele
și buzele subțirele
să se lovească cu-a mele...*

Ștefan a dus mâna la buzunar, dar cât pe ce să-l apuce râsul...

Nici nu mai ține minte de când nu a mai avut un ban în buzunar...

Banii îi ținea ea... muierea lui – Parasca...

*Fă, Doamne, pe gândul meu
și-mi dă ce oi cere eu:*

*nu cer, Doamne, bogătate,
făr' noroc și sănătate,
un cal de călărit,
o mândră de iubit.*

După un timp, a vrut să mai ceară o cinzeacă...

Măcar una... pe datorie... pe barbă, cum cerea toată lumea...

I-a fost rușine... el nu-i oricine! El e Ștefan Berejneak și nu va lua pe datorie!...

Ștefan Berejneak are onoare, dar nu are niciun ban în buzunar...

Banii îi ținea ea... muierea lui – Parasca...

Naiba să o ia de așa viață!...

„Să nu-ți aud gura, că-ți dau cu oala-n cap!... Eu robotesc de dimineața până seara, iar tu stai ca o momâie și te uiți cum bătrânul toacă averea noastră și cumpără haine la plozi străini!... Bată-te Dumnezeu de tont!...”, i se părea că aude vocea ei.

Pentru moment, îi apăru în fața ochilor Parasca...

Urâtă, respingătoare, scârboasă, fără batic, cu părul vâlvoi, desculță și cu hainele mototolite, cu șorțul murdar, a rămas să urle ca o nebună, sâsâind ca o viperă, scheunând ca o cățea cu spume la gură, împrôșcând cu salivă.

Tare ar mai fi băut o cinzeacă...

Dar el are onoare...

El e Ștefan Berejneak...

Nu, pe datorie nu va bea!...

19. Muiere, leagă căteaua!...

*Doaaamne, ai făcut atâtea fiare necurate
pe lume, atâtea scârbe care se târâie prin
păduri, atâtea dihănii în adâncul apelor,
și nu ți-au fost de ajuns,
Doaaamne, de ce ai mai făcut și muierea
pe lume, Doaaamne?!*

***Logodnicii Amaltheiei – actul I,
scena IV (Zahar)***

Urâtă, respingătoare, scârboasă, fără batic, cu părul vâlvoi, desculță și cu hainele mototolite, cu șorțul murdar, urla ca o nebună, sâsâia ca o viperă, scheuna ca o cățea cu spume la gură, împrôșcând cu salivă.

Iar el?...

El se legăna-n pragul ușii...

– Să nu-mi spui, nenorocitul, că ai băut?!... urlă Parasca.

Ștefan tăcea și se legăna-n pragul ușii...

– Au mămuca me! O să ajungem pe drumuri... O să mergem a coldui¹ din poartă-n poartă... Au mămucă dragă, o să bea totul... toată truda mea... toată muncuța mea... Au mămucă...

– Parască, eu...

– Taci! Taci, nemernicule, că îți crap capul cu ce mi-o cădea-n mână...

– Parască, eu...

– Taci că ai băut!...

¹ A coldui – a cerși.

* * *

A băut și ce dacă a băut?...

E primul sau ultimul om din sat care a băut?...

A intrat în cârciumă ca-n biserică...

„Vă rog să mă iertați, oameni buni, eu am intrat, doar să-l caut pe... pe Maksim... pe Maksim fierarul...”.

La început i-a dat Duvid o cinzeacă:

„Faceți-mi onoarea, domnule Ștefan, să vă fac cinste cu o cinzeacă de «Secărică»...”.

„Eu am intrat doar... îl caut pe Maksim...”.

„Luați, domnule Ștefan, serviți... în sănătatea dumneavoastră!...”.

„Eu, domnule Duvid... am intrat doar...”.

„Multă sănătate, domnule Ștefan!...”.

„Da, da, sănătate, domnule Duvid!...”.

Pe urmă, a dus mâna la buzunar, dar cât pe ce să-l apuce râsul...

Nici nu mai ține minte de când nu a mai avut un ban în buzunar...

Banii îi ținea ea... muierea lui – Parasca...

A vrut să mai ceară o cinzeacă...

Măcar una... pe datorie... pe barbă, cum cerea toată lumea...

I-a fost rușine... el nu-i oricine! El e Ștefan Berejneak și nu va lua pe datorie!...

Ștefan Berejneak are onoare, dar nu are niciun ban în buzunar...

Banii îi ținea ea... muierea lui – Parasca...

Naiba să o ia de așa viață!...

* * *

– Ooo! Ștefane, ce noroc pe mine să te văd aici, nu mai trebuie să merg până la dumneata, îl bătu pe umăr Gavrilă Moșuț.

– Eu am intrat doar să-l caut pe Maksim, iar Duvid m-a cinstit cu o cinzeacă de „Secărică”.

– Nu-i rău, Ștefane! Nu-i rău! zâmbi Găvrilă, după care strigă la Duvid:

– Domnule Duvid, mai adu-ne câte una!...

– Câte-o cinzeacă? întrebă Duvid.

– Păi ce, nu vezi că suntem întregi, adu-ne câte-un *deț*!

– Aduc, domnule Găvrilă, aduc...

– Am o vorbă cu tine, Ștefane, mi-a zis Maksim fierarul că ai două pluguri...

– Da, așa e, dar unul e mai vechi, nu mai ar de mult cu el, a ruginit în spatele casei.

– Și nu mi-l vinzi mie? Și-a cumpărat fecioru-meu boi și n-are plug. Maksim a zis că o văzut la tine și că-l face mai ceva ca unul nou.

– Păi cum să ți-l vând, Doamne, iartă-mă! Ți-l dau așa, ți-l aduc mâine...

– Pe degeaba nu-mi trebuie, Ștefane! Dar uite, plătesc un aldămaș bun și ți-oi cosi două zile, e bine Ștefane?

– Bine-i, Găvrilă!

– Atunci, hai noroc!...

Și au băut – *deț* după *deț*...

* * *

– Nu sta-n prag, bitangă, cară-te și dormi în grajd cu vitele, că doar nu vrei să dorm cu tine-n casă!...

– Muiere, leagă cățeaua, că... spuse Ștefan, rar și apăsător, iar vocea lui nu suna deloc a om beat...

Parasca înlemni, mai mult de uimire, după care sări cu degetele făcute gheare spre Ștefan:

– Cum îndrăznești, neno... însă nu-și termină vorba, deoarece dosul de palmă pe care i-o trase Ștefan a doborât-o la podea. Simți gustul de sânge pe buze, fierbinte și sărat... A vrut să mai strige ceva la el... nu-i venea să creadă că Ștefan – „du-te mut, adu lut!” – ar fi în stare s-o lovească.

În acest timp, Ștefan îi băgă mâna-n păr și scoase curea-ua de la pantaloni...

La început l-a înjurat și l-a blestemat...

Pe urmă, a strigat: „Săriți că mă omoară!...”.

Iar, în cele din urmă, țipa ca din gură de șarpe:

– Nu mai da, Ștefănuță, nu mai da că mă omori!...

Ștefan parcă nici n-o auzea. O lovea ritmic, peste spinare și peste picioare.

– Nu mai da, dragule, nu mai da că te-oi cinsti de acum înainte, o vorbulețică n-am să-ți spun...

Ștefan continua s-o lovească și ar fi lovit-o cine știe cât, dar a intrat în casă bătrânul Berejneak și a strigat la el:

– Ho, oprește-te! Te-a apucat dintr-odată vitejia?! Treaba asta trebuia s-o faci demult și ai fi trăit bine!...

20. Iar caii alergau cu coamele-n vânt...

*Cai, frați ai mei ... copite, cai ... copite ...
voi care mergeți zi și noapte, cai ...
copite ... cai ... ochi care nu privesc
decât doar înainte ...*

*Nu azvârliți în mine
cu grindinile voastre de copite.
Sînt omul-cal,
sînt numai băătăuri,
fiece deget
e un inel cu-o piatră de granit.*

Eugen JEBELEANU

Căii bătrânului Niculae Berejneak alergau de parcă erau hrăniți cu jărat.

Alegau ca niște zmei... de sub copitele lor săreau scânteii...

Alegau înhămați la căruță...

Alegau spre pădure...

Dincolo de pădure era Câmpia Ronișoarei...

Dincolo de pădure se afla orașul – Sighetu Marmăției...

Orașul în care nepotul său Andrei va deveni domn mare!...

Iar nepotul se gândea la caii pe care-i vânduse tatăl său...

„Asemenea cai nu găsești prin satele de pe Valea Ronișoarei...”, și-a adus aminte de cuvintele lui Ilie Potocean.

„Alexe Berejneak a vândut caii!...”.

„Ce era să faci bietul de el?...”.

Așa vorbeau între ei oamenii...

Iar mama:

„Or să se întoarcă... și caii, și Grigor împreună cu ei...”.

„Or să se întoarcă duminică în zori!...”.

„De ce tocmai duminică?...”.

Îi era greu să-și părăsească satul, pe tatăl și pe mama lui, pe bunicul și pe bunica...

Dar mai ales îi era greu să se despartă de Roxana lui Ieremie cu care mergea la școală, ținându-se de mână...

„Orașul nu-i așa departe... Dincolo de pădure se vede câmpia, iar în dreptul dâmbului Doboieș se află orașul... în două ore ajungi pe jos!...” , îl liniștea bunicul său Niculae, cu ochii plini de lacrimi, că-i era drag acest nepot al său...

„La Sighet e altă disciplină... acolo o să-nvețe într-un an cât ar învăța aici în trei... lasă să-nvețe, o să fie domn mare... cu carte...” , se gândea bătrânul, bucuros că nepotul lui, în primul rând, va deveni cineva și, în al doilea rând, că nu va sta sub ochii nurorii sale, care era rea ca o scorpie...

Naiba s-o ia de moimă!...

Pe urmă, se învinuia că fiul său Ștefan a luat-o de nevastă pe Parasca.

Trebuia să fi mers cu el la pețit într-un alt sat, oriunde, numai la Pavel Drumar din Osoi nu!...

Drumarii nu au fost gospodari niciodată...

Am crezut că dacă Pavel îi dă fiicei sale livada din Lazul Ungurului, iar Ștefan o s-o ducă bine...

S-a înșelat și l-a nenorocit pentru totdeauna...

I-au spus lui osoienii ce gospodari erau Drumarii!...

Pavel a vândut vaca și a băut-o la cârciumă, iar Parasca, muierea lui, nici n-a observat că vaca lipsește din grajd... Așa se îngrijea de marhă...

El s-a gândit că fata-i sănătoasă, puternică, iar livada-i mare – peste două sute de pomi: meri, pruni și peri de tot soiul...

Am gândit că o să-nvețe câte ceva pe lângă soacră-sa, dar nu poți face din rahat bici și să și puște...

Măcar de l-ar respecta pe Ștefan... De și-ar ține gura...

Urlă ca o cățea în călduri, îl înjură și își bate joc de el...

Iar Ștefan... vai de capul lui!...

Eu am tăcut cât am tăcut, dar, după ce-l dau pe Andrei la școală, o să-i arăt eu nenorocitei cum mă hrănește ea pe mine...

Nu o să-i mai dau niciun ban... iar caii am să-i vând...

Ne ajunge pensia mea să trăim ca boierii...

Iar ea cu Ștefan nu au decât să mănânce mămăligă rece cu ceapă...

Ștefan, dacă ar fi bărbat, i-ar închide melița...

* * *

Niculae Berejneak, mai întâi, a mers la profesorul Doru Ardelean, căruia îi vindea mere, în fiecare toamnă, iar profesorul l-a dus la domnul director Echim Pruncu, care a fost de acord să-l primească pe Andrei la școală, ba chiar i-a propus să stea copilul la internat. Niculae Berejneak nu voia ca nepotul său să stea la internat, deoarece auzise el că la internat e muștruluială mare – ca în armată.

Păcat de copil... maică-sa și-a pierdut judecata, nu are cine să-l strângă la piept... ar fi păcat să-l dau la muștruluială...

A vorbit cu Maria Gherbuș ca să-l primească-n gazdă...

Maria era una de-a lor. Cu toate că s-a măritat cu un avocat, nu a uitat de unde a plecat, iar nu cum a făcut Anuța Negrea, care s-a măritat cu un amărât de croitor, și de atunci nici la „Lăudăm pe Iisus!” nu-ți răspunde.

Maria ori de câte ori se întâlnește cu cineva din satul ei se oprește și stă de vorbă, întreabă de una, de alta... își invită consătenii la ea acasă sau la cofetărie și le face cinste cu sucuri, prăjituri sau cafea, pentru cei care se încumetă să bea cafea...

Maria avea casă mare, cu cinci odăi, copii nu avea, bărbatul său a murit... trăia singură.

Când a vrut să-i plătească, Maria s-a supărat:

– Nici vorbă, Niculae! Mie îmi pare bine că n-o să mă simt atât de singură... la mine o să-i fie bine, iar școala-i aproape, colea după colț.

* * *

– No, acum, dragul bunicului, să fii cuminte, s-o ascuți pe tanti Maria și pe profesori, bine?! Vineri după masă vin după tine să te duc acasă, apoi luni dimineață te aduc înapoi... a spus bătrânul. No, rămâneți cu bine!...

A dat bice cailor...

Iar caii alergau cu coamele-n vânt...

21. Prindeți vântu-n pustă!...

„Ce vreți să-mi dați

și-L voi da în mâinile voastre?”

Ei i-au cântărit treizeci de arginți...

Evangelia după Matei: 26, 15

– Bată-l Dumnezeu de nemernic!... Cum a putut?... Cum de l-a lăsat inima?... Totuși suntem frați... Am supt aceeași țâță... ne-a născut aceeași mamă... Eu credeam că mă va ajuta, credeam că sângele apă nu se face... spuse Ion Bursuc, mai mult nedumerit decât supărat. Bată-te Dumnezeu, Vasile, cum ai putut?...

– Nici mie nu-mi venea să cred, îl știam de bitangă, de trântor și de bețiv, însă nu credeam să fie în stare de a-și vinde fratele... scuipă cu năduf Alexe Berejneak.

– Vasile, Vasile... m-ai vândut ca Iuda pe Iisus, pe câțiva arginți m-ai vândut, Vasile... Cum ai aflat, Alexe?...

– Păi, dimineața bună – în zori de zi, vine la mine Petru Șataniuc – paznicul de la Sfatul Popular și strigă din poartă:

„Scoală, gazdă, și pregătește aldămașul că ți-am adus o veste minunată!”.

„Până la Crăciun mai e mult, iar dumneata, unchiule, ai pornit deja să colinzi prin sat cu «O, ce veste minunată?», îi spun eu în glumă, iar el...”.

„He, he, Alexe, dă-mi ceva să-mi ud grumazul și țin-te bine, că o să-ți dau o veste care te va doborî din picioare...”.

„Pe mine, unchiule Petre, nu mă mai doboară nicio veste, dar hai cu mine în pivniță, să n-o trezim pe Eudochia, că...”.

„Gata, s-a zis cu Ion – Caput!”, îmi spune după al doilea pahar de horincă.

„Cu care Ion?”, îl întreb.

„Cum adică care – Ion Bursuc!”.

„Ce caput, ce îndrugi acolo?...”, îl întreb mirat.

„Când zic caput – înseamnă caput! Îmi trage cu ochiul. O să-l prindă jăndarii vineri în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin.”.

„De unde știi?...”.

„A sosit sfârșitul lumii, Alexe! În Sfânta Evanghelie spune că fratele va da la moarte pe frate...”.

„Vasile Bursuc?”, întreb eu.

„Da, Vasile! L-a vândut pe Ion – și-a vândut fratele... A venit azi-noapte și l-a trezit pe căpitan... Așa și așa spune – vineri, când o să bată clopotul de amiază, în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin... eu am tras cu urechea la geam. Ce zici de asta, Alexe?...”.

„Ce să-ți spun, Petre?... Iată ce-ți spun: ia tu uiaga asta cu horincă și du-te cu Dumnezeu! Du-te că se trezește Eudochia și cere horincă și apoi... știi și tu...”.

„Păi eu, Alexe, am crezut că tu...”.

„Eu, ce?...”.

„Lumea grăiește multe...”.

„Ce grăiește lumea?...”.

„Că tu și Ion... dar câte nu grăiește lumea... prostii”, a dat din mână și a plecat. Iar eu am venit să te anunț.

– Mulțumesc, Alexe!... Tocmai tu?... Dumnezeu să-ți răsplătească!

– Uite, am adus și o carabină, cu țeavă scurtată, și niște gloanțe... O am de la socrul meu, Mihai Dubei... ia-le, poate ți-or fi de folos!...

* * *

– Ce ar fi dacă ar... chiar aici... acum?... Poc!... Și gata!... Prindeți vântu-n pustă!... Ha, ha, ha!... râse Ion Bursuc, vorbind de unul singur.

„Uite, am adus și o carabină, cu țeavă scurtată, și niște gloanțe... O am de la socrul meu, Mihai Dubei... ia-le, poate ți-or fi de folos!...”.

– Sau poate odată pe el?... Pe Iuda Iscarioteanul, care l-a vândut la jândarmi...

„...și niște gloanțe... ia-le, poate ți-or fi de folos!...”.

Ion Bursuc nu se temea de moarte!...

Nu s-a temut el de viață...

De moarte de ce s-ar teme?...

Nici nu-i părea rău să moară... numai că...

Numai că tare ar fi vrut să-și ia rămas-bun de la vecini, prieteni, oamenii din sat...

Să se despartă așa cum se despart oamenii după praznic...

Viața lui a fost un praznic...

Un praznic amar... foarte amar...

„Vezi, Alexe, că n-o să fie bine!”.

„Care-i baiu’, Ioane?”.

„Te faci că nu știi, ha?... Tot satul știe, numai tu nu știi?!”.

„Ce s-o întâmplat, Ioane?”.

„Nu am tihnă, din cauza feciorului tău!...”.

„Bată-l Dumnezeu, să-l bată, de bitangă! Îi rup picioarele!”.

„Deja a început să vină la ea și ziua, în amiaza mare, iar când eu-s dus la butin, vine și stă toată noaptea...”.

„Da’ și tu, Ioane, potolește-ți muierea, mama ei de treabă!”.

„Hăi, Anuță, tu... ia uite ce vorbesc oamenii-n sat... Că tu și feciorul lui Berejneak...”.

„Știu, tu ești încă verde, iar eu-s mai veșted... dar e rușine...”.

„Mare rușine, Anuță!...”.

„Teme-te de Dumnezeu, eu-s gospodar bun, iar acum rîd oamenii de mine...”.

„Mă vorbesc pe la spate când ies în sat... nici la biserică nu mai pot să merg...”.

„Lasă-te de el, Anuță!...”.

„O să te lași?... ”.

„N-o să mă las, Ionică!...”.

„De ce vorbești așa?”.

„Nu știu!...”.

„N-o să iasă bine, Anuță, eu n-oi putea răbda rușinea!...”.

„Precista mă-tii de cățea!... Te omor, buleandro!... Te rup în bucăți ca pe o cârpă!... Îți sucesc grumazul!...”.

„Tu te așterni sub feciorul lui Berejneak, iar mie îmi crapă obrazul de rușine, nu pot să scot capul în lume, bată-vă Dumnezeu de nemernici!...”.

„Vă arăt eu vouă cine-i Ion Bursuc!... N-o să mai faceți mult umbră pământului, că vă ascund soarele!... Crucea voastră!...”.

„O să te mai ții cu el, curvo?!”.

„Da, o să mă țiu!”.

„Ce ai zis?!... Ce ai zis, curvă?!...”.

„Bag cuțatu’-n voi!... Te tai cu toporu’... Te omor, buleandro!...”.

„Omoară-mă, Ionică!”.

– Ce să fac, Alexe?... E încă verde la minte, necoaptă, prunci n-avem, nu știu... eu nu-s bun sau ea, dar nu avem... batăr de s-ar ascunde de lume, de n-ar ști nimeni, dar așa... în văzul lumii, fără nicio rușine... Îmi belește obrazul, Alexe,

nu mai pot să scot capu-n lume, toți şușotesc când trec pe uliță...

– Oi sta de vorbă cu el, cristelnița lui de nemernic!

– Vorbește cu el, Alexe, vorbește, poate n-o să mai vină pe la ea.

– Oi vorbi cu el, Ioane, oi vorbi!

– Vorbește cu el, Alexe, vorbește, că n-o să fie bine!

„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”.

„Tulai Doamne, l-o ucis, gata!...”.

„Puneți-i ceva sub cap!...”.

„Au-au-au, faceți ceva!...”.

„Fugi, Petreo, că o taie și pe ea!...”.

„Legăți-i tăietura!...”.

„Rupe-i chemeșă!...”.

„Ce Dumnezeu!...”.

„Dă cuțātu’!...”.

„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”.

*De-aș muri primăvara
păsările m-ar cânta,
vântuțu m-ar legăna,
păsările m-ar jeli,
cu flori m-ar acoperi,
rândunelele m-ar duce
și cucu mi-ar pune cruce
dintr-o creangă de măr dulce...*

*Foc te bată, lume-amară,
cum te-oi lăsa dint-o sară:
nu ț-oi spune că m-am dus,*

*numa' mi-i vede că nu-s;
nu ț-oi spune c-am plecat,
numa' nu mi-i vede-n sat...*

– Uă-ă-ăi, oameni buni!... Săriți, oameni buni!... Uă-ă-ăi, oameni buni!...

– Ce s-a întâmplat, Katerino?...

– Uă-ă-ăi, oameni buni!... S-o spânzurat Ana lui Bursuc!... Uă-ă-ăi, oameni buni!...

„Nu am fost în stare, Ioane, nu am fost în stare...”.

„Ha?”.

„I-am spus, Ioane, i-am spus, dar degeaba...”.

„Și eu i-am spus ei, dar tot degeaba...”.

„Ei deja-s dincolo – la dreapta judecată...”.

„Să-i ierte Dumnezeu!...”.

„Să-i ierte!...”.

„Și pe noi, Alexe!...”.

„Și pe noi, Ioane!...”.

„Și tu să mă ierți, Alexe!...”.

„Dumnezeu să te ierte, Ioane!... Și tu să mă ierți pe mine!...”.

„Dumnezeu să te ierte, Alexe!...”.

„Rămâi cu bine, Ioane!...”.

„Mergi sănătos, Alexe!...”.

„Coboară mâine seară la Fântâna lui Babici, o să-ți las în tufa de alun o straiță cu de-ale gurii, o uiagă de horincă și haine de schimb...”.

„Bogdaproste, Alexe!...”.

„Mai îngăduie, Ioane, mai îngăduie tri zile...”.

„Aș îngădui, Vasile, aș îngădui și mai mult, numai că vezi și tu...”.

„Ce să fac, Ioane?... Spune și tu, ce să fac?... Eu îi spun: «Dați-mi, Duvide, mai repede banii, gândești că nu ați avea bani?...»”.

„Am bani, Vasile, sigur că am... numai că trebuie să semnezi că îmi vinzi...”, îmi răspunde.

„Vă semnez, domnule Duvid, vă semnez, dați-mi hârtia și-o semnez, că nu mi-e greu...”, îi spun eu, iar el începe același cântec: «Semnătura ta nu valorează nimic, dacă nu semnezi în fața martorilor!»”.

„Păi și de martori ducem lipsă, Duvid, ia uite, cârciuma-i plină...”.

„Nu merge așa, Vasile, eu vreau să semnăm contractul la notar.”.

„Păi atunci să mergem la notar... mergem mâine la Sighet și rezolvăm...”.

„Păi aicea-i hiba, că eu nu prea am timp să merg la Sighet...”.

„Atunci eu mă duc la Leiba, poate ea o să aibă timp...”.

„Uite ce e, Vasile, eu pot să-ți dau banii peste două săptămâni, îi am în bancă și dacă scot mai repede pierd dobânda... dacă vrei bine, dacă nu...”.

„Atunci așa să fie! Te aștept de mâine în două săptămâni, în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin...”.

„Scoală, gazdă, și pregătește aldămașul că ți-am adus o veste minunată!”.

„He, he, Alexe, dă-mi ceva să-mi ud grumazul și țin-te bine, că o să-ți dau o veste care te va doborî din picioare...”.

„Pe mine, Petre, nu mă mai doboară nicio veste, dar hai cu mine în pivniță, să n-o trezim pe Eudochia, că...”.

„Gata, s-a zis cu Ion – Caput!”, îmi spune după al doilea pahar de horincă.

„Cum adică care Ion – Ion Bursuc!”.

„Când zic caput – înseamnă caput! Îmi face cu ochiul. O să-l prindă jăndarii vineri în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin.”.

„A sosit sfârșitul lumii, Alexe! În Sfânta Evanghelie spune că fratele va da la moarte pe frate...”.

„Da, Vasile! L-a vândut pe Ion – și-a vândut fratele... A venit azi-noapte și l-a trezit pe căpitan... Așa și așa spune – vineri când o să bată clopotul de amiază, în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin... eu am tras cu urechea la geam. Ce zici de asta, Alexe?...”.

„Păi eu, Alexe, am crezut că tu...”.

„Lumea grăiește multe...”.

„Că tu și Ion... dar câte nu grăiește lumea... prostii”, a dat din mână și a plecat. Iar eu am venit să te anunț.

„Mulțumesc, Alexe!... Tocmai tu?... Dumnezeu să-ți răsplătească!”.

„Uite, am adus și o carabină, cu țeavă scurtată, și niște gloanțe... O am de la socrul meu, Dubei... ia-le, poate ți-or fi de folos!...”.

* * *

Iată tot praznicul!...

Praznicul vieții lui!...

Oare ți-e ușor după un așa praznic?...

Îți pare rău după o așa viață?...

„Uite, am adus și o carabină, cu țeavă scurtată, și niște gloanțe... ia-le, poate ți-or fi de folos!...”

„Ce ar fi dacă ar... chiar aici... acum?... Poc!... Și gata!... Prindeți vântu-n pustă!... Ha, ha, ha!...”

22. Dar oamenii tăceau...

*Trăim în pragul marilor dezastre –
ne scoatem viața zilnic la mezat,
purtăm în suflet spaima dramei noastre
ca pe o rană-n pieptul împușcat.*

*Trăim în pragul marilor finale,
purtăm în suflet spaima unor roți,
și zilele ni-s triste și banale,
și drumul nu mai duce pe sub porți.*

*Purtăm în suflet spaima vieții noastre
și zilele ni s-au scurtat de tot,
trăim în pragul marilor dezastre,
de viață să mă bucur nu mai pot.*

(Primăvara anului 1933)

Ca un câine flămând, care își urmărește din priviri gospodarul, așteptând ca acesta să-i arunce un boț de mă-măligă stricată, Vasile Bursuc îl urmărea pe Duvid, însă acesta parcă nici nu-l vedea, nici nu-l auzea, deși acesta se ținea de capul lui:

– Dați-mi, domnule Duvid, o uiagă de horincă, vă aduc banii mâine sau poimâine... Să mă bată Dumnezeu dacă nu vă aduc...

– Și ce câștig eu dacă te bate Dumnezeu?... Ha?...

– Haide, domnule Duvid!... O uiagă, atât...

– Nu te mai milogi, că nu-ți dau!... Și nici nu ai de unde să-mi plătești...

– Să mă bată Dumnezeu, de nu ți-oi da...

– Vasile, pe tine te-a bătut deja, nu știu cine... dar te-a bătut bine! i-a răspuns Duvid.

– De ce nu vrei dumneata, domnule Duvid, să iei niciun zălog de la mine?... Mâine-dimineață îți aduc un petromax, nimeni n-o să știe...

– Tacă-ți gura și șterge-o din cârciumă, dacă nu ai bani!

– Domnule Duvid!...

– Nu-ți mai răci gura de pomană, că nu-ți dau nimic, coldușule¹! Hai, aui!... Aui din cârciuma mea... vrei să chem jândarii?!...

– Așa deci!... Acum mă faci colduș și bitangă, iar când îmi tocam averea în cârciuma ta puturoasă, atunci îmi ziceai „domnule” – „Cu ce vă servesc, jupâne?... Ce să vă pregătesc la cină, domnule Vasile?... Iepure sau rață?... sau poate doriți vânat?... Dar vin de care beți?... Unguresc sau moldovenesc?...”. Iar acum mă dai afară, păduche cu perciuni?...

Duvid zâmbea șiret, nu-i păsa de vorbele lui Vasile Bur-suc.

– Dar voi, cinstite gazde?!... strigă Vasile ca să-l audă toți oamenii din cârciumă.

¹ *Colduș* – cerșetor.

– Du-te, Vasile, du-te cu Dumnezeu acasă și caută-ți ceva de lucru că o să mori de foame, îi spuse cu scârbă Duvid.

– Gazdelor, nu vrea nimeni să-l cinstească pe Vasile Bursuc?...

– Lasă oamenii-n pace, să le tihnească!

Dar Vasile lătra, mârâia ca un câine la oamenii din cârciumă:

– Ia să văd care din voi o să-l cinstească pe Vasile Bursuc cu o cinzeacă?... Cine vrea să ciocnească cu el și să spună: „Pentru sănătatea dumitale, jupân Vasile!...”. Cine?... Ha?!... Ați uitat atât de repede cum vă gudurați pe lângă mine să vă dau de băut?... Din jupân și din domn nu mă scoteați, iar eu vă cinsteam pe toți, nopți la rând vă cinsteam cu mâncare și băutură, v-am adus și lăutari... Ați uitat, cinstite gazde?... Ați uitat!...

Dar oamenii tăceau...

Aplecându-și capetele, tăceau...

Tăceau cu cea mai adâncă tăcere...

Oamenii tăceau greu... vinovat...

Fiecare dintre ei se simțea vinovat... dar cine ar ciocni și ar bea în sănătatea unui Iudă, unui 'scariot care și-a vândut fratele?...

– Hai, cară-te din cârciuma mea, că... se enervă Duvid.

Dar Vasile continua să mârâie la oameni:

– Ce-i cu voi, oameni buni?... Ce-i cu voi, gazde cinstite?... Nu-l ajutați pe păduchele acesta cu perciuni să mă arunce afară din cârciumă?... Ha?...

Dar oamenii tăceau...

Aplecându-și capetele, tăceau...

Tăceau cu cea mai adâncă tăcere...
Oamenii tăceau greu... vinovat...

* * *

După ce Vasile Bursuc își „vându” fratele jandarmilor, cu toate că aceștia nu l-au prins, deoarece Ion Bursuc nu a venit în vinerea aceea, când a bătut clopotul de amiază, în Poiana Tătarului, la Fântâna de sub Paltin, Duvid nu mai voia să aibă de-a face cu el.

– Du-te la Leiba sau la Șulem, poate o să cumpere de la tine averea lui Ion, mie nu-mi trebuie necaz pe cap...

– Și le dau ieftin, Duvide!...

– Poți să-mi dai și fără bani, că nu-mi trebuie! Și să nu te mai aud că te târguiești în cârciuma mea!...

A mers și la Leiba, și la Șulem.

Leiba l-a ascultat cu atenție și pe urmă i-a spus:

– Eu cumpăr de la tine casa și iosagul fratelui tău Ion, iar el o să vină noaptea și o să-mi aprindă casa sau o să-mi ia grumazul... Nu, Vasile, nu îmi trebuie necaz...

Șulem i-a dat un pahar de horincă și l-a trimis la măcelarul Wolf, iar acesta, după ce l-a ascultat, l-a scos afară.

– Ieși afară din curtea mea, că-ți crap capul, vierme nenorocit!...

Ce i-a rămas de făcut?...

Bani nu mai avea, dar de băut ar fi băut... tare ar mai fi băut...

Încerca să ia băutură pe datorie, dar cine îi dă unuia ca el să bea „pe barbă”?... Nimeni!

Intra în cârciumă, dar nimeni nu voia să-l cinstească...

Nimeni nu voia să cumpere lucrurile pe care le vindea ieftin... lucrurile luate din gospodăria fratelui său Ion...

Ilie Ivanciuc i-a dat un sutar pentru plugul de fier.

Bătrâna Fedica i-a dat două kile de horincă pentru o cergă...

Restul vindea prin satele vecine...

Când avea bani intra în cârciumă și bea!

Bea cu „oamenii buni”... cu „gazdele cinstite” care uitau că și-a „vândut” fratele și închinau cu el:

„Să trăiești, domnule Vasile!...”.

„Să fii sănătos, jupân Vasile!”.

Iar el îi cinstea...

Să nu uite că Vasile Bursuc nu-i oricine...

Înainte de Paște și-a dat seama că nu mai are ce vinde...

I-au mai rămas războiul de țesut și râșnița de porumb, dar pe alea nu le putea duce în satul vecin...

* * *

Duvid începuse, din nou, să-l scoată afară:

– Hai, cară-te din cârciuma mea, că...

Vasile continua să mârâie la oameni:

– Ce-i cu voi, oameni buni?... Ce-i cu voi, gazde cinstite?... Nu-l ajutați pe păduchele acesta cu perciuni să mă arunce afară din cârciumă?... Ha?...

Dar oamenii tăceau...

Aplecându-și capetele, tăceau...

Tăceau cu cea mai adâncă tăcere...

Oamenii tăceau greu... vinovat...

23. În inimă îi încolțea speranța...

*Ochiul iernii-l zăresc către noi lăcrimând
și mă întorc înspre alb, și te beau, și te cânt,
ochiul tău neatins de triste ninsori
și miresele plâng, despletite în zori...*

*Peste umerii tăi cad prăpăstii și punți
și ce sete adâncă ne cată prin munți...
Când de tine mi-e drag și de iarnă mi-e frig
mă întorc înspre alb și pe nume te strig.*

Eudochia nici nu a observat absența micului Andrei...
Deși a lipsit toată iarna, ea nu a întrebat niciodată de el...

De parcă nici n-ar fi existat...

Avea altă treabă...

Aștepta întoarcerea lui Grigor... Și a cailor...

La cârciuma lui Duvid nu se mai ducea.

Ultima dată a fost în ziua de Sfânta Ana.

Atunci s-a oprit în mijlocul drumului și, amenințând cu toiagul, îl blestemă pe Duvid ca de obicei:

– Huo, anticristule!... Vrei să ne furi caii, ha?!... Lasă-l pe Grigor să vină acasă, Luțifere!... O să-ți dau foc la casă!... O să arzi ca un șobolan!... O să-ți arăt eu ție!... Vrei să ne furi caii?...

– Nu mă mai blestema degeaba, femeie!... Mai bine du-te la cârciuma lui Leiba, am auzit că Grigor al tău stă acolo de două zile...

După cele auzite, fața bieteii mame se înseninează... îl privi pe Duvid cu bunătațe și fugi la cârciuma lui Leiba...

– Grigor a' nost'!... Coconu' mamei!... Hai acasă, pruncule!... Hai, dragu' mamei!... Hai, puiule!...

– Ce s-a întâmplat, Dochie? o întrebă liniștită Leiba.

– Am auzit că Grigor-i aici de două zile... Grigor!...

– Cine ți-a spus asta, femeie bună?

– Duvid, cârciumarul Duvid.

– A, Duvid...

– Da, el!... Mi-a spus că-i de două zile aici...

– Duvid nu știe bine, Dochito!... Nu-i aici, dar trebuie să apară... imediat apare... stai jos până vine... Uite, îți dau un pahar de anason...

De atunci, ori de câte ori reușea să scape de acasă, Eudochia fugea la cârciuma lui Leiba și striga bucuroasă:

– Grigor a' nost'!... Coconu' mamei!... Hai acasă, pruncule!... Hai, dragu' mamei!... Hai, puiule!...

– Nu-i aici, dar trebuie să apară... imediat apare... stai jos până vine... Uite, îți dau un pahar de anason... o liniști Leiba și a trimis după Alexe.

Dar, de când s-a desprimăvărat, Eudochia a încetat să mai meargă la cârciumă.

Ieșea în livadă și cosea o cămașă înflorată pentru Grigor...

Cosea și cânta același cântec de jale:

*Frunză verde – iarbă deasă,
vino, puiule, acasă...
că maica cămașă-ți coase...
ca să ieși la horă-n sat,
că ești cocon de-nsurat...*

Alexe robotea prin curte și din când în când se așeza și își aprindea pipa...

Cântecele Dochiței îi mângâiau sufletul...

În inimă îi încolțea speranța...

„Poate scapă de beteșug...”.

Doctorul a spus că numai de ea depinde...

„Dacă vrea o să se-ntoarcă în lumea noastră... Ea acum trăiește în lumea ei și poate îi place mai mult acolo...”.

Dar despre ce lume a vorbit?...

Alexe nu voia să-l întrebe... nu voia să afle mai multe...

Știa că oamenii trăiesc pe lumea asta... când mor se duc pe lumea cealaltă... dar acum a aflat că Eudochia se află în cu totul altă lume...

În lumea ei...

Dar dă-l încolo de doctor... El le știe pe ale lui, iar noi – pe ale noastre...

Omul cu cât e mai deștept, cu atât e mai greu să-l înțelegi...

Cine știe în ce lume se află Eudochia... bine că nu mai fuge de acasă la cârciumă...

*Frunză verde – iarbă deasă,
vino, Grigoruț, acasă...
să mai șezi cu noi la masă...
să mai ieși la horă-n sat,
că ești fecior de însurat...*

Coase cămașă pentru Grigor...

Bine că o coase... o să fie bună pentru Andrei când o crește mare...

Pe Alexe îl bucura cumințenia Dochiței.

Îl bucurau și cuvintele tatălui său:
„Toată lumea-l laudă pe Andrei... Maria spune că e cu-
minte și ascultător, la fel și profesorul Ardelean, și domnul
Pruncu – directorul școlii...”.

La școala din Sighet e altă disciplină...

Acolo se învață carte...

O să ajungă om mare!...

Măcar el o să ne încălzească bătrânețile...

Poate și Dochîța... o să se întoarcă din lumea ei...

În ultima vreme, Alexe a zâmbit de câteva ori.

În inimă îi încolțea speranța...

24. Dumnezeu nu dă cu biciul...

*Viața-i frumoasă și dulce, și amară,
ne ducem destinul oricare ar fi el,
prin târguri se aude de-o iarnă polară,
se vînd pe valută și glasuri de miel.*

*Din rafturi lipsește zborul de fluturi,
se dau pe sub mână triluri și flori,
cresc ghiocei după recile scuturi,
îngheață iubirea prin dalbe ninsori.*

– S-a spânzurat Vasile Bursuc! a spus, în loc de „Bună
ziua!”, Petrea Babici, intrînd în cârciumă.

Pentru un moment, s-a așternut liniștea...

O liniște de mormânt... apăsătoare... grea...

O liniște care atârna ca un blestem deasupra capetelor
celor ce se aflau în cârciumă...

O liniște amestecată cu fumul iute al bagăului din pipele aprinse...

– Ha?... Ce s-a întâmplat?!... aproape că a strigat Duvid, deși a auzit foarte bine ce a spus Petrea Babici...

Cineva trebuia să spargă tăcerea...

– S-a spânzurat Vasile Bursuc... a repetat Petrea.

Revenindu-și în fire, oamenii și-au ridicat cușmele, își făceau semnul crucii și vărsau pe podea horincă pentru su-fletul „bietului Vasile”...

– Cum s-a spânzurat?...

– Unde?...

– Când?...

– De unde știi?...

– Cine l-a găsit?...

– Bietul de el!...

– Dumnezeu să-l ierte!...

– Să-l ierte că are de ce!...

– Nu vorbiți cu păcat!...

– Despre morți, numai de bine!...

– Plata păcatului este moartea...

– El nu mai are păcate!...

– Moartea spală orice păcat...

– Asta numai Bunul Dumnezeu poate ști!...

– Da, Dumnezeu ne judecă pe toți!...

– Tăceți, oameni buni! strigă Duvid, salvându-l de la atâtea întrebări pe Petrea Babici, care nu mai știa cui să răspundă.

– Lasăți-l pe Petrea să ne spună cum a fost, a spus cineva.

Duvid i-a turnat un pahar mare de horincă, iar Petrea îl goli dintr-o singură suflare și începu să povestească:

– Coboram din Voroteț și mă gândeam, ia s-o iau prin Poiana Tătarului și să beau apă la Fântâna de sub Paltin. La început nu am observat nimic, m-am pus în genunchi și am băut apă, iar, când ridic capul, văd atârând deasupra mea două picioare încălțate-n opinci, cu obiele de lână... „Doamne!”, am strigat speriat. Ce-i asta?... Când mă uit mai bine, văd că-i Vasile Bursuc spânzurat de creanga paltinului, deasupra fântânii. M-am speriat rău! Ni, și amu îmi tremură mâinile...

– S-a spânzurat bietul!...

– L-o muștrat cujetul!...

– Nu vorbești cu păcat!...

Când și-au venit în fire, oamenii au alergat să-l vadă pe Vasile spânzurat...

În cârciuma lui Duvid a rămas doar bătrânul Șataniuc...

Duvid îi dăduse o cinzeacă pentru sufletul „bietului Vasile”...

După obiceiul locului...

– Dumnezeu nu bate cu biciul! a spus, dintr-odată, bătrânul Șataniuc.

– Ce vorbă-i asta, Petre? se miră Duvid.

– Vorbă ca toate vorbele, Duvide!

– Ai început să grăiești în pilde, Petre?

– Nu-i nicio pildă, Duvide... a sosit sfârșitul lumii, în Sfânta Evanghelie scrie că se va ridica fratele împotriva fratelui și-l va da la moarte...

Duvid a dat din umeri, parcă a vrut să spună: „Ce treabă am eu cu Evanghelia voastră?...”, dar nu voia să-l supere pe acesta, deoarece paznicul sfatului popular intra des în cârciuma lui, și de trei-patru ori pe zi.

Vasile l-a „vândut” pe fratele său Ion jândarmilor. A venit noaptea, l-a trezit pe căpitan și i-a spus că Ion va fi vineri la prânz în Poiana Turcului, lângă Fântâna de sub Paltin, eu l-am auzit cu urechile mele.

– Am auzit și eu, de fapt, mi-a povestit căpitanul. De aceea nu am mai vrut să am de-a face cu Vasile.

– A sosit sfârșitul lumii, Duvid, cine a auzit așa ceva, ca fratele să... Dumnezeu nu bate cu biciul!...

– Poate chiar Ion l-a...

– Vai de mine! Cine știe?... După ce a umblat, aia a găsit... Seara, cârciuma lui Duvid vuia ca un stup de albine.

Oamenii vorbeau despre frații Bursuc...

Vorbeau despre moartea lui Vasile...

Turnau horincă pe podea pentru sufletul lui...

Cineva aprinse o lumânare...

Bietul de el!...

Nu de mult au petrecut pe banii lui...

Pe banii „domnului Vasile” ... „jupânului” ... „gazdei bune” ...

Pe urmă, întorceau privirile și aplecau capul în pământ, când Duvid îl alunga din cârciumă...

– Nici de priveghi nu are parte bietul...

– L-a închis căpitanul în șopronul de la dispensar...

– Păi cum altfel?... Măine vine comisia să-i facă otopsie...

– Așa i-a făcut și ungurului Șandor când s-a spânzurat...

– Păi și Anuței lui Ion Bursuc i-a făcut-o!...

– Da, da și Anuței...

– Pe Șandor l-au spânzurat bârsănenii...

– Nu contează... otopsie musai să facă... așe cere legea...

– La ce să-l mai taie degeaba?...

– Parcă lui îi mai pasă că-l taie?...

- Doamne, apără și păzește!...
- Lui Vasile, de acuma-i totuna!...
- Deodată, oamenii amuțiră...
- Dangătul clopotului mare le-a astupat gurile...
- Clopotul bătea alarma...
- Ce s-a întâmplat?... întrebă careva.
- Arde undeva... Arde ceva...
- Oare unde?...
- Oameni buni, arde!... Arde!...
- Toți oamenii din cârciumă au dat buzna afară.
- Ce arde?... Unde?...
- Șopronul!...
- Care șopron?...
- Șopronul din curtea dispensarului!...
- Doamne Sfinte!...
- Cu mortul înăuntru!...
- Doamne Sfinte!...
- Cum s-a aprins?...
- De la lumânare... cineva i-a aprins la căpătâi o lumânare...
- Haideți să scoatem mortul!
- Săriți, oameni buni!...
- Dă gălețile, Duvid!
- Săriți!
- Ce nenorocire!
- Trebuia să-l priveghem...
- Cine a știut?...
- Căpitanul l-a pus pe paznic să închidă ușa...
- Treziți-l pe căpitan!

– Putea să rămână măcar soră-sa lângă el...

– Putea, sigur că putea!...

Când au ajuns oamenii cu gălețile de apă la șopron, nu mai aveau ce stinge.

Șopronul, construit din scânduri uscate de brad, a ars foarte repede.

A sosit și căpitanul.

– Nu vă apropiați, oameni buni!

– Unde-i paznicul?

– Unde-i Petrea?!

– Petreo!

– Aici îs, aici!

– Rămâi aici și nu lași pe nimeni să se apropie, ai înțeleș?

– Da, domnule căpitan!

– Mâine o să se facă anchetă...

– Ce să ancheteze, cenușa?...

– Așa spune legea!...

– Cu legea nu te pui!...

– Unde-i lege, nu-i tocmeală...

– Bietul Vasile!...

– Numai oasele au rămas din el...

– N-o să mai ardă-n iad...

– Nu vorbiți cu păcat...

– Doamne ferește!

– Dumnezeu nu bate cu biciul!...

PARTEA A DOUA

*Mereu în aceeași clipită
Urât și frumos, mort și viu,
Ne paște o soartă cumplită,
Nimic nu-nțeleg cei ce știu.*

*Și iar a venit o părere,
Și iar va pleca înapoi,
Prea mare impozit ne cere
Că ninge în suflet la noi.*

Adrian PĂUNESCU

1. Iar sufletul terfelit urla ca un lup rămas orfan de haită...

*Încotro să merg, iubito, nu mai știu,
mânat de dorul ochilor căprui,
când dincoace de tine e pustiu,
iar dincolo de tine nimic nu-i.*

*Tu te despați de mine ca de frig,
iar eu nici nu mai știu dacă exist,
când dincolo de tine nu-i nimic,
iar dincoace de tine este trist.*

*Eu mă despart de tine ca de-un vis,
visat cândva la bine și la greu,
când dincolo de tine e interzis,
iar dincoace de tine sunt doar eu.*

*Din dragoste de viață cad rănit,
cuprins de un sfârșit cărămiziu,
când dincolo de tine e sfârșit,
iar dincoace de tine e târziu.*

(Vara anului 1945)

Dintr-odată s-a simțit terfelit... umilit... călcat în picioare...

Iar sufletul lui?...

Urla de durere ca un lup rămas orfan de haită...

Gemea ca un viscol din luna lui gerar...

Ardea în vâlvătaii ca un foc nestins...

Iar furia?...

Se ridica-n valuri...

Se cuibărea în piept ca o pasăre neagră...

Prea neagră pentru o zi în care te întorci acasă...

Îl învăluia într-o mantie de ură...

Îl apăsa dureros... până la sânge... până la lacrimi... până
la urlet...

Iar trupul?...

Paralizat!... măcar de-ar fi putut să-și miște o mână... să
schițeze un gest... să miște din sprânceană...

Pe urmă, n-a mai simțit nimic...

Doar gustul de moarte...

L-a cuprins o dorință nebună de-a muri... pe el cel întors
din foc, prăpăd și moarte...

Ce i-a apucat pe toți?...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”.

Îi răsună-n urechi vocea tremurătoare, răgușită a lui Ilie
Șchiopul...

Îi crăpa-n două capul...

Îi zdrobea-n mii de bucăți orice gând...

Dar ce i-a apucat pe toți să-i spună același lucru?...

Și bătrâna Parasca, și Varvara din Dâmburi, și Nichita din
Peri, și Gheorghe Buruiană, și Vasile lui Țilea... și Ilie cu cârja...

„... iar Kalyna...”, îi răsună-n urechi vocea Șchiopului.

De când?...

Când i-a spus Ilie?...

În momentul acela?...

Sau poate mai demult?...

Cu câteva zile-n urmă... sau poate săptămâni... luni...

Poate nici nu i-a spus nimeni nimic...

Și atunci de ce?...

Ce i-a apucat pe toți?...

*Decât să nu știi juca
Mai bine nu știi săpa,
Că la joc te vede satul,
Dar la sapă, numai dracul!*

Nu, asta nu-i de acum... e de atunci când...

„Cum să-ți spun, Andrei?...” – asta e de acum!...

Iar atunci toți erau veseli, iar Ilie Șchiopul nu era șchiop...

Era doar Ilie... Ilie Potocean... juca fetele... și cânta:

*Descântați feciori, din gură,
Nu ședeți ca boii-n șură!
Boii-n șură stau legați,
Voi din gură descântați!*

Ștefan Tonci, legănându-se, cânta la vioară...

Vasalie Bobota, dând din cap în ritmul melodiei, lovea cu un pieptene strunele zongurei...

Ilie Lupuț se apleca deasupra dobei, lovind-o cu o mână, iar cu alta, farfuria de metal, montată deasupra ei: „Bum-bum-bum, bum-bum-bum... tin-tin-tin, tin-tin-tin...”.

Iar perechile jucau: „tropa-trop, tropa-trop, tropa-trop...”.
Asta a fost atunci... când...

Iar acum?... Acum era doar vocea tremurătoare, răgușită a lui Ilie Șchiopul...

„... iar Kalyna...”.

Dar ce i-a apucat pe toți?...

La fel ca atunci...

Doar că acum nu mai erau veseli...

Acum rânjeau într-un fel ciudat...

Dar ce i-a apucat pe toți...

Și de ce se învârt în jurul lui... ca într-un joc fecioresc...
din ce în ce mai repede...

De ce rânjesc la el...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.

Când a fost asta?...

*Părinte popa Ilie,
spovede-o pe Mărie,
și nu-i da mare păcat*

*pentru că o îndepărtat
un picior de celălalt.*

*Și nu-i da canoane multe
că cu mine îs făcute,
și nu-i da canoane grele
că păcatele-s a mele...*

*Rumpe-e-e-o, măi!...
I-i-ih, măi Ște'!*

Grigor, puțin aplecat din umeri o ținea pe Ana de mijloc,
învârtind-o în joc...

Ea îl ținea pe după gât, privindu-l drept în ochi...

*Mărită-te, mândr-atunci,
când o face dracu' prunci,*

*să te ia un pui de-a lui,
să fii nora dracului...*

*Rumpe-e-e-o, măi!...
I-i-ih, măi Văsăli'!*

„Bum-bum-bum, bum-bum-bum... tin-tin-tin, tin-tin-tin...”.

„Tropa-trop, tropa-trop, tropa-trop...”.

*Hădă-i mândra bat-o norii,
noaptea după ușa morii,
dar s-o vezi pe mândra luni,
gândești c-o făcut cărbuni.
Mândra mea de doamnă mare,
nici obiele-n cizme n-are,*

*dar se încalță-n hârtie
să nu pută a sărăcie.*

*I-i-ih, măi Ște'!
Rumpe-e-e-o, măi!...*

Ion Bursuc ieși din tufișuri și, urlând ca o fiară, s-a aruncat cu cuțitul asupra lui Grigor...

„Cristelnița cui te-a botezat, amu îți ascund soarele!...”

„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”

„Tulai Doamne, l-o ucis, gata!...”

„Puneți-i ceva sub cap!...”

„Au-au-au, faceți ceva!...”

„Fugi, Petreo, că o taie și pe ea!...”

„Legăți-i tăietura!...”

„Rupe-i chemeșă!...”

„Ce Dumnezău!...”

„Dă cuțātu'!...”

„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”

Asta a fost atunci... iar acum?

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”

– Iar Kalyna... șopti Andrei cu buzele uscate și se prăbuși în mijlocul toloacei...

2. Dar oamenii... oamenii ce vor spune?...

*Alungă-mă până mai pot pleca.
Căci, uite, timpul stă să ne descoase,
până mai port în ochi tristețea ta,
până mai port tot frigul tău în oase.*

*Alungă-mă până mai sunt al tău,
până-mi mai este încă dor de tine,
până mai ştiu ce-i bine şi ce-i rău,
până mai creşte iarba pe coline.*

*Alungă-mă, te rog, ca pe-un proscris,
cum se alungă un câine de la casă
ce a urlat la stelele din vis,
când o visa pe dalba sa crăiasă.*

*Alungă-mă până mai eşti a mea,
până mai ştiu ce-i rău şi ce e bine,
alungă-mă şi nu mă rechema
am să revin mereu, mereu la tine.*

*O să mă întorc la tine în curând,
rupând şi uşă din ţâţână,
primeşte-mă de dragoste flămând,
hrăneşte-mă din palma-ţi de stăpână.*

Stătea întins în iarbă, cu faţa-n sus, palid ca un mort, cu
ochii deschişi şi buzele strânse...

Tremura... tremura ca frunza bătută de vânt...

Pe urmă, stătea întins, în patul ei...

Tot cu faţa-n sus, cu picioru-ntr-o parte...

„La fel ca şi!...”, i-a trecut ei prin minte... dar imediat a
alungat gândul...

De ce să-şi mai aducă aminte?...

Dar oamenii... oamenii ce vor spune?...

Că l-am luat cu sila...
Dar de ce nu l-au luat ei?...
L-au lăsat leșinat în mijlocul toloacei... ca pe un câine...
L-au ucis cu vorbe și l-au lăsat...
„Are mamă!”, au spus...
Unde să-l ia săraca dacă-i dusă cu mintea...
Să stea aici până se face bine... pe urmă... cine știe...
Ea l-a iubit, l-a iubit foarte mult...
Dar el?...
El o iubea pe Kalyna...
O să spună lumea că-i buleandră...
L-a luat cu sila...
Alte femei își așteaptă bărbații să se întoarcă de pe
front, iar ea...
Pe cine să mai aștepte... dacă a venit scrisoarea că a căzut...
Să stea aici până se face bine... pe urmă... cine știe...
Ea l-a iubit, l-a iubit foarte mult...
Dar el toată noaptea a gemut și a chemat-o pe Kalyna...

* * *

„Kalyno!...”, a gemut în somn... „Unde mă aflu, Kalyno?!...”.
Pe urmă, explodau bombe... șuierau gloanțele... zburau
schije... urlau motoarele... nechezau caii... trosneau căru-
țele... gemeau răniții...
„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”.

*Mărită-te, mândr-atunci,
când o face dracu' prunci,*

*să te ia un pui de-a lui,
să fii nora dracului...
Rumpe-e-e-o, măi!...
I-i-ih, măi Văsăli'!*

„Bum-bum-bum, bum-bum-bum... tin-tin-tin, tin-tin-tin...”
„Tropa-trop, tropa-trop, tropa-trop...”

De ce nu se opresc din învârtit... se învârt toți... fără să
se oprească... și Grigor cu ei...

Dar Kalyna... oare unde-i Kalyna?...

– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...

Iar moartea rânjea la el... îl privea-n ochi și rânjea...

Iar pământul era acoperit de trupuri...

– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”

*Mândra mea de doamnă mare,
nici obiele-n cizme n-are,
dar se încalță-n hârtie
să nu pută a sărăcie.*

*I-i-ih, măi Ște'!
Rumpe-e-e-o, măi!...*

„Cristelnița cui te-a botezat, amu îți ascund soarele!...”

„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”

„Tulai Doamne, l-o ucis, gata!...”

„Puneți-i ceva sub cap!...”

„Au-au-au, faceți ceva!...”
„Fugi, Petreo, că o taie și pe ea!...”
„Legăți-i tăietura!...”
„Rupe-i chemeșă!...”
„Ce Dumnezău!...”
„Dă cuțatu’!...”
„Au mămucă, nu-l lăsați să piară!...”
„Uăăăi, uită-teee măcar la Andreeei, dacă nu vreeeei să
te uiți la miiine... Uăăăi, că tare l-ai mai iuuuubiiit...”
„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”
– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...

* * *

O cheamă din nou pe Kalyna...
O cheamă din nou...
Lasă s-o cheme... după ce se face bine... cine știe...
Dar oamenii... oamenii ce vor spune?...
O să spună că-i buleandră...
Că l-a luat cu sila...
Dar de ce nu l-au luat ei?...
L-au lăsat leșinat în mijlocul toloacei... ca pe un câine...
L-au ucis cu vorbe și l-au lăsat...
Ea l-a iubit, l-a iubit foarte mult...
Dar el?...
El o iubea pe Kalyna...

3. Între dragoste și moarte...

*În ochii tăi tristețea mi se pierde,
sub zâmbetu-ți serafic și senin,
iubita mea cu chip de foaie verde,
cu pasul legănat ca un destin.*

*Iubita mea frumoasă ca o ninsoare
de flori de măr, în luna lui april,
eu fac cu viața ultima prinsoare,
minunea mea cu ochii de copil.*

*Și toate cele câte au fost pe lume,
și câte sunt, și câte se vor pierde,
iubita mea, eu te mai strig pe nume
și îți șoptesc de dragoste – în verde.*

*Ne vom iubi acum, din vreme-n vreme,
privind spre acel amurg cărămiziu,
ca să te las acum e prea devreme,
să mai rămân la tine e târziu.*

Dar dacă nu se face bine?...

Dacă moare în patul ei?... În casa ei?... În casa lui Petru?...

Iată cum doarme... cu piciorul într-o parte... la fel ca Petru...

Dar de ce să-și mai amintească?...

De ce?...

Gândurile se împleteau între ele... nu-i dădeau pace... îi înțepau sufletul ca niște spini...

Ce-i rămânea de făcut acum... când se afla între dragoste și moarte...

O să vină moartea, prima... sau dragostea?...

Dar dacă se întoarce Petru?...

N-are cum să se întoarcă...

A venit telegrama că a murit... e acolo pe policioară...

Petru n-o să se mai întoarcă niciodată...

Dar oamenii... oamenii ce vor spune?...

O să spună că-i buleandră...

Că l-a luat cu sila...

Dar de ce nu l-au luat ei?...

Iar oamenii vorbeau:

„Uite buleandra!...”.

„Nu a trecut nici un an de când a venit telegrama...”.

„L-a tras cu sila pe om în patul ei...”.

„Mare fleoță...”.

„Terfeleogă, ce mai...”.

„O târâtură...”.

„Dacă se întoarce Petru?...”.

„Poate n-a murit...”.

„Poate-i doar rănit sau prizonier...”.

„Petru nu se mai întoarce-n veci-amin!...”.

„Dacă a venit telegrama, nu se mai întoarce...”.

„Ehe... parcă știi ce se poate întâmpla?...”.

Bătrâna Bilașoia, mama lui Petru, își blestema nora din zori până seara:

„Bat-o Dumnezeu s-o bată de șteoarță...”.

„Coconul meu nu-i mort... iar ea...”.

„Eu i-am zis să nu se însoare cu ea!...”.

„I-am spus să nu se încurce cu fata lui Ileana, că-i din neamul lui Bursuc...”.

„I-am spus că nu-i de neam bun...”.

„Un unchi de-al ei l-o ucis pe Grigor al lui Berejneak... pe fratele ăstuia de zace la ea-n pat... în casa pruncului meu... iar celălalt unchi s-o spânzurat, de colduș ce era... după ce a tocat tot găzdușagul la cârciumile ovreiești...”.

„I-am spus, nu te-ncurca cu asemenea oameni!...”.

„I-am spus... dar el...”.

Atunci de ce a luat-o...

Pe ea nici măcar nu a întrebat-o nimeni dacă vrea...

Nu au întrebat-o, numai i-au spus: „Să te porți frumos cu el... e fecior fain și hireș și uite ce grădină mare are...”.

Așa au măritat-o...

Nici măcar Petru nu a întrebat-o dacă vrea...

Sigur că a vrut...

Care fată nu ar fi vrut?...

Unul era Petru Bilaș în tot satul!...

Dar de iubit, l-a iubit doar pe Andrei...

La fel de tare ca și acum...

Dar Andrei...

Andrei o iubea pe Kalyna...

La fel ca și acum...

Lasă s-o cheme... după ce se face bine... cine știe...

Dar dacă nu se face bine...

Dacă moare în patul ei...

Măcar de n-ar chema-o atât pe Kalyna...

* * *

– Luați, domnule Tolian, cerceii!... Sunt din aur... tata i-a adus din Pesta... zicea că-s din aur de calitate... priviți ce lucrătură... îl ruga cu lacrimi în ochi.

– Nu am bani, femeie, nu am!... Dacă vrei, îți dau marfă... alege ce îți trebuie, n-o să te păcălesc, dar bani nu am, a ridicat din umeri Tolian.

Ei îi trebuiau bani...

Doctorul a spus că rana de la cap trebuie vindecată repede...

Dacă nu... Doamne ferește!...

Bine că măcar are cerceii... o să-i vândă... și va cumpăra tot ce i-a scris doctorul pe rețetă...

Va cumpăra pastilele, injectiile, prafurile... totul!...

Va trebui să-i dea și lui ceva...

O să-i dea... numai să vândă cerceii...

Bine că Tolian a îndrumat-o unde trebuie...

„Du-te, femeie, la Sighet, și după ce treci de Locul Târ-
gului, pe drumul spre Vadul Izei, intri pe a treia ulicioară și
întrebi de Josef, toată lumea-l știe... îi dai această hârtiuță...”.

Îi va da cât îi va da...

Poate o să-i ajungă pentru leacuri...

Numai să ajungă cât mai repede și să se întoarcă...

Că el zace fără simțire, geme și o strigă pe Kalyna...

Și ce dacă o strigă?...

Numai să se facă bine... că nu poate să iasă-n sat...

Oamenii mai că nu scuipă după ea...

„Curva!... nu l-a lăsat nici măcar să ajungă acasă...”.

„Nici nu a văzut-o pe maică-sa, pe Eudochia!...”.

„E o buleandră... ce vreți de la ea?...”.

Dar ea ce putea să facă dacă ei, „OAMENII”, l-au lăsat în mijlocul toloacei?...

L-au ucis cu vorbe și l-au lăsat...

Dar ea nu putea să-l lase...

Ea l-a iubit atunci...

Îl iubește și acum... la fel de tare...

Numai că el... o strigă pe Kalyna...

Și ce dacă o strigă?...

Ea va aștepta...

Dar dacă nu se face bine?...

Dacă moare?...

Nu, nu moare...

Sufletul ei simțea că n-o să moară...

O să fie bine...

Ea va aștepta...

Va aștepta...

Între dragoste și moarte...

4. Să nu pleci fără mine, Petre!...

*În ochii tăi ierneză norii,
în ochii mei răsare un drum,
iubito, ne-au trădat cocorii,
pe coșuri nu mai iese fum.*

*Tristețea le-a cuprins pe toate
și vântul urlă a pustiu,*

*iar noi, ducând poveri în spate,
spre un amurg cărămiziu.*

*Eu port în suflet reci cazarme
și vagi speranțe de recrut,
ce va pleca-n curând sub arme,
ce te-a iubit atât de mult.*

A deschis ochii și a văzut tavanul...
Un tavan obișnuit... înnegrit de vreme și de fum...
Pe urmă, privirea-i alunecă pe pereții decorați cu farfurii, ștergare, ulcioare și icoane...
Maica Precista cu pruncu-n brațe...
Sfântul Ierarh Nicolae Făcătorul de minuni...
Sfântul Mare Mucenic Gheorghe...
Înălțarea Domnului...
Iar mai încolo... Petru Bilaș... cu clopul înstruțat pe cap,
în cămașă de sărbătoare, zâmbea...

* * *

„No, ce zici, Petre?!... A sosit și rândul nostru!...”
„A sosit, Andrei!... A sosit!... Bată-i Dumnezeu!...”
„Se vorbește că noi am fi voluntari...”
„Vezi și tu ce voluntari suntem!... Îți bagă baioneta-n coaste și hai voluntar pe front... Crucea mamei lor!... Dacă mă întorc îi omor cu mâna mea...”

*Vai de mine, negrii-s munții
toamna când pleacă recruții.
Vai de mine, negrii-s norii
toamna când pleacă feciorii.*

*Maicile-și petrec feciorii,
nevestele soțiorii.
Dar pe mine n-are cine,
că sunt singurel pe lume.*

„Dumitru Borhot spune că noi nu mergem pe front...”.

„Așa mi-a spus și mie...”.

„Mi-a spus că o să fim gardiști în satele prin care a trecut frontul...”.

„Cine știe?...”.

„A zis că o vom duce bine... dar eu nu prea cred...”.

„N-o să mai putem de atâta bine...”.

„Așa bine s-o ducă el pe lumea cealaltă...”.

*Frunză verde lemn uscat,
mi-o vinit ordin în sat.
– Du-te, maică, la birău
și adă ordinu’ meu.
De la birău pân-acasă
curuiește-mi o cămașă.
curuiește-o românească
Și o coasă cătunească.*

*Pă mânecă de-a dreapta
scrie-te pe dumneata.
Pe mânecă de-a stânga
scrie-mi, maică, drăguța.
Pă lătuțu dinapoi
scrie-mi plug cu șase boi,
să vadă domnu’ căprar
că io-acasă-am fost plugar.*

„De ce ne-am însurat, Petre?...” .
„Cine a știut?...” .
„Da, nu aveam de unde să știm...” .
„Da, ce mai voluntari...” .
„Lași gospodăria și te apuci de voluntariat...” .
„Crucea mamei lor!... Dacă mă întorc...” .
„Bată-i Dumnezeu!...” .

* * *

Dar ce-i asta...
Unde se află...
Și Petru Bilaș... Ce caută aici?...
Iar Kalyna... Unde-i Kalyna?...
– Kalyno!... Unde ești, Kalyno?...
„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...” .

De ce râde Petru?... Și ce caută aici?...
Râde de parcă altă treabă n-ar avea...
Petru are nevastă acasă, dar râde...
Și el are nevastă... dar unde e?...
– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...
„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...” .

Dar ce-i cu el?... Unde-i este ghimnastiorka?...
Cine l-a îmbrăcat în cămașa cusută?...
La fel ca și pe el...
Uite, parcă-i aceeași cămașă... ce se petrece?...
– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...

* * *

„Petre, să nu pleci fără mine!...”.

„Nu, n-o să plec, Andrei!...”.

„Să nu mă lași aici, Petre!... Să nu mă lași!...”.

„Nu te las, Andrei!... Nu te las... Imediat vin sanitarii... rana nu-i gravă... Bine că glonțul nu ți-a atins plămânul!...”.

„Numai să nu pleci fără mine, Petre!...”.

„Nu te las eu aici, Andrei!... Numai să înceteze bombardamentul și o să vină sanitarii... o să fie bine... Nu am mâncat de alaltăieri!...”.

„Vezi, în ranița mea găsești pâine și conserve, ia și mănâncă... numai să nu mă lași aici!...”.

„Nu te las, Andrei... imediat o să vină sanitarii!...”.

5. Așa a fost dat să fie!...

*Ne ninge a despărțire peste plete,
ni se citește „adio!” în priviri,
tristețea ne pândește-n verighete,
dar mai jucăm în rolul unor miri.*

*Te rog frumos să nu mă dai uitării,
prin trup îmi curg drumuri și cărări,
te rog frumos să stai pe țărmul mării,
cât eu voi fi plecat spre alte zări.*

*Te rog frumos să îți aduci aminte
de iubirea noastră – cea dintâi,
te rog frumos să nu rămâi cuminte,
frumos te rog, frumoasă să rămâi.*

*Iubita mea, eu te mai rog fierbinte:
să nu mă ștergi din lista celor vii,
iar când va ninge trist peste morminte
cu lumânări la mine să nu vii.*

Poate nici nu i-a dat pe cercei cât fac...
Sigur nu i-a dat...
Negustoru-i negustor, nu ține cont de nevoile altora...
Cerceii erau din aur bun...
I-a adus tatăl ei din Pesta...
Bine că i-a dat și atât...
Numai să-i ajungă pentru leacuri... că restul...
Mai are și un lăntșor de aur... i-l dăruise Petru...
Pe acela nu-l putea vinde... s-ar putea să-l ceară soacră-
sa înapoi...
Dar nu e nimic... mai are cinci covoare de lână... țesute
de mâna ei...
Numai să se facă bine... pe urmă...
Dar el tot o cheamă pe Kalyna...
Lasă-l s-o cheme... numai să se facă bine...
Dar unde-i patika¹?...
Aici era... imediat după magazânul cu fierătaie...
Dar unde a pus rețeta?...
Da' împiedicată mai e, uite-o, e în batistă... la un loc cu
banii...
Nici nu-i de mirare... la câte are pe cap, iar oamenii... ce
știu oamenii?...
„Buleandra!... L-a luat cu sila...”
Dar ce-i pasă ei de oameni...

¹ Patika sau apatika – farmacie (din ucr. *anmeko*).

De ce nu l-au luat ei?...
L-au ucis cu vorbe și l-au lăsat în mijlocul toloacei...
Dar dacă se întoarce Petru?...
Nu, Petru nu se mai întoarce niciodată...
Acolo-i telegrama, pe poliță...
Scrie că „a căzut eroic pe câmpul de luptă...”.
„Și-a jertfit viața pentru patrie...”.
Scrie negru pe alb... și are ștampilă militară...
Atunci, ea ce vină are?...
Ce vor de la ea?...
Oare nu l-a așteptat pe Petru?... L-a așteptat... și încă cum...
Oare nu l-a îngrijit și nu l-a respectat cum se cuvine?...
Poate, până la urmă... dacă s-ar fi întors... l-ar fi iubit...
Dar atunci... atunci l-a iubit pe Andrei... la fel și acum...
Dar Andrei nu putea...
Unchiul ei, Ion, l-a ucis pe Grigor... fratele lui Andrei...
Între familiile lor era dușmănie...
Între familiile lor era ură... sânge... și moarte...
Dar ea ce vină are?...
Nici măcar nu ține minte... i-a povestit maică-sa...
Da' ia uite unde era vitrina cu șarpele pe cupă... ui, ce
șarpe mare...
Aice-i patika...
Ia să văd ce-mi dau și cât vor cere...
Da, uite, i-au dat niște pilule... câte două pe zi din astea
ce-s în cutia verde... una dimineața, una seara, iar pe cele din
sticlură, doar una seara... și prafurile dimineața...
I-au dat și untură... pentru rana de la cap...
I-au rămas și bani...

Poate ar cumpăra o sticlă din alea cu Țidulă frumoasă pe ele...

Bărbaților le place băutura...

Dar ce proastă e... cum să-i dea băutură dacă el ia leacuri?...

Ei, dar odată și odată se va face bine...

Simțea cu sufletul că se va face bine... și atunci...

Și atunci ce?...

Măcar de nu ar striga-o tot timpul pe Kalyna...

Dar lasă-l să o cheme... numai să se facă bine... și atunci...

Bine că a luat o sticlă de „Secărică”, sigur îi place „Secărica”...

Când plecau pe front, a băut „Secărică” împreună cu Petru...

La cârciuma lui Leiba...

A băut și ea un pahar cu ei...

A băut și Kalyna...

Și pe urmă au plâns amândouă...

Kalyna a plâns după Andrei...

Dar ea... ea după cine a plâns?...

Îi era milă de Petru...

Dar a plâns după Andrei...

Doamne... de ce să-și mai aducă aminte...

Petru nu mai vine...

Dar Andrei?...

Andrei o cheamă pe Kalyna...

Lasă-l s-o cheme... numai să se facă bine...

*Eu mă duc, mândră-n cătane,
tu rămâi și spală haine,*

*dar le spală-n lăcrimele
și le uscă-n dor și jele.*

Cântau Andrei cu Petru...

Cântau amândoi... ca doi frați... deși nu erau nici măcar prieteni...

Soarta grea unește oamenii... îi înfrățește... pe oricine cu oricine...

*Spală și batista me
care am feciorit cu ie.
Spal-o și o împătoară
și pune-o pe policioară...*

Cântau și beau „Secărică”...

Iar ea plângea...

Niciodată n-a plâns așa...

Kalyna nu mai plângea...

Dar ea plângea... îi era milă de Petru... de Andrei... de ea însăși... de Kalyna...

Îi era milă de toți...

„Hai să bem, Petre... cine știe dacă ne-ntoarcem de pe front...”.

„Ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!... Chiar și morți, dar tot ne întoarcem!... Să le mulțumim ăstora de ne-au făcut voluntari!... Cristoșii mamii lor!... Ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!...”.

*Auzit-am, mândră, eu
tot aseară la birău,
tot o carte ș-o poruncă,
tot feciorul să se ducă.*

*– Hei tu, mândrulica mea,
eu mă duc și tu rămâi,
cu cine să mă mângâi?*

„Hai să bem, Petre... cine știe dacă ne-ntoarcem de pe front...”.

„Ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!... Chiar și morți, dar tot ne întoarcem!...”.

„De ce ne-am însurat, Petre?...”.

„Cine a știut?...”.

„Da, nu aveam de unde să știm...”.

„Da, ce mai voluntari...”.

„Lași gospodăria și te apuci de voluntariat...”.

„Crucea mamei lor... dacă mă întorc...”.

„Bată-i Dumnezeu!...”.

6. O să ne întoarcem, Andrei!...

Musai să ne întoarcem!...

*Te rog să taci cu tăcerea de lână
a mieilor ninși cu petale de mai,
apoi să mă duci spre iubire de mână,
în tropot de cai, pe o gură de rai.*

*Te rog să taci cu tăcerea eternă
a bobului trist de nisip curgător,
apoi să mă duci printr-un lan de lucernă
ca pe un orb călător, ars de sete și dor.*

*Te rog să taci cu tăcere de clopot,
cel cu limbă de moarte legat de ninsori,
apoi să mă duci prin ploaie și ropot
la o nuntă de crai, cu petale de flori.*

*Te rog să taci cu tăcere de fluturi
cu aripi vremelnice și zbor dărâmat,
apoi să mă duci între sulii și scuturi,
pe veci la iubire am fost condamnat.*

*Te rog să taci cu tăceri de țărână
la răscruce de drumuri cu iarbă și maci,
eu am să rămân culcat pe o rână,
iar tu ai să pleci către altul să taci.*

O să ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!...
Cristoșii mării lor!...

– Petre!... Unde ești, Petre?... a gemut Andrei.

„Nu te las, Andrei... nu te las... imediat vin sanitarii și
totul o să fie bine... rana nu e gravă, bine că nu ți-a atins
plămânul...”.

– Petre!... Unde ești, Petre?!...

– Stai liniștit, fiule, stai liniștit!... Ești rănit, imediat vin
sanitarii și...

– Petre!... Unde ești, Petre?!...

– A plecat consăteanul tău... a plecat... m-a rugat să am
grijă de tine... trebuia să plece... dar tu ești rănit... stai li-
niștit...

– Petre!... Unde ești, Petre?!...

– Stai liniștit, fiule... nu te zvârcoli... uite, vin sanitarii...
Hei, băieți!... Aici e un soldat rănit!... Uite-i că vin...

– Petre!...
– Uşurel, uşurel... puneţi-l pe targă... așa!...
„Nu te las, Andrei... nu te las... imediat vin sanitarii și totul o să fie bine... rana nu e gravă, bine că nu ți-a atins plămânul...”
– Petre!... Unde ești, Petre?!...

* * *

Dar cine l-a îmbrăcat în cămașa asta de sărbătoare?...
La fel ca pe Petru?...
Parcă ar fi aceeași cămașă...
Iar Petru zâmbește... De ce zâmbește?...
Dar unde-i uniforma lui militară?...
Uniforma de sublocotenent...
Sublocotenentul Andrei Berejneak se întorcea de pe front în uniformă...
Se întorcea la ai săi...
Se întorcea la Kalyna... Dar unde-i Kalyna?...
– Kalyno!... Unde-mi e uniforma, Kalyno?...
Ia uite-o, e agățată-n cuier...
Era ghimnasiorka lui... cu trese de sublocotenent...
Dar cine l-a îmbrăcat în cămașa de sărbătoare?...
Exact ca pe Petru?...
Dar unde se află?...
– Petre!... Unde suntem, Petre?!...
De ce râde Petru?...
– Kalyno!... Unde mă aflu, Kalyno?!...
Trebuie să îmbrace uniforma...

Dar unde-i sunt cizmele?... Cineva i le-a ascuns...
 Dracul să le ia de cizme!...
 Dar nu... nu poate să apară desculț în fața Kalynei... doar
 e ofițer al Armatei Roșii!...
 Dar Kalyna... unde e Kalyna?...
 – Kalyno!... Unde ești, Kalyno?...
 „Cum să-ți spun, Andrei... tu vii de pe front, iar Kalyna...”
 Dar ia uite și cizmele... sub laița de lângă ușă...
 Imediat se va încălța și va pleca...
 Nu mai putea să suporte zâmbetul lui Petru...
 Cum poate să fie atât de vesel... de parcă n-ar avea acasă
 soție?...
 La fel ca și el... Dar unde-i Kalyna?...
 Așa... bine că s-a schimbat... acum arată ca un ofițer...
 dar unde-i ranița?...
 Ranița lui cu lucrurile personale... printre care se afla și
 fotografia Kalynei...
 – Kalyno!... Unde ești, Kalyno?...
 Dar cine a închis ușa?...
 Va trebui să spargă închizătoarea...
 Dar oare cine l-a închis cu Petru-n casă?...
 Iar Petru râde...
 La fel ca atunci... în cârciuma lui Leiba...
 Când au cântat și au băut „Secărică”.
 „O să ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!...
 Cristoșii mamei lor!...”
 „De ce ne-am însurat, Petre?...”
 „Cine a știut?...”
 „Da, nu aveam de unde să știm...”

„Da, ce mai voluntari...”.

„Lași gospodăria și te apuci de voluntariat...”.

„Crucea mamei lor!... dacă mă întorc...”.

„Bată-i Dumnezeu!...”.

Dar ce-i asta?... Sânge?... De unde sânge?...

A, de la rana din cap... s-a lovit când s-a răsturnat camionul...

Dar de ce l-au închis aici cu Petru?...

Măcar de-ar ști unde se află?...

Sau unde-i Kalyna?...

„Cum să-ți spun, Andrei... tu vii de pe front, iar Kalyna...”.

Numai de ar putea ieși de aici...

Dar de ce l-au închis?... Împreună cu Petru?...

Iar Petru?...

* * *

– Petre!... Unde ești, Petre?...

„Nu te las, Andrei... nu te las... imediat vin sanitarii și totul o să fie bine... rana nu e gravă, bine că nu ți-a atins plămânul...”.

– Petre!... Unde ești, Petre?!...

„Stai liniștit, fiule, stai liniștit!... Ești rănit, imediat vin sanitarii și...”.

– Petre!... Unde ești, Petre?!...

„A plecat consăteanul tău... a plecat... m-a rugat să am grijă de tine... trebuia să plece... dar tu ești rănit... stai liniștit...”.

7. Oamenii străini nu o vor jigni...

*Moartea mi-e mireasă, albă ca o mirare,
eu azi îi sunt mire, ca un martor mut,
căci există în lume pentru fiecare
o uimire simplă ca un început.*

*Uite-mi vin la nuntă sălcii despletite
și frumoși mesteceni mândri și cărunți,
să îmi cânte-n taină cântece șoptite
care se mai cântă astăzi pe la nunți.*

*O să adune lumea, mână de la mână
și o să facă totul să vă fiu departe,
să veniți la mine ca la o fântână,
să vă stâmpăr setea mare ca o moarte.*

De ce merge atât de încet trenul?...

Iar când se oprește, gândești că nu mai pleacă...

Dar și mecanicul e cam leneș... fluieră... fluieră... dar trenul nu mai pornește...

Uite, de abia am ajuns la Sărata...

Bine că nu-i nimeni din satul ei în vagon...

Consătenii ei se uită la ea cu dispreț și ură...

Iar oamenii străini nu o vor jigni...

Uite, bătrâna aceasta din satul vecin o cunoștea după zadii, galbene cu negru, i-a rupt din plăcinta sa... iar cealaltă, mai tânără, i-a pus în poală două pere...

Bogdaproste!...

Azi încă nu a pus nimic în gură...

Iar plăcinta cu varză-i tare bună!...

Nu-i nimic, când ajunge acasă, o să fiarbă niște cartofi noi... o să scoată din grădină... și o să facă și-un rântaș cu slănină... iar lui o să-i aducă lapte covăsit... de la bătrâna Katerina sau de la Parasca, ba nu, mai bine se duce la Martoneni¹... e tare de treabă unguroaica... nu o interesează de alții și n-o să stea să o întrebe...

Tot satul e cu ochii pe ea:

„Ați auzit că Maria?...”.

„Ați văzut, Maria?...”.

Două-trei cuvinte și încep despre „Maria și iar Maria...”.

S-a dus la bătrâna Moroșancă să ceară niște ierburi împotriva fierbințelii, iar soacră-sa a început:

„S-a dus la vrăjitoare... vrea să-i dea și ăstuia ceva... cum i-a dat lui Petru al meu... că murea după ea... dar eu i-am spus: las-o în sărăcia ei, că nu-i de neam!... Unchiul ei l-a tăiat pe feciorul lui Berejneak – pe fratele ăstuia de zace la ea... n-o lua coconu' mamii!... așa i-am spus, dar nu a vrut să mă asculte...”.

Lumea vorbește... de parcă ea ar crede în vrăjitorii?

Oare ea i-a dat ceva lui Petru să umble după ea...

Păi ea nici nu l-a iubit... dar la ce să-și mai aducă aminte?...

Dar oare ei... ei i-a dat cineva ceva, de-i atât de drag Andrei?...

¹ *Morto-neni* – *Marto*, hipoc. de la numele *Marta*, și *neni* (în magh.) – tanti.

Încă de atunci când era fată și săpa cartofii în grădina lui Ilie Șchiopul...

Pe urmă, i-a pregătit cina lui Ilie...

Andrei venise cu treabă... Doamne, parcă a fost ieri...

„Rar treci pe la mine, Andrei!...”, i-a spus cu reproș Ilie.

„De știam că întâlnesc la dumneata așa fată frumoasă treceam mai des...”, a zâmbit Andrei.

Și de atunci... dar ce folos?...

A doua oară l-a întâlnit la nunta ei...

Au jucat „Jocul miresei”...

Pentru o clipă a uitat că se mărită cu Petru Bilaș...

Se învârtea în brațele lui și își închipuia că se mărită cu el...

Și a treia oară s-au întâlnit în cârciuma lui Leiba... când Andrei și Petru au plecat pe front...

– Ziua bună, nevastă! A trezit-o din gânduri vocea femeii care i-a dat plăcintă și care se pregătea să coboare din tren.

– Ziua bună, mătușă! a răspuns Maria.

Ia uite, deja au ajuns în Lal... mai e puțin și ajungem...

Numai să găsească totul în ordine...

Prima dată o să-i schimbe bandajul... o să presare praf pe rană... pe urmă o să-i dea pilule... iar pe urmă...

Cine știe... numai să se facă bine... acum o tot cheamă pe Kalyna...

Lasă-l s-o cheme...

Bine că nu a fost nimeni din satul ei în vagon...

Oamenii străini nu au jignit-o...

I-au dat și plăcintă cu varză... și pere...

* * *

– Marș, Lupule!... Ai bolunzit?!... Marș de aici!... Știu că nu ai mâncat astăzi nimic... nici eu... noroc cu plăcinta... Imediat îți dau ceva... și găinilor... nici măcar nu le-am dat drumul... ele s-ar fi descurcat... șoptea Maria, îndreptându-se spre ușă și căutând în buzunarul cojocului cheia de la ușă.

Dar ce s-a întâmplat?...

Nu poate să deschidă ușa... parcă a blocat-o cineva dinăuntru...

Cu chiu, cu vai a împins ușa și a strigat speriată:

– Uăi... Maică Precistă!... Ce-i asta?!...

8. Dar unde a vrut să plece?...

*Te port în suflet ca pe o veche rană
și mă gândesc la tine lăcrimând,
tu ești amanta mea cotidiană,
iar eu sunt muritorul tău de rând.*

*Frumoasă ești, dar asta nu ajunge,
trădările în suflet ne pătrund,
mă plimb pe ale tinereții mele unde,
de bătrânețe caut să mă ascund.*

*Cu tine-n gând voi adormi la noapte,
cu tine-n gând în zori mă voi trezi
și zilnic tot așa până la moarte,
n-am să te dau uitării orice ar fi.*

Unde a vrut să plece?... Unde?!...

Și-a pus și hainele de armată...
A vrut să fugă... dar unde?...
Și de cine să fugă?... De ea?... De ce să fugă de ea?... Ea
care...

Dar ce-i trece prin cap?...
El săracul nici nu știe pe ce lume trăiește, iar ea una-
două: fuge...

Departa nu poate fugi în halul în care se află...
Uite, a fugit până la ușă!...
De abia a reușit să-l urce-n pat...
De schimbat, nu l-a mai schimbat, să zacă așa – în hai-
nele de armată...

Îi mângâia părul și obrazul... cum își mângâie mama
pruncul...

Simțea o amărăciune-n suflet... o mare amărăciune...

Îi venea să cante... să-și verse amarul...

Și a început să cante încet... iar cântecul suna a bocet...

*Dusu-s-o badea cătană,
mi-o lăsat clopul cu peană,
s-o dus badea-n cătunie
și mi-a lăsat dorul mie.*

*Du-ți, bade, doru' cu tine,
nu-l lăsa de-amar cu mine
că-s copilă tinerică
dorul tău tare mă strică.*

*Măcar încătrău mă duc,
de orice lucru m-apuc
doru-mi vine ca un lup
și n-am cu ce să-l alung...*

Dar ce-i cu ea?... s-a apucat de jelit, parcă altă treabă nu ar avea?...

De ce să tot jelească?...

Să jelească toată viața, la fel cum a jelit mama ei?...

Biata de ea... tatăl ei a zăcut toată viața...

„Ilie Costârcă se face bine din când în când, cât să mai toarne un plod și pe urmă zace din nou...”.

„A făcut cinci feciorași, și acum are fătucă...” , așa vorbeau oamenii când s-a născut ea.

Dar toți feciorașii semănau cu tatăl ei... s-au născut plăpânzi și nu au făcut mult timp umbră pământului...

Ilie și Semen au murit înaintea tatălui lor, iar Petru, Pavel și Mihai, după ce a murit tatăl lor...

Numai ea nu bolea...

„Maria seamănă cu cei din neamul lui Bursuc...”.

„Leit bunică-sa, Katerina!...”.

Așa vorbeau oamenii despre ea...

Iar mama lui Petru:

„Ați văzut ce ochi are?!... Aruncă scânteii... exact ca unchiul său, Ion Bursuc, ăla de l-a tăiat pe feciorul lui Berejneak, pe Grigor!... I-am spus lui Petru să n-o ia, să nu se bage-n neamul lui Bursuc... că leoarva nu seamănă cu cei de neamul lui Costârcă...”.

Parcă ea e de vină cu cine seamănă?...

Sau mama ei?... Care a dus-o greu toată viața ca o mucenică...

Unchiul ei Ion, după ce l-a tăiat pe Grigor, a dispărut fără urmă, iar celălalt unchi, după ce a băut tot ce a avut, s-a spânzurat...

Ce vină avea ea?...

De ce trebuia să poarte ea păcatele celor din neamul lui
Bursuc?...

Și nici măcar nu are cui să se plângă... să-și descarce
sufletul...

Mama ei a trecut în lumea dreptilor... iar ceilalți...

Ceilalți... niciunuia nu-i pasă de durerea uneia care...

Dar atunci, de ce nu l-au luat ei?...

L-au ucis cu vorbe și l-au lăsat în mijlocul toloacei...

Iar el?... Uite, a vrut să plece...

Dar unde a vrut să plece?...

9. Bocănea și scârțâia ca o nenorocire...

*Cât de aproape îți sunt, dar tu nu mă vrei,
ce departe îmi ești, dar eu te mai cer,
din țurțuri de gheață îmi fac revolver,
din dalbă ninsoare, doar ție, cercei.*

*Gorunii-n genunchi se mai roagă la cer
și zărilor mor, numai eu te mai strig,
alergând pe poteci despletite de frig,
te visez prin păduri cărunte de ger.*

*Te visez prin păduri cărunte de ger,
alergând pe poteci despletite de frig,
când zărilor mor, numai eu te mai strig
și gorunii-n genunchi se mai roagă la cer.*

*Învelite în ceață zac triste în fum
gravidele gări, ce mai nasc câte-un tren,
când numele tău îmi e doar refren
de cântec nebun ce mă-ndeamnă la drum.*

A scârțâit poarta...

A lătrat Lupu...

Pe piatra din curtea lui Petru Bilaș s-a auzit bocănitul și scârțâitul piciorului de lemn al lui Ilie Potocean, pe care nimeni nu-l mai numea așa...

Îl numeau Ilie Șchiopul... iar piciorul lui bocănea și scârțâia ca o nenorocire...

„Trebuie să-mi cumpăr altul...”, gândi Ilie.

Tolian i-a promis că o să vorbească cu Josef...

„Fiul lui Josef e medic în Baia Mare. O să-ți aducă un picior, de o să joci tropotită ca un fecior...”.

De parcă lui îi mai arde de tropotită...

Tolian n-are decât să glumească sănătos, dar el o să-și cumpere picior nou, că acesta... oho!...

L-a slujit mulți ani...

O să-l pună-n pod... să se hodinească...

„Nu-ți bate capul, Ilie! Încerca să-l liniștească Vasile din Grădină, care s-a întors din primul război fără un picior. Pe lumea cealaltă vom sări ca cerbii. Așa a grăit prorocul Isaiia: Șchiopul va sări ca cerbul...”.

„Cine știe cum o să fie pe lumea cealaltă?...”.

„Musai să fie bine, Ilie!... Musai!... Dacă pe lumea asta e greu, atunci pe aialaltă musai să fie bine!”.

Maria se uita mirată la el.

„Oare de ce a venit?...”.

– Tu, Mărie, să nu te superi pe mine... eu am vrut doar să-l văd...

De ce s-ar supăra pe el?...

Ea nu l-a luat cu forța... nici pe ascuns...

Tot satul știe... și o judecă, fiecare în felul său...

Nu poți închide gura lumii...

Iar Ilie ținea la ea... îi era ca un tată...

– Uite, muierea mea a tăiat o găină și ți-a trimis jumătate... faci o zeamă... a fost foarte grasă... i-a întins trăistuța. Cum e?...

– Zace... din când în când o cheamă pe Kalyna...

– Pe Kalyna... Așa-i viața... Grea și nefericită... Omul caută fericirea, o caută toată viața, iar fericirea se ascunde de el sau poate nici nu există... dar omul o caută până la groapă...

Maria tăcea...

– Am auzit că s-a întors Mihai Reti, schimbă vorba Ilie.

– Slavă Domnului! Că tare mult a plâns maică-sa după el... Ce bucurie!...

– Bucurie mare nu-i... că s-a întors fără un picior...

– Oi-io-ioi!...

– Știu ce-l așteaptă... dar o să se obișnuiască... Omul se obișnuiește cu orice... Când mi-au tăiat piciorul, m-am gândit să mă spânzur sau să mă otrăvesc... dar uite, trăiesc!... Șchio-pățez, bocănesc, scârțâi cu piciorul de lemn, dar trăiesc... a oftat Ilie.

Pe urmă, a tăcut...

Înainte să plece, i-a spus:

– Nu băga de seamă ce zice lumea... Poate așa a vrut Dumnezeu... cine știe?... Am să vin și mâine, tu să nu te superi... mi-e drag de el... și de tine mi-e drag, rabdă un pic,

până uită lumea... lumea uită repede... iar mai departe o fi cum o vrea Dumnezeu!...

Pe urmă, a plecat... șchiopătând... bocănind și scârțâind...

„Bocăne și scârțâie ca o nenorocire... lasă-l să bocăne... o să-mi iau eu un picior nou...”.

Da, o să meargă cu Tolian la Sighet, la Josef... când o veni feciorul ăluia acasă...

Trebuie să-i ia măsură la picior... păi cum altfel, nu?...

Cumperi o pereche de opinci și îți trebuie măsură, darămite când îți cumperi picior...

Că doar nu-ți cumperi în fiecare an...

Da, o să-și cumpere un picior nou...

Dar până atunci...

Ia uite ce câine frumos... ce mândru dă din coadă...

Poate dă Dumnezeu o toamnă fără ploi... dar uite cum se încrețesc norii...

Iar Maria trebuie să rabde...

Oamenii vor uita... oamenii uită repede...

Numai Dumnezeu nu uită... și îți aduce aminte de tot ce ai făcut... când ajungi pe lumea cealaltă...

Cine știe cum o fi pe lumea cealaltă...

De parcă s-a întors cineva de acolo?...

Maria a rămas, uitându-se la Ilie cum se depărtează...

Deodată, a simțit în suflet o căldură... o veselie...

Așa ca o sărbătoare...

Trebuie să rabde... oamenii vor uita... oamenii uită... uită totul...

Ea va răbda... până se va face bine... iar pe urmă...

Cine știe, poate chiar există fericire...

10. Sufletul nu uită... nu uită nimic...

*Eu voi s-adorm prin lanuri de lucernă,
iar tu să vii, iubito, să mă furi,
să mă dezgropi din liniștea eternă
ca pe un sfânt, din sfintele scripturi.*

*Să vii la mine ca la o înviere,
eu te aștept la umbra unor maci,
tu să te-mbraci în straie de tăcere,
când vei veni la mine să mă taci.*

*Eu voi veni la tine, dinspre mamă,
tu să m-aștepți pe drumul cu ninsori,
apoi să-mi torni pe suflet, ca pe o rană,
rachiul cel întors de două ori.*

*Eu voi veni la tine dinspre moarte,
cu muguri de înviere în buzunar,
tu să m-aștepți cu o ceapă în pumn spartă
și cu o pită învelită în ștergar.*

Cârciuma și biserica...

Singurele locuri în care omul poate să-și despovăreze
sufletul!...

Acel suflet ciudat și capricios...

Acel suflet încărcat de poveri... aproape de nesuportat...

Trupul... trupul suportă orice povară... de care poți să te
descotorosești oricând...

Trupul duce totul... rabdă totul... uită totul...

Dar sufletul?...

Sufletul nu uită... nu uită nimic!...

În biserică omul se roagă... își golește sufletul în fața preotului... în fața sfinților... în fața lui Dumnezeu...

Dar până să ajungi la Dumnezeu, te mănâncă sfinții!...

De aceea mulți aleg cârciuma ca loc de despovărare a sufletului...

În cârciumă... în fața oamenilor... îți versi tot necazul... bei un pahar – două și deodată ești alt om, iar viața... nu mai pare atât de grea...

Dai din mână a lehamite... scuipi cu năduf, și povara a dispărut...

Mai ceri un pahar... începi să cânți, și necazul a fugit... cel puțin pentru un moment...

Probabil, de aceea sufletul îl trage pe om la cârciumă...

Acolo poți să plângi de amar și să chiui de bucurie...

Nimeni nu se va mira de tine... nimeni!...

Numai că... din păcate, în ultima vreme... în cârciumile de sat nu mai chiuia nimeni de bucurie...

Cui îi ardea de chiuit în asemenea vremuri?!...

Bărbații mureau pe front...

Mamele se văitau...

Soțiile plâneau...

Copiii întrebau de tații lor...

Bine că măcar frontul a ocolit satul lor...

Atâta bucurie!...

Însă nu l-a ocolit de tot...

Au căzut destule obuze...

Unul a căzut peste casa lui Morujan și i-a ucis soția împreună cu copilul...

Altul a ucis doi soldați ruși... pe care oamenii i-au îngropat în fața Primăriei...

Multă nenorocire a mai adus războiul...

Bărbații se întorceau de pe front răniți... fără mâini... fără picioare... cu mintea rătăcită...

Mulți nu s-au întors...

Veteranii se adunau seara-n cârciumă și povesteau...

Povesteau despre război...

Pomeneau de cei care nu s-au mai întors...

Cântau cântece de jale...

Nu mai era Duvid... nici Laiba... nici Abramko...

Acum ținea cârciumă Ion Huleak și Petrea a Măriei...

„Mai răi decât ovreii!”, se plângeau de ei unii cărora cârciumarii nu voiau să le dea de băut „pe barbă”.

* * *

– Mai dă-mi o uiagă, Petreo! se ruga de cârciumar Vasile din Grădină.

– Banii, unchiule! Banii, fără bani nu dau nici la mama!

– Trăzni-ar Sfântul Ilie în cârciuma ta, Petreo! Dă-mi o uiagă, uite, oi bea-o cu Mihai Reti, că și el s-a întors de pe front într-un picior ca și mine...

– În seara asta fac eu cinste, unchiule! Dați-mi o uiagă de horincă bună, vă plătesc eu! a spus Mihai Reti, scoțând banii.

– Îți dau o uiagă de horincă de șapte ani, dar nu cu bani! În seara asta fac eu cinste, Mihai, ascunde-ți banii!

– Așa, așa, Petreo! Dă-ne, că noi amândoi am luptat în războaie diferite, dar ne-am întors la fel – într-un picior...

– Zi una de jele, Tonci! De jele să urlu ca un lup! strigă Nicolae Ciursi, care s-a întors de pe front cu mâna rănită.

*La toți le-a cântat cucu’
numai mie granguru’
să mă duc să-mi las satu’.
La toți le-a cântat mierla
numai mie pupăza
să mă duc să-mi las țara.
Nu-mi pare rău că mă duc
ci-mi pare rău după plug,
d după plug cu patru boi,
d după oamenii de la noi,
d după plug și după vaci,
d după două mândre dragi.*

– Nici Petru Bilaș nu s-a întors!
– A venit telegrama că...
– Iar Andrei Berejneak zace de o săptămână în patul lui... voi sunteți prieteni cu Andrei... îi povestea lui Mihai Reti Vasile din Grădină.

– Am auzit, unchiule, am auzit... m-aș duce să-l văd, dar mi-e rușine de Maria.

– Biata muiere! Tot satul a prins vrajbă pe ea... de parcă ea îi de vină?...

*Săracă streinătate,
mult mi-ai fost soră și frate
și-mi vei fi până la moarte.
În tri ani și jumătate
nu avui de bine parte.*

- Mai dați-mi o uiagă, Petre!
- Îți dau, Nicolae, îți dau!...

* * *

– Beți, băieți! Beți pentru întoarcerea voastră și pentru sufletele celor ce nu s-au întors... îi cinstea Ion Huleac pe veteranii întorși de pe front.

– Beți, băieți! În seara asta eu plătesc, beți și pentru sufletul nepotului meu Ioan Baci, fiul surorii mele, care a căzut pe front!... Vai și amar: soră-mea bocește, iar nevasta lui Ion, Iulyna, ce să mai zic... a rămas cu doi copii orfani pe cap... mare necaz!

Veteranii turnau câteva picături din pahare pe podea și goleau paharele pentru sufletele celor care nu s-au mai întors, dar și pentru sufletele lor rănite... distruse... terfelite...

*Mămuca s-a tot rugat,
să nu merg pe front soldat,
dar într-o zi a uitat
și în sânge m-am scăldat...*

- O să fie foamete!...
- Doamne, ferește-ne de greu!...
- După război, e întotdeauna foamete...
- O s-o ducem cumva, nașule, bine că s-a gătat războiul...
- Mare necaz, oameni buni! Mare necaz!...

*S-a rugat a mea măicuță
să mă vadă pe uliță,
dar într-o zi a uitat
și nu m-am întors în sat.*

- Unii au căzut pe front, iar alții profită... Ha, ha, ha!...
- Ce vrei să spui, Ilie?! Mai și rânjești ca măgărița lui Nae...
- Cum adică, ce vreau să spun?... Parcă nu știi că Andrei Berejneak s-a instalat bine-mulțam în patul lui Petru Bilaș.
- Nu vorbi cu păcat, Ilie!...
- Ce păcat?... Lasă păcatul, mai bine fugi repede la Iulyna lui Ion Baci, până nu ți-o ia altul înainte... Ha, ha, ha!...
- Ține-ți gura, Ilie, că!...
- Că ce?... Hai zi, Grigore, ce o să-mi faci?... Ai uitat că și eu am luptat la unguri?...
- Ai luptat tu în piz... mă-tii. Toată lumea știe că ai lustruit cizmele ofițerilor, la Sătmar...
- Pentru asta o să-mi dai socoteală!...
- Când vrei, Ilie, când vrei... chiar și acum!...

*Când nu s-a rugat măicuța
a picat din cer o stea...
și-a picat pe Iza-n jos
și eu nu m-am mai întors...*

- Beți, băieți! Beți pentru sănătatea voastră și pentru sufletele celor care nu s-au mai întors... Beți, băieți!

Iar băieții goleau pahar după pahar și odată cu ele își goleau sufletul, îl despovărau, deoarece trupul e trup – răbdă orice, dar sufletul...

Sufletul suferă, se zbate, se perpelește...

Sufletul nu uită... Sufletul nu uită nimic...

11. Grei ca niște păcate de neiertat – norii negri...

*Mă bântuie destinul nelumit,
mă copleșesc speranțele deșarte,
iubita mea, ce tragic ne-am iubit –
ca două personaje dintr-o carte.*

*Iubirea ta mi-a fost un dulce chin,
m-am ofilit ca florile de toamnă,
iubirea ta mă doare feminin –
sub ochii tăi voievodali de doamnă.*

*Din calea ta mă văd mereu fugind
și îmi tot spun că așa ar fi mai bine,
dar mă cuprinde atunci un fel de jind,
și mă întorc tăcut, din nou, la tine.*

*Iubito, azi tomnatec ne-ndreptăm
spre alte zări sau poate chiar spre moarte.
Ne vom iubi pe acel străin tărâm,
ca două personaje dintr-o carte.*

Grei ca niște păcate de neiertat, norii negri pluteau peste sat...

Ca niște aripi de plumb atârnav amenințător deasupra oamenilor...

Se rostogoleau pe cer ca un blestem neîmplinit, ca niște roți din vedeniile apocaliptice, văzute de sfinții proroci...

Curgeau ca niște valuri înspumate ale unui fluviu subceresc... se spărgeau, se rupeau în fâșii, ca, pe urmă, bucățile

sfâșiate să se adune la un loc, luând forma unor monștri cu
fălciile deschise gata, gata să înghită lumea cu toate ale ei...

Împreună cu norii se rostogolea și tunetul, ca un zeu
barbar, furios peste măsură, care tuna amenințător, iar ful-
gerele?!...

Fulgerele despicau cerul...

Îl biciuiau cu biciuri de foc...

Îl loveau cu săgeți arzânde...

Îl ciopârteau cu săbiile înflăcărate...

Luminau înspăimântător vârful Makoviței...

Scăldau nemilostiv în lumină Dealul Voloseanca...

Parcă voiau să aprindă Dobruca, Osoiul, Stăjeretele și
cele două Măguri...

Dar pe ea?...

Pe ea cine a pus-o să sape pe o asemenea vreme?...

Și tarlăua pe care săpa era nemărginită... fără hotare...

Iar în urma ei... În urma ei buruienile săpate creșteau la
loc... înviau... înverzeau... se legănau sub vânt, de parcă nu au
fost tăiate cu sapa...

Dar Kalyna?...

Kalyna, de ce nu o ajută?...

Ar putea să o ajute, doar vede că singură nu răzbește...

Ar putea să o roage...

Dar mai bine nu!

Nu o va ruga...

E gătită de sărbătoare... ce ie frumoasă are... precis i-a
cusut-o bătrâna Retișca, numai ea poate înflori asemenea
cămeși...

O să meargă și ea la mătușa Maria Retișca să-i coasă o
cămașă, că pânză are, slavă Domnului...

Dar de unde a apărut și corbul acesta...
Se învâрте deasupra tarlalei și croncăne... parcă ar pre-
vesti o nenorocire...

Vai, cât de înspăimântător croncăne...

„Crrra... crra... crrra!...”.

Iar Kalyna poartă pe cap o cunună din flori și rozmarin...

Doamne, ce frumoasă e!...

„Măriuțo, eu știu că-l iubești pe Andrei! Poartă-i tu de
grijă... că eu... uite!...”.

De ce i-a spus asta?...

Și tarlaua e nemărginită... fără hotare...

Iar, în urma ei... buruienile săpate cresc la loc... învie...
înverzesc... se leagănă sub vânt, de parcă nu au fost tăiate cu
sapa...

*Bădiță, de dorul tău
mă topesc ca inu-n tău.
Mă topesc ca cânepa,
bade, de dragostea ta,
rău a fi de ne-om lăsa.
Bădiță, de dor de tine
mă topesc și mi-e rușine.*

Oare cine cântă atât de frumos?...

Kalyna?...

Sigur că ea, cine altcineva ar putea cânta atât de fru-
mos?...

Doamne, ce frumoasă e!...

„Măriuțo, eu știu că-l iubești pe Andrei! Poartă-i tu de
grijă... că eu... uite!...”.

De ce i-a spus asta?...

Și tarlaua e nemărginită... fără hotare...
Dar de unde a apărut și corbul acesta...
Se învâрте deasupra tarlalei și croncăne... parcă ar pre-
vesti o nenorocire...

Vai, cât de înspăimântător croncăne...

„Crrra... crra... crrra!...”.

Și acum se învâрте deasupra Kalynei...

Oare l-a observat?...

Iar Kalyna poartă pe cap o cunună din flori și rozmarin...

*Frunză verde și una
tătă lumea dzîce-așa
că nu-i bună dragostea.
Dar, dzău, dragostea-i amară
cum nu-i altă boală-n țară.
Când la inimă să pune
o arde ca ș-un tăciune,
tăt o arde și o frige
și nime n-o poate stinge.*

„Crrra... crra... crrra!...”.

Cât de urât croncăne!...

Dar Kalyna parcă nici nu-l vede...

De-ar trece odată norii...

Iar tarlaua nu are margini...

Dar cine se apropie?...

Petru?! De unde a apărut?...

„Ha, ha, ha!...”.

De ce râde Petru?!...

Ce-nseamnă asta?!

În spatele ei cântă Kalyna... în fața ei râde Petru... iar tarlăua e fără margini, buruienile cresc la loc, iar corbul...

„Măriuțo, eu știu că-l iubești pe Andrei! Poartă-i tu de grijă... că eu... uite!...”.

„Crrra... crra... crrra!...”.

„Ha, ha, ha!...”.

* * *

S-a trezit scăldată de sudoare...

„– Doamne, ce vis groaznic!...”, a șoptit cu buzele arse de sete.

Pe laviță, lângă geam, ședea Andrei și privea afară...

„Crrra... crra... crrra!...”.

„Măriuțo, eu știu că-l iubești pe Andrei! Poartă-i tu de grijă... că eu... uite!...”.

„Ha, ha, ha!...”.

Auzea vocile din visul din care tocmai s-a trezit...

A închis ochii și, pentru o clipă, a revăzut, grei ca niște păcate de neiertat, norii negri...

12. Cu flăcări de lumânări a înflorit țintirimul...

*Țărâna mereu ne tot cheamă,
țărâna mereu ne tot vrea,
țărâna nu are nici mamă
nici tată nu are și-i grea.*

*Țărâna mereu ne supune,
iar noi o urmăm și ni-i greu,*

*e pusă pe șotii și glume
această țărână mereu.*

*Țărâna mereu ne învinge,
iar noi ne supunem cu greu,
același păcat ne împinge
spre groapa țărânii mereu.*

*Țărâna mereu ne-înțărână,
țărâna ne ia cu asalt –
ne duce spre groapă de mână,
iar noi tot murim neîncetat.*

*Țărâna ne curge prin sânge
în valuri amare și dulci,
țărâna ba râde, ba plânge
când noi ne-adunăm pe sub cruci.*

(Anul 1945, Sâmbăta Morților¹)

Cu flăcări de lumânări a înflorit țintirimul...
Ca o aripă de lumină s-a întins deasupra satului...
Cu o bucurie de nedescris s-a aprins și strălucea...
Ca un șipot de izvor luminos, pentru sufletul răposăților,
se ruga...
Cu umbre lungi peste cruci și morminte se așternea...
Cu adierea vântului pe morții din morminte îi trezea...
La sărbătoare-i poftea...
În fața lor adânc se ploconează...

¹ Sâmbăta Morților – Ziua Morților sau Luminăția.

Iar ei, morții?...
Ca niște păsări deasupra satului zburau...
Pe porțile cioplite se așezau...
Cu glasuri de cuci moartea-și cântau...
Iar cei vii?...
Cei vii deasupra mormintelor se aplecau...
Lumânări de seu aprindeau...
Și pe morți îi pomeneau...
„Doamne, odihnește sufletul robului Tău Ion!...”
„Au trecut trei ani de când te-ai dus, Anuță...”
„Au, Văsălie, pruncule... cum te-ai însurat tu cu pământul umed...”
„Au, Ilenucă, de când te-ai dus, pe acasă n-ai mai dat...”
„Au, mămucă... cum nu vii tu să ne vezi... să ne întrebi ce mai facem?...”
„Tată dragă, de ce nu-mi dai niciun sfat?... De ce nu-mi spui ce să fac?...”
Iar pe cei ce au căzut pe front... pe cei ce au murit ne-mpărtășiți și fără lumină?...
Ei nu au nici cruce, nici mormânt... doar lacrimile mamei și telegrame cu ștampilă militară care anunțau moartea lor:
„Cutare și cutare, au căzut la datorie... și-au jertfit viața pentru patrie... pentru eliberarea popoarelor...”
Cine e patria?...
Cine sunt popoarele?...
De ce să moară Ion pentru ele?!...
De ce să moară Gheorghe... Văsălie... Ștefan... Mihai?...
De ce să moară feciorii satului?...
De ce?!...

* * *

*Aseară pe la sfințit,
mare carte și-o sosit
tocma de la regământ,
tot o carte latinească,
birăul să o cetească,*

*la feciori să poroncească,
În catane să pornească.*

*– Ian ascultă, mamă, ascultă
cum sună doba prin sat,
cum sună de supărat,
știu că mi-o fi de plecat.*

– Priviți!... Priviți ce luminat e țintirimul... a întrerupt
Ilie Petrencu cântecul de cătănie...

De câte ori intra în cârciumă, îi cinstea pe toți și pe urmă
îi ruga să cânte cu el:

„Hai, măi oameni buni, să zicem una de cătănie!...”

– Da, e luminat ca Budapesta!... Doamne, ce frumos e!...
spuse Mihai Reti.

– Doamne!... Își făcu semnul crucii cârciumarul. Ce vor-
biți?... Cum poate fi frumos un țintirim?...

Toți cei din cârciumă au privit spre geamuri...

În cârciumă s-a așternut liniștea...

Cu flăcări de lumânări a înflorit țintirimul...

– Unchiule Petre, țineți lumânări? a întrebat Nicolae
Ciursi?...

– Țin, Niculae, țin.

– Vi le cumpăr pe toate!... Haideți să le aprindem pentru sufletele celor ce nu s-au întors de pe front...

– Cum să le aprindeți aici? a întrebat speriat cârciumarul. Mergeți în cimitir și aprindeți-le acolo.

– Nu! O să le aprindem aici și vom bea pentru sufletele lor!... a hotărât Nicolae Ciursi.

Peste câteva clipe, pe fiecare masă ardeau câte patru-cinci lumânări, iar feciorii întorși de pe front goleau pahar după pahar, pentru sufletele camarazilor căzuți și cântau:

*Cântă cucul tare hires
de răsună-n Maramureș,
cântă cucu-n Ronișoara
de răsună-n toata țara.
Maramureș plai cu flori
Unde sunt ai tăi feciori?*

*Au fost duși în țări străine
adună-i pe toți la tine,
Gutâiule, mândră creastă,
adu-ți feciorii acasă...*

Cântecul se lovea de pereții afumați ai cârciumii și zbura mai departe...

Peste sat, peste oamenii care se întorceau din țințirim...

Peste cruci...

Peste morminte...

Ca o binecuvântare... sau blestem...

Iar feciorii cântau...

În cârciumă cântau... amarul și-l vărsau...

Iar țințirimul?...

Cu flăcări de lumânări a înflorit...

13. În mijlocul nopții a scârțâit portița...

*Mă așteaptă poarta casei noastre-n poartă
și-mi iese drumul casei noastre-n drum,
mă-ntâmpină fântâna fără roată
și gardul nostru din nuiete de alun.*

*Mă așteaptă și grădina în grădină
și gardul din nuiete împletit,
în casa noastră nu mai e lumină
și tace pragul casei noastre obosit.*

*Nici câinii curții noastre nu mai latră
și nici cocoșii nu mai cântă-n zori,
iar soarta casei noastre n-are soartă,
nici grădinița mamei n-are flori.*

*S-au pus pe plâns icoanele din casă,
bocesc pereții înnegriți de fum
și au fugit ferestrele de-acasă,
doar drumul casei noastre iese-n drum.*

*Mă așteaptă poarta casei noastre-n poartă
și-mi iese drumul casei noastre-n drum,
dar casa noastră nu mai e acasă –
pe hornul casei noastre nu mai iese fum.*

În mijlocul nopții a scârțâit portița...

Deși n-a scârțâit niciodată, dar în noaptea aceea a scârțâit...

Scârțâitul ei a sunat a dor, ca un bucium de oier...
A sunat a jale, ca un corn de vânătoare...
A urlat a groază, ca un lup flămând...
A sunat a moarte...
În noaptea aceea a scârțâit... deși n-a scârțâit niciodată,
da', în noaptea aceea...
Luna de abia încăpea-n fereastră...
Întunericul se ascundea prin unghere...
Afară parcă era ziuă...
Bătrâna Hafia a ieșit afară...
Era speriată și a privit neîncrezător în jur...
Nu putea să scoată niciun sunet, deși se străduia... de
parcă cineva îi astupase gura... o mână nevăzută o strângea
de gât...
– Ioaaa! – a reușit să rostească, însă s-a speriat de pro-
pria-i voce și a tăcut...
Din nou visă acel vis ciudat, că Ion pornește spre bise-
rică, la cununie...
Privea în jur și asculta cu atenție, sperând că va auzi
glasul lui, însă i-a răspuns tăcerea.
Nici măcar stejărelul mlădios și timid care se înghin-
dase în spatele cotețului de găini nu mișca din frunze...
S-a întors în casă amărâtă și dezamăgită...

* * *

De abia au cântat cocoșii, vestind zorii dimineții, a unei
dimineți care dormea învelită-n iarba înrourată, când Hafia
trecea peste pârleaz în grădinița cu flori, după flori de muș-
cate și rozmarin...

Așa făcea în fiecare sâmbătă...

Culegea flori din grădiniță și înstruța clopul fiului său Ion ce stătea agățat într-un cui pe perete.

Și așa stătea agățat, ca o nădejde eternă, dintr-o sâmbătă în alta, dintr-un oftat în altul, dintr-o lacrimă în alta...

Iar, când fluturii începeau să brodeze ziua, cu aripile lor colorate, bătrâna Hafia cobora pe poteca ce ducea-n sat să cumpere tutun.

– Mătușă Hafia, v-ați apucat de dohănit la bătrânețe, râdea de ea cârciumarul Petrea a Măriei.

Lasă-l să glumească sănătos, să-i fie de bine, că el n-are nicio treabă, nu fiul lui e pe front, ci al ei... al ei...

Seara arunca câte o țigară în foc... una după alta...

Mirosul de tutun alunga tristețea... pustiul... dorul ei după Ion...

Dintr-odată, parcă se făcea a sărbătoare... Își simțea su-fletul ușurat, chiar vesel câteodată...

În casă mirosea a Ion...

* * *

Ascultați, oameni buni!... Ascultați!...

Războiul s-a sfârșit... ai noștri se întorc acasă!...

Ascultați, oameni buni!... strigă într-o sâmbătă Vasile Schiopul în fața cârciumii lui Petru a Măriei...

– Nu minți, Vasile! Nu minți, că-i păcat!

– Pe sufletul meu! se lovea Vasile cu pumnul în piept.

Și feciorii se întorceau:

Mihai Reti și Vasile Bobota, fără câte-un picior...

Gheorghe Semeniu, fără o mână...

Nicolaie Ciursi, fără o mână...

Andrei Berejneak și alții însemnați de gloanțe și schije...

Se întorceau șchiopi, schilozi, răniți, bolnavi...
 Unii nu s-au întors... Au căzut pe câmpul de luptă... apărând patria...
 Nu s-a întors nici Ion al Hafiei, nici Mihai Babici, nici Nicolae Maghiar, nici Vasile Laleniuc, nici Petru Bilaș...
 Doar telegramele... cu ștampila militară...
 Ascultați, oameni buni!... Ascultați!...
 Războiul s-a sfârșit... ai noștri se întorc acasă!...
 Ascultați, oameni buni!...
 Iar oamenii?...
 Oamenii se bucurau și plângeau, plângeau și se bucurau!...
 Unii plângeau de bucurie, alții de durere...
 Plângeau și blestemau războiul...
 Îi blestemau pe nemți și pe ruși... pe Hitler și pe Stalin...
 Îi blestemau pe Rosolăc și pe Lavriuc și pe Borhot și pe alți gardiști care i-au trimis pe front „voluntari” ...
 Iar Hafia, în fiecare sâmbătă dimineață, trecea pârleazul să rupă flori de mușcate și rozmarin, iar pe urmă cobora în sat pe potecă, la cârciumă, să cumpere tutun...
 Știa foarte bine că Ion al ei nu se mai întoarce...
 Știa și când l-au...
 Atunci când în mijlocul nopții a scârțâit porțița...
 N-a scârțâit niciodată, dar atunci a scârțâit...

14. Dacă nu astăzi, atunci mâine...

*Trăim libertatea-n cazarme
 împinși spre un biet suicid,
 când prietenii-și cumpără arme,
 iar frații între ei se ucid.*

*Ades dezertăm din cazarme,
ca un biet personaj cabotin,
trăim libertatea sub arme
în acest veac, mai deloc filotin.*

*Trăim libertatea pe tancuri
și cerul prin gratii privim,
dar tot alergăm după ranguri
și ades fără ele murim.*

*Trăim libertatea-n tranșee,
dar tot alergăm după averi,
trăim fericirea-n clișee
cu umerii prinși sub poveri.*

*Trăim libertatea-n ospicii
și traume purtăm la rever,
cu toții devenim azi compliciti
unui veac muribund, efemer.*

– Astăzi se întoarce Gheorghe... trebuie să se întoarcă...
iată se întorc feciorii... voluntarii... astăzi se va întoarce și el...
dacă nu astăzi, atunci mâine...

Ascultați, oameni buni!... Ascultați!...

Războiul s-a sfârșit... ai noștri se întorc acasă!...

Ascultați, oameni buni!...

– Nu minți, Vasile! Nu minți, că-i păcat!

– Pe sufletul meu! Se lovea Vasile cu pumnul în piept.

Și feciorii se întorceau șchiopi, schilozi, răniți, bolnavi...

Unii nu s-au întors...

Au căzut pe câmpul de luptă... apărând patria... apărând poporul...

– Astăzi se întoarce Gheorghe... trebuie să se întoarcă... iată se întorc feciorii... voluntarii... astăzi se va întoarce și el... dacă nu astăzi, atunci mâine...

* * *

„Mătușă, nu știți cât e ceasul?...”, întreba câteodată Anuța lui Ilie pe bătrâna Varvara a lui Drăcuț.

„Păi să tot fie patru, că Vasilena Calinca s-a dus spre haltă, trebuie să treacă și mocănița spre Coștiui...”.

„Gafițo, du-te hrănește marha, că bătrâna Calinca e de mult la haltă... – striga Rușceac la muiere...”.

„Putem să ne așezăm de ujină¹, că, uite, trece Vasilena spre Haltă...”, spuneau femeile când săpau porumbul sau strângeau fânul.

Iar Vasilena... Ajunge la haltă și, sprijinindu-se de bâță, îmbrăcată-n zdrențe, cu părul despletit, aștepta mocănița care-l va aduce pe Gheorghe al ei de pe îndepărtatul front...

– Îmi aștept coconul, pe Gheorghe, astăzi trebuie să sosească... dacă nu astăzi, atunci mâine, dar de sosit musai să sosească... spunea doar copiilor, se lăuda în fața lor... pentru că adulții...

Adulții știau una și bună:

„Dacă ai primit telegrama cu ștampilă militară, că a căzut «pentru patrie», nu mai vine veci...”.

¹ *Ujină* sau *ojină* – gustarea care se ia în momentul zilei situat la jumătatea timpului dintre amiază și asfințit.

De aceea, adulților nu le spunea nimic...

Adulții erau răi...

Dar, când îl vedea pe Vasalie Pinte, îl amenința cu bâta și îl blestema:

„Putrezi-ți-ar sufletul în iad, iar oasele-n groapa de la Pereslup, unde aruncă oamenii vitele pierite...”.

Acesta i-a spus odată:

„Nu mai sta aici în ploaie, că răcești, nefericito!... Gheorghe al tău a murit pe front, nu se mai întoarce!...”.

De ce i-a spus asta?...

Și ce au toți oamenii cu ea?...

De ce nu vor ca Gheorghe să se întoarcă?...

Dar astăzi vine... vine coconul ei drag... dacă nu astăzi, atunci mâine... dar de venit, musai să vină...

Și așa în fiecare zi...

De când Vasile Șchiopul a strigat în fața cârciumii...

Mocănița vine pufăind... pleacă oftând și şuierând, iar ea: „Dacă nu astăzi, atunci mâine, dar de venit vine... musai să vină!...”.

– Ascultați, oameni buni!... Ascultați!... Războiul s-a sfârșit... ai noștri se întorc acasă!... Ascultați, oameni buni!... Ascultați!...

– Nu minți, Vasile! Nu minți că-i păcat!

– Pe sufletul meu! se lovea Vasile cu pumnul în piept.

De atunci au trecut zile, săptămâni, luni, iar Gheorghe...

Dar ea mergea zilnic la haltă...

– Astăzi se întoarce Gheorghe... trebuie să se întoarcă... iată, se întorc feciorii... voluntarii... astăzi se va întoarce și el... dacă nu astăzi, atunci mâine...

15. De parcă s-a întors de pe lumea cealaltă...

*Am să vin la tine ca să-ți fiu aproape,
vezi și tu în lume câte se întâmplă,
cu frunze uscate, toamna să ne îngroape,
noi vom sta, iubito, tâmplă lângă tâmplă.*

*Căci iubirea noastră nu a fost banală,
n-a purtat însemne de bici sau de ham,
vom intra în toamnă ca într-o catedrală
și va plânge seara, cu gutui, la geam.*

*Eu nu ți-am fost cruce, nu mi-ai fost povară,
iar când am fost singur, străin și stingher,
te-am purtat în suflet ca pe-o primăvară,
poartă-mă în suflet ca pe-un ultim ger.*

*Iată vine toamna și afară plouă,
iar povestea veche de mult s-a sfârșit,
vreau să-ți spun, iubito, o poveste nouă,
fiindcă ne așteaptă un timp nesăvârșit.*

Privea în întunericul adânc...

Ca într-o fântână săpată la răscrucea sorții...

Privea în noaptea întunecată... tristă, prea tristă, care-și
aștepta sfârșitul prevestit de cocoșii satului...

Deasupra dealului Dobruca, cerul ofta, încercând să
ascundă secera poleită-n aur în adâncul său, deoarece un-
deva, după măgurile crețe, dimineața, ca o fată neiubită, în-
cepea să-și despletească părul...

Iar el...
 S-a trezit dintr-odată...
 Ca întors din moarte...
 Capul îi era limpede...
 Doar undeva, în subconștientul său, răsună vocea tremurătoare, răgușită a lui Ilie Șchiopul...
 „Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”
 Ce i-a apucat pe toți să-i spună același lucru?...
 Și bătrâna Parasca, și Varvara din Dâmburi, și Nichita din Peri, și Gheorghe Buruiiană, și Vasalie lui Țilea... și Ilie cu cârja...
 „... iar Kalyna...”
 Kalyna... da', Kalyna... Dumnezeu!...
 Acuma îi era totul clar...
 Toloaca...
 Oamenii speriați...
 Ilie Șchiopul...
 Și Maria, aplecată deasupra lui ca o salcie tânără...
 Își aducea aminte de tot...
 Ca prin vis, își aducea aminte...
 Iar Petru?...
 Petru îi zâmbește din icoană...
 „Să nu pleci fără mine, Petre!...”
 „Nu, Andrei, nu plec...”
 „Să nu mă lași aici singur!...”
 „Nu te las, Andrei... imediat vin sanitarii... totul o să fie bine... rana nu e adâncă... bine că nu ți-a atins plămânul...”
 „Numai să nu pleci fără mine, Petre!...”
 „Nu plec fără tine, Andrei!...”

Iar pe urmă?...

„S-a dus consăteanul tău... dar tu ești rănit!... stai liniștit!... Uite, vin sanitarii!...”

„Petre!... Unde ești, Petre?...”

„Stai liniștit, copile!... Uite sanitarii... Hei, băieți... aici!”

De atunci nu l-a văzut pe Petru... numai în icoană... îmbrăcat în cămașă înflorată... ca aceea cu care l-a îmbrăcat și pe el...

* * *

– Andrei... să știi că eu... oamenii te-au lăsat în mijlocul toloacei... te-au ucis cu vorbe și te-au lăsat... ce puteam să fac?... Nu puteam să te las... deoarece îmi ești drag... aș minți și ar fi păcat de la Dumnezeu, dacă nu aș recunoaște... Îmi ești drag, Andrei... ce să fac?...

Dar Kalyna?!...

Dumnezeule!... Kalyna... unde-i Kalyna?...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”

Dar Petru?...

„Numai să nu pleci fără mine, Petre!...”

„Nu plec fără tine, Andrei!...”

– Petru, săracul, nu s-a mai întors!

Parcă i-a ghicit gândurile.

– Ce s-a întâmplat cu Petru?...

– A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru patrie...

„S-a dus consăteanul tău... dar tu ești rănit...”

– Oamenii mă judecă pe nedrept... mă arată cu degetul și mă bârfesc... nu auzi decât: „Maria” și iar „Maria” – l-a luat

cu forța... l-a... iar ei te-au lăsat în mijlocul toloacei... te-au ucis cu vorbe și te-au lăsat... eu te-am luat că-mi ești drag, Andrei! Ce era să faci?... Acum că te-ai făcut bine... o să faci cum o să crezi tu că e bine...

„Iar Kalyna?... Dumnezeu!... Kalyna...”.

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.

„Dar Petru?...”.

„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru patrie...”.

* * *

Afară a început să se binecuvânteze de ziuă...

Prin fereastră se revărsa lumina blândă a unei dimineți senine...

Cerul fără nori prevestea o zi frumoasă...

Andrei a întors capul și a îmbrățișat cu privirea sufletul ei rănit...

Acum totul era limpede... a înțeles totul!...

De parcă s-a întors de pe lumea cealaltă...

16. Pe prispă ședea gârbovită mama

*În podul casei, tata a pus în ladă
o damigeană plină cu rachiu,
am să mă îmbăt cu gardul din livadă,
căci noi ne știm de când eram copii.*

*Voi plânge împreună cu țâțâna
ce scârțâia cândva atât de drag,*

*mă doare nukul, poarta și fântâna
și pașii mamei dincolo de prag.*

*Când beau rachiu cu îngerii la masă,
moartea-mi pare un jalnic chilipir,
dar bine că m-am înturnat acasă,
să mai sădesc o cruce-n cimitir.*

Iată și pârliazul copilăriei!...

Și poarta cioplită din lemn de stejar...

Și fântâna cu cumpănă ce stă ca barza într-un picior...

Și curtea în care dimineața nechezau caii...

„Asemenea cai ca ai lui Alexe Berejneak nu are nimeni!...”.

„Alexe Berejneak a vândut caii...”.

„Dar caii... unde sunt caii mamă?...”.

„Hă?... Se vor întoarce... și caii, și Grigor se va întoarce
cu ei... nu te necăji, copile, se vor întoarce duminică dimi-
neața în zorii zilei... Ha, ha, ha!...”.

De undeva, din copilărie, ajungeau la el râsul mamei și
nechezatul cailor...

Iar acum?...

Mama lui ședea gârbovită pe prispa casei...

Cu vers de ciocârlie și-ar fi cântat durerea, dar și-a pier-
dut glasul...

Ar fi privit dincolo de dealuri ca să vadă când i se-ntoar-
ce feciorul, dar de abia zărea pârliazul din curte...

Și-ar fi povestit durerea în fața oamenilor, dar vorbele
nu se mai legau una de alta, gândurile, la fel...

Cu lacrimi fierbinți ar fi udat poteca, pe care a plecat
feciorul ei de acasă, dar nu mai avea lacrimi...

„Mamă, dragă mamă!...”
 Sufletul îi urla ca o fiară...
 Inima i se rupea-n piept...
 O gheară fierbinte îi sfâșia pieptul...
 – Lăudăm pe Iisus, mamă!... a atins cu buzele mâna sfântă, uscată, cu pielea zbârcită a mamei sale...
 – În veci amin!... te-ai întors?...
 – M-am întors, mamă!
 – Slavă Domnului, măcar nu m-or îngropa străinii...
 – Nu vorbi așa, mamă!
 Pe urmă, nu a mai scos o vorbă...
 Nu l-a întrebat nimic...
 Pe urmă, i-au povestit vecinii că, în ultimul timp, mama lui și-a revenit...
 Avea mintea limpede...
 Nu-l mai aștepta pe Grigor...
 Și nici de cai nu mai pomenea...
 Se îngrijea singură și mergea la cimitir, la mormintele lui Alexe și Grigor...
 Îl aștepta pe el...
 „Voi muri când se va întoarce Andrei de pe front!...”
 – Dumnezeu Sfântul s-a milostivit de ea, îi povesti lui Andrei Maria din Pârâu. Într-o dimineață o întreb:
 „Încotro te duci, Dochito, să vezi dacă nu vine Grigor?...”.
 Trebuia să vorbești ca ea, se supăra foc dacă spunea altceva când ea se ducea la marginea satului să-l aștepte pe Grigor...
 „Să fii dumneata sănătoasă, Mario!... Grigor nu se mai întoarce din cimitir... nici Grigor, nici Alexe!...”

Așa mi-a răspuns, cu o voce tristă și cu lacrimi în ochi. De uimire, am vărsat și apa din găleată, că mă întorceam de la fântână, iar ea a continuat:

„Am să mor, Mario! Am să mor, dar până nu vine Andrei de pe front nu mor! L-au dus gardiștii ca pe un miel la tăiere... pe el și pe alți feciori... Bată-i Dumnezeu să-i bată!...”.

Tare îi mai blestema pe gardiști...

Dar cine nu-i blestema?...

„Trebuie să ne întoarcem, Andrei!... Trebuie!... Cristosul mării lor!... Trebuie să ne întoarcem ca să-i mulțumim pentru că ne duc pe front «voluntari», crucea mării lui de voluntariat!...”.

Petru, bietul de el, a căzut la datorie... lângă Svaleovo...

Nu s-a mai întors...

Andrei s-a așezat pe tăietorul de lemne din curtea părintească...

Curtea copilăriei lui...

Vântul blând îi mângâia obrajii...

Blând ca mâna mamei...

Printre crengile nucului valah, pe cer, ca o seceră, se zărea luna...

Pe prispă, lângă el... gârbovită și tăcută ședea mama...

17. Dacă ai ști ce fericită sunt...

*Iubito, la mine-n odaie,
în patul de tine știut,
mai pâlpâie focul de paie,
încălzind amintiri de demult.*

*Fericirea trăită-n clișee
și ce vești dinspre tine se aud,
că ai să mă cauți, femeie,
de tine eu n-am să mă ascund.*

*Când clopotul bate a moarte,
eu ochii în lacrimi îmi scald,
te aștept să te întorci de departe,
la mine-n odaie e cald.*

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

Îi răsunau în urechi cuvintele ei...

Cuvintele Mariei...

Dar Kalyna?... Dumnezeule!... Kalyna...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.

Dar Petru?...

„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru patrie...”.

Dar eu?...

Ce se întâmplă cu mine?...

Unde-i fericirea mea?...

„Tu te-ai întors de pe front viu!... Viu și întreg... Asta e fericirea ta!...”.

„Oare asta e fericire?!...”.

„Da, Andrei!... E fericire!... E fericirea ta!... Și Maria e fericirea ta!... Iubește, bucură-te de viață... fii fericit!...”.

Dar Kalyna?... Dumnezeule!... Kalyna...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.

Dar Petru?...

„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru patrie...”.

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

* * *

Întorcându-se din Sighet, intră-n cârciuma lui Petru al Mariei...

Veteranii, printre care se aflau Gheorghe Greșciuc și Nicolae Ciursi, au sărit de pe locurile lor de bucurie, de parcă și-ar fi văzut fratele...

Iar cârciumarul a pus pe masă, în fața lor, o sticlă de horincă și o farfurie cu felii de slănină afumată, o jumătate de pâine și trei cepe.

Au băut, au mâncat și au vorbit...

Au vorbit de toate...

Despre pământul promis voluntarilor...

Despre gardiștii care i-au trimis pe front...

Despre viața de dinaintea războiului...

Despre mama lui care și-a revenit din boală...

Chiar și despre Petru Bilaș și Maria care l-a primit în casa ei...

Dar despre Kalyna...

Despre Kalyna nu îndrăzneau nimeni...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.

„Kalyna!... Dumnezeu, Kalyna!...”.

De ce nu îndrăznește nimeni?...

De ce nu vrea nimeni să spună măcar un cuvânt?...

De ce nu vor să se atingă de sufletul lui răstignit?...

De ce nu-i spun:

„Așa e viața, Andrei! Nu ești nici primul, nici ultimul...”.

De ce?...

Oare e atât de greu, prieteni?!

Dar prietenii lui au început să cânte:

*„Feciorie, feciorie,
de te-aș mai avea*

*nu te-aș da la nicio fată
ci mi te-aș păstra...*

*Îți aduci aminte, Ioane,
când eram feciori...
iubeam fetele trei zile
și le lăsam cu dor...*

„Sănătate, Andrei!...”.

„Doamne-ajută!...”.

„Ce este fericirea?...”.

Profesorul Slujeru, la ora de filosofie, i-a spus că fericirea este o noțiune abstractă și ține de decizia ta personală de a primi totul cu seninătate, de a te bucura de orice eveniment din viața ta, de orice clipă, în orice situație.

Dar de ce este atât de importantă pentru fiecare dintre noi?...

De ce trăim mereu în marea așteptare a fericirii?...

Fiecare om speră să fie atins de aripa acestei frumoase păsări care se numește „fericire”...

*Du-te, bade, luni și joi
sâmbătă să vii-napoi.
Du-te, bade, nu veni
numai poșta cu banii...*

Fericirea...

Fiecare o înțelege în felul lui...

Cârciumarul e fericit când i se umple cârciuma...

Gheorghe și Nicolae sunt fericiți când îi cinstește cineva
cu o sticlă de horincă...

Și Maria e fericită!...

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită
sunt!”.

Dar Kalyna?... Dumnezeule!... Kalyna...

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”.

Dar Petru?...

„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru
patrie...”.

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită
sunt!”.

Dar el?...

El e fericit?...

* * *

A ieșit din cârciumă fără să le spună nimic...

Nici măcar nu și-a luat rămas-bun de la ei...

Probabil, nici nu au observat lipsa lui...

„Ei sunt fericiți!...” , gândi Andrei.

A luat-o pe poteca care trecea toloaca și ducea spre casa lui...

Dar, în mijlocul toloacei, s-a oprit pentru o clipă și a pornit spre casa Mariei...

Spre casa lui Petru Bilaș...

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

Dintr-odată, cuvintele Mariei i se părură calde... nevino-vate... plăcute...

18. Mai grea decât moartea, ura...

Dacă zice cineva: „Eu iubesc pe Dumnezeu” și urăște pe fratele său este un mincinos, căci cine nu iubește pe fratele său pe care-l vede cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-L vede? Și aceasta este porunca pe care o avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe fratele său. Cine zice că este în lumină și pe fratele său îl urăște, acela este în întuneric până acum. Cine iubește pe fratele său rămâne în lumină și sminteala nu este în el. Iar cel ce urăște pe fratele său este în întuneric și umblă în întuneric și nu știe încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui.

1 Ioan: 4, 20-21; 1 Ioan: 2, 9-11

(Iarna anului 1945)

Toată dimineața s-a învârtit prin curte...

Nu avea liniște... ar fi vrut să se apuce de vreo treabă... dar nu știa de care...

Parcă era beat...

„Trebuie să schimb stâlpii de la gard... uite, au putrezit în partea de jos... Hă... dar au ținut destul, încă trăia bătrânul Cosovan când am adus stejarii din Valea Ursului... să tot fie... atunci țineam boi... ah, ce boi aveam... Bătrânul m-a ajutat să cioplesc stâlpii... iar el a murit acum doisprezece ani... da, cam așa... ar trebui s-o întreb pe bătrâna Cosovanca... anii trec, lemnul putrezește...”, se gândea Vasile Bilaș, ba la stâlpii gardului, ba la bătrânul Cosovan, numai să alunge gândurile negre care-i măcinau sufletul.

– Dar dacă nu mă duc?... Refuz să merg, să meargă ea!... a șoptit încet, să-și mai liniștească sufletul.

Știa bine că se va duce...

Altfel, mâine va ști tot satul că nora lui se așterne pe sub toți voluntarii întorși de pe front, în casa pruncului lor, iar el tace ca o cioată de gorun...

– I-am spus: dragul mamei, nu te încurca cu Bursucii, că nu-s din neam de omenie!... Unchiul ei Ion l-a tăiat pe feciorul lui Berejneak, pe fratele ăstuia de zace la ea!... I-am zis, dar nu m-a ascultat și acum, iată!... Coconul meu putrezește prin țarina străină, iar ea se hițcuiește cu veteranii... Măcar de i-ar fi făcut o pomană... un parastas sau o pomenire... nimic! Hăi, coconul mamei, cum își bate joc leorva de muncă ta!...

Bocea soacra Mariei și se văita prin vecini...

Iar vecinii... vecinii o compătimeau:

„Apoi dumneata ești prea bună, du-te și gonește curva din casă!...”.

„Scoate-o afară ca pe o cățea, să piară de ger!...”.

„N-o lăsa să se hintuiască pe găzdușagul vostru!...”.

„L-a tras pe bietul om în patul ei, și acuma nu-i mai dă drumul să plece!...”.

„Îl ține cu sila!...”.

„I-o dat ceva, de nu mai pleacă de la ea!...”.

– Să te duci mâine și să o scoți afară din casă... meargă-n cele patru vânturi... unde vrea... lumea-i largă...

– Tu, muiere, nu se poate așa, în mijlocul iernii, încerca Vasile s-o liniștească...

– Dar ea poate să se futească în mijlocul iernii-n casa pruncului tău?... Hă, poate să-și bată joc de muncuța lui... de truda și sudoarea lui?... I-am spus eu nu te încurca cu neamul lui Bursuc, că nu-s de...

– Taci odată, muiere, că!... a strigat la ea Vasile.

– Că ce?... O să dai în mine?... Pentru curva ceia vrei să dai în mine?... Atunci dă!... Hai, lovește-mă!... și-a desfăcut cojocul și parcă aștepta să fie lovită. Petru o să te blesteme de pe lumea cealaltă!...

* * *

– Dar dacă nu mă duc?... Refuz să merg, să meargă ea!... șopti încă o dată.

Dar știa bine că o să meargă...

Oare lui nu i-a fost fiu, numai ei?...

Oare lui nu i se rupe sufletul?...

Iar ea: „Că ce?... O să dai în mine?... Pentru curva ceia vrei să dai în mine?... Atunci dă!... Hai, lovește-mă!... Petru o să te blesteme de pe lumea cealaltă!...”.

Dar cum s-o scoată pe Maria din casă în mijlocul iernii?...
Ea știe una și bună: „Să te duci mâine și s-o scoți afară
din casă... meargă-n cele patru vânturi... unde vrea... lumea-i
largă...”.

Iar vecinii... ce le pasă vecinilor?...

„Scoate-o afară ca pe o cățea, să piară de ger!...”.

„N-o lăsa să se hintuiască pe găzdușagul vostru!...”.

De ce nu se duc ei s-o scoată?...

Acuma: „Scoate-o afară!...”, dar dacă ar scoate-o?...

Ehe, atunci toți l-ar vorbi:

„Nemernicul nu are inimă!...”.

„Și-a scos nora ca pe o cățea din casă afară, în mijlocul
iernii...”.

Îi știe el pe oameni... atât așteaptă, să greșească vreunul...

De unde atâta ură în sufletul nostru?...

Dumnezeu a creat omul „după chipul și asemănarea
sa...”, iar „Dumnezeu este iubire!...”.

De unde atâta ură-n sufletele oamenilor?...

Pe unde-ntorci capul, stăpânește ura...

Ura și moartea...

Mai grea decât moartea e ura!...

19. Vinovații fără vină...

*Ți se cuvin cuvinte nerostite,
ți se cuvin tăceri scăldate-n vin,
și toate cele câte au fost rostite
tot ție, draga mea, ți se cuvin.*

*Lângă surâsul tău aş sta de pază
şi sub privirea ta eu mă simt mic,
ţi se cuvin şi verbele din frază,
ţi se cuvine totul şi nimic.*

*Ţi se cuvine tristul din cuvinte,
Ţi se cuvine verbul „a uita”
şi pasul să te ducă doar-nainte,
iar eu voi fi mereu în urma ta.*

Toţi trei tăceau...

Se simţeau stingheri şi vinovaţi...

Vasile Bilaş se simţea vinovat, pentru că a venit să le
tulbure liniştea...

Nu a venit de bună voie... ci să scape de gura muierii...

„Să te duci mâine şi s-o scoţi afară din casă... meargă-n
cele patru vânturi... unde vrea... lumea-i largă...”.

Şi de gura vecinilor...

„Scoate-o afară ca pe o căţea, să piară de ger!...”.

„N-o lăsa să se hintuiască pe găzduşagul vostru!...”.

Altfel nu se putea...

„O să dai în mine?... Pentru curva ceia vrei să dai în
mine?... Atunci dă!... Hai, loveşte-mă!... Petru o să te blesteme
de pe lumea cealaltă!...”.

Andrei tăcea vinovat sub privirea lui Petru, care surâ-
dea dintre icoane...

Tăcea, pentru că a zăcut în patul lui şi s-a făcut bine...

Pentru cămaşa înflorată pe care a îmbrăcat-o...

Sau poate pentru faptul că el s-a întors, iar Petru a căzut
„pentru...”.

„Trebuie să ne întoarcem, Andrei!... Trebuie!... Crucea mării lor de gardiști!... Ne vom întoarce!... Musai să ne întoarcem!...”.

Maria tăcea și ea... Vinovată din cauza fericirii...

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

Tăceau!

Tăcerea atârna greu deasupra sufletelor lor... îi apăsa... îi sugruma... îi ardea...

* * *

Ce ușor le era lor:

„Să te duci mâine și s-o scoți afară din casă... meargă-n cele patru vânturi... unde vrea... lumea-i largă...”.

„Scoate-o afară ca pe o cățea, să piară de ger!...”.

„N-o lăsa să se hintuiască pe găzdușagul vostru!...”.

Dar lui?...

El cum putea să-i spună?...

S-o scoată afară din casă...

Ei, muierii sale, nu i-a plăcut de noră-sa de la început...

A urât-o și o va urî, până la groapă...

„I-am spus: dragul mării, nu te încurca cu Bursucii, că nu-s din neam de omenie!... Unchiul ei Ion l-a tăiat pe feciorul lui Berejneak, pe fratele ăstuia de zace la ea!...”.

Dar ce vină avea Maria că a început războiul?...

Ce vină avea ea că Petru a căzut în luptă pentru...

Dar putea să aștepte măcar un an și pe urmă...

Dar nu se cuvine lui s-o judece...

Oamenii sunt răi...

Oamenii nu iartă nimănui nimic...

„Scoate-o afară ca pe o cățea, să piară de ger!...”.

„N-o lăsa să se hintuiască pe găzdușagul vostru!...”.

Tăceau!

Tăcerea atârna greu deasupra sufletelor lor... îi apăsa...
îi sugruma... îi ardea...

* * *

El e părinte... și-a pierdut fiul...

Avea tot dreptul s-o urască...

Dar ea?... Ce vină avea ea...

Ce putea să facă?... Dacă ei, „OAMENII”, l-au ucis cu
vorbe și l-au lăsat în mijlocul toloacei... cu o rană la cap?...

Iar pe urmă: „Leorva l-a luat cu de-a sila... l-a tras în
patul ei...”.

Nu putea să-l lase în mijlocul toloacei, deoarece...

Ea l-a iubit pe Andrei!...

Iar ei nici măcar nu au întrebat-o dacă-l vrea pe Petru?...

I-au spus doar: „Cinstește-l că-i fecior gospodar și har-
nic și are grădină mare cât un munte...”.

Nici măcar el nu a întrebat-o...

Ea nu a spus nimic... ce putea să spună?... Care fată nu ar
fi vrut să se mărite după Petru Bilaș?...

S-a măritat după Petru...

Și l-a cinstit...

Dar de iubit, l-a iubit pe Andrei...

Atunci, ca și acum...

Tăceau!

Tăcerea atârna greu deasupra sufletelor lor... îi apăsa...
îi sugruma... îi ardea...

Unde ești, Petre?...

Unde ai căzut, voluntarule?...

La ce te-ai gândit când îți dădeai sufletul?...

Oare ai avut parte măcar de o groapă?...

De ce ne-am însurat noi doi, Petre?...

„Trebuie să ne întoarcem, Andrei!... Trebuie!... Crucea
mamii lor de gardiști!... musai să ne întoarcem!...”.

Iar pe urmă, acolo pe front:

„Să nu te duci fără mine, Petre!”.

„Nu plec, Andrei, nu plec fără tine!...”.

„Să nu mă lași aici singur, Petre!”.

„Nu te las, Andrei!... Imediat o să vină sanitarii, o să fie
bine... rana nu-i adâncă, bine că nu ți-a atins plămânul!...”.

Când s-a trezit, Petru plecase... fără el...

„A plecat consăteanul tău... dar tu ești rănit... stai li-
niștit...”.

De atunci nu l-a mai văzut...

Iar acum se afla în casa lui Petru...

În patul lui Petru...

Cu nevasta lui Petru...

„Dar Kalyna?... Dumnezeu!... Kalyna...”.

„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar
Kalyna...”.

Dar Petru?...

„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru
patrie...”.

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită
sunt!”.

Dar el?...
El e fericit?...
Tăceau!
Tăcerea atârna greu deasupra sufletelor lor... îi apăsă...
îi sugruma... îi ardea...

20. De soartă nu poți fugi...

*Ne-am săturat de verbele deșarte,
ne-am săturat de verbul „a avea”,
părinții ni se îndreaptă înspre moarte,
învață-i, Doamne, verbul „a învia”.*

*Din când în când mai dă-le o-nvoire,
să vină acasă-n prag de sărbători,
să-i așteptăm la porți de cimitire,
să-i așteptăm la revărsat de zori.*

*Noi ne-am înscrie la o revedere,
când îngerii beau vodcă din potir,
mai dă-ne, Doamne, câte o-nviere,
sau fă-ne santinele-n cimitir.*

*și să ne ierți de toate ale noastre,
căci multe rele de la noi înduri,
sădește veșnicia în ferestre,
și scoate, Doamne, moartea din scripturi.*

(Toamna anului 1946)

De soartă nu poți fugi...
De soartă nu te poți ascunde...
Soarta n-o poți ocoli...
Soarta te găsește oriunde...

*Cine dracu' o văzut,
gard înalt neclătinat
și fecior fără păcat?...*

*Cine dracu' o văzut,
gard înalt fără proptele
și fecior fără greșele?...*

– Uite și tu, Ilie, cum e viața!... Doi feciori a avut Alexe Berejneak și nu i-a fost dat să fie la nunta niciunuia... vorbea Gheorghe Balemba cu Ilie Potocean, căruia oameni-i spuneau Ilie Șchiopul.

– Nu i-a fost dat să fie...
– I-a fost dat să-l îngroape pe Grigor!...
– Grea soartă a avut săracul... să-ți îngropi feciorul... grea de tot...

– Dar Eudochia?!...
– Doamne, ferește de așa soartă...
– Ea, săraca, habar nu are că se însoară Andrei...

*Mărită-te horholină...
că ai să mori fată bătrână,
că și dracu' s-a-nsurat
și pe tine nu te-a luat...*

*Așa zice popa nost,
să nu merg la fete-n post*

*dar diacu' zice așa:
mergi, băiete, unde-i vrea,
vino și la fata mea...*

– Câți ani au trecut de când a murit Alexe?... a întrebat careva dintre nuntași.

– Cinci ani se fac acum în toamnă.

– Da, a murit în treizeci și opt, toamna, cam așa ca acum, spuse Ilie Potocean.

– L-au îngropat în ziua de Sfântu' Mniculai, țin minte, deoarece Gheorghe al meu și-a rupt piciorul și n-a putut merge la îngropăciune.

– Într-un an s-au dus și părinții lui și el...

*Cine trage la codru'
tot curvarul și lotru',
curvarul la curvărie
și hoțul la tâlhărie...*

*Boii popii pe la moară,
popa după gurișoară.
Boii popii pe la cruce,
popa după gura dulce...*

– Faină pereche, de mult nu am văzut așa miri frumoși... a spus pe un ton vesel Ilie Potocean.

– Și amândoi-s orfani, săracii de ei, că și mireasa nu are nici mamă, nici tată...

– O avut grijă Maria Gherbuș de ea, a dat-o la școală, iar acum e dascăliță, ce vrei mai mult de atât.

– Apăi și Andrei e școlit! O să fie dascăl sau funcționar la stat...

– Andrei are și multă avere...

– Și ea are avere, Maria Gherbuș a trecut tot ce a avut pe numele ei...

– A trecut, a trecut că îi plăcea mult și de Andrei.

– Cum să nu-i placă de el, că doar ea l-a crescut...

– Frumoasă pereche!...

– Foarte frumoasă!...

– Să le dea Domnul sănătate!...

– Să fie fericiți!...

– Ehe, cine știe cum o fi lumea mâine!...

– Se zvonește că vine războiul peste noi!...

– Dumnezeu să ne ferească!

– Doamne păzește!...

– Degeaba grăim noi, cum o vrea Dumnezeu, așa o să fie!...

– Ar fi păcat, uite ce pereche frumoasă!... Ei trebuie să trăiască!...

– Eh, cum le-o fi soarta!...

De soartă nu poți fugi...

De soartă nu te poți ascunde...

Soarta n-o poți ocoli...

Soarta te găsește oriunde...

21. Să fii gazdă sănătoasă!...

*Se apleacă brazii în munții Carpați,
bucurie mare – pace între frați.
Cetina-i mai verde, lerul e mai ler,
azi se naște Domnul, bucurie-n cer.*

*Colindul răsună pe Vișeu în sus –
mare bucurie, se naște Iisus.
Răsună colindul pe Tisa în jos –
bucurie mare, se naște Hristos.*

*Colindul răsună pe Iza și Mara,
colindă creștinii – veselă ni-i țara.
Azi se naște Pruncul cel Sfânt și român,
și renaște țara pe un braț de fân.*

Seara Sfântă de Crăciun s-a așternut deasupra satului...
Albă și preacurată ca un suflet nelumit... ca un cuvânt
nerostit...

Frumoasă și rece ca aripa morții...
Iar crivățul purta pe aripile sale frânturi de colinde...

*Prea onorat domn de casă,
Din oameni persoană aleasă...
Eu-s trimes ca vestitor
De al meu poruncitor:
Vă vestesc că a noastră ceată
Ce din Rogna e sculată,
Nu-i departe așezată.
De cumva binevoiți
Ceata noastră s-o primiți,
Ea va face pomenire,
Despre-a lui Hristos venire,
Și va face cheful bun,
Cum se cade la Crăciun...*

răsuna Dealul Hrițcov...

*La curțile lui Crăciun
S-a născut un Domn prea bun
Care este-un tinerelu'
Strălucește ca un stelu'
Jidovii au auzit
Și doi soli mari au trimis
Solii iute că mersară
Și-napoi se înturnară.
Spuneți, văzut-ați ori ba-nu?
Ba noi că nu l-am văzut
Că la El n-am străbătut
De fumul tămâilor
De para făcliilor
De glasul îngerilor
La Nașterea Domnului.*

se auzea pe dealul Babici...

*Bine-mi pare că-s sărac:
Lui Hristos săraci-i plac
Care strâmbătăți nu fac.
Pentru săraci a venit
Să se nască pe pământ,
Să ne scape de nevoi.
Oh, Hristoase, fii cu noi,
Măcar că ședem la oi.*

răspundea Colnicul...

*Să fii gazdă sănătoasă
Că ai primit colinda noastră,
Plata noastră nu-i nimică –
O uiagă de horincă...*

*Și din porcul cel mai mic,
Slăninuță cu șoric,
Iar din porcul cel mai mare
Un cârnat și o spinare...*

*Și o oală de curechi umplut
Că suntem drumari de mult
Dar să sie cu groștior
Ca să margă mai ușor...*

*Și zamă de perișoare
Că afară-i geru' mare
Răcături dacă ni-ți da
Și pe acelea le-om mânca...*

S-a trezit și Osoiul...
Oamenii colindau!...
Bogați sau săraci... veseli sau triști... fericiți sau nefericiți... colindau cu toții!...
Își doreau unii altora fericire și belșug!...
Deși nu prea mai credea nimeni în fericire... nici în belșug!...
Oamenii colindau!...

* * *

În casa răposatului Alexe Berejneak... Dumnezeu mare!... După atâția ani... era pregătită sfânta cină din Seara de Crăciun...

Eudochia, cu zâmbetul înflorit pe buze, ședea liniștită și împăcată...

Ca sfânta icoană a Maicii Preciste...
Își îmbrățișa, cu privirea, copiii...
Pe Andrei și pe Maria...
În sufletul ei era sărbătoare!...
Andrei... Încerca să alunge gândurile care-i ciuguleau, ca niște păsări cenușii, sufletul împovărat de tristeți...
O privea cu dragoste pe Maria... dar o vedea aievea pe Kalyna...
Kalyna?... Dumnezeuule!... Kalyna...
„Cum să-ți spun, Andrei?... Tu te întorci de pe front, iar Kalyna...”.
Încerca să alunge imaginea ei...
Ce caută între ei?...
De ce nu-i dă pace?...
Dar Petru?...
„A venit telegrama că a murit – și-a jertfit viața pentru patrie...”.
„Trebuie să ne întoarcem, Andrei!... Trebuie!... Crucea mamii lor de gardiști!... musai să ne întoarcem!...”.
„Să nu te duci fără mine, Petre!”.
„Nu plec, Andrei, nu plec fără tine!...”.
„Să nu mă lași aici singur, Petre!”.
„Nu te las, Andrei!... Imediat o să vină sanitarii, o să fie bine... rana nu-i adâncă, bine că nu ți-a atins plămânul!...”.
„A plecat consăteanul tău... dar tu ești rănit... stai liniștit...”.
Iar Maria... era fericită...
„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

* * *

– Nu sunt eu în măsură să vă judec, Dumnezeu mi-e martor, că nu vreau asta!...

Așa le-a spus bătrânul Bilaș, tatăl lui Petru, cel neîntors de pe front.

Și, după o prelungă tăcere, a adăugat:

– Tu, Andrei, poate te-ai duce la tine acasă...

Vocea bătrânului era blândă... șovăitoare... aproape stinsă...

Andrei tăcea îngândurat... poate ar fi mai bine să...

Maria tăcea speriată... dacă va pleca... dacă o va părăsi?...

– Măcar până la primăvară... continuă bătrânul...

Maria își înghițea lacrimile... știa că, dacă Andrei va pleca, nu va mai fi nicio primăvară...

Andrei continua să tacă... știa că, dacă va pleca, va pleca împreună cu ea... cu Maria!...

Dar Kalyna?...

Ce mai vrea... ce mai caută între ei?...

– Eu nu am nimic împotriva voastră, dar bătrâna... și oamenii... știți cum sunt oamenii... Maria poate să rămână...

– Nu, unchiule... Maria o să vină cu mine!...

Vocea lui Andrei a sunat ca o binecuvântare atât pentru sufletul bătrânului Bilaș, cât și pentru sufletul ei.

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

* * *

În casa răposatului Alexe Berejneak... Dumnezeuule mare!... După atâția ani... era pregătită sfânta cină din Seara de Crăciun...

Eudochia, cu zâmbetul înflorit pe buze, ședea liniștită și împăcată...

Ca sfânta icoană a Maicii Preciste...

Își îmbrățișa, cu privirea, copiii...

Pe Andrei și pe Maria...

În sufletul ei era sărbătoare!...

Andrei... încerca să alunge gândurile care-i ciuguleau, ca niște păsări cenușii, sufletul împovărat de tristeți...

O privea cu dragoste pe Maria... dar o vedea aieva pe Kalyna...

Kalyna?... Dumnezeule!... Kalyna...

Iar Maria... era fericită...

„Ce fericită sunt, Andrei!... Ah, dacă ai ști tu ce fericită sunt!”.

Seara Sfântă de Crăciun s-a așternut deasupra satului...

Albă și preacurată ca un suflet nelumit... ca un cuvânt nerostit...

Frumoasă și rece ca aripa morții...

Iar crivățul purta pe aripile sale frânturi de colinde...

22. Dar casa l-a întâmpinat cu o tăcere sfâșietoare...

*De-o vreme, amintirile mă-nfruntă
și-n trup mi se răscoală un destin,
când mă întorc acasă ca la nuntă,
la care Iisus preface apa-n vin.*

*Și am să beau cu îngerii la masă,
poate să spună cine ce o vrea,*

*astăzi Dumnezeu se întoarce acasă,
un Dumnezeu cu trup de catifea.*

*Voi închina cu nukul și fântâna,
și apoi voi bea cu gardul ruginit,
voi sta la masă astăzi cu țărâna,
din care Dumnezeu m-a zămislit.*

*Voi bea cu poarta noastră-n poartă,
voi bea cu drumul nostru-n drum,
mă voi lua la trântă cu a mea soartă,
pân' va ieși pe hornul casei fum.*

*Și totul am să dreg, fără hodină,
de-ar fi să strig ca orbul Bartimeu,
ferestrele încă cerșesc lumină
și-n casa noastră întră Dumnezeu.*

Se întorcea acasă...

La casa atât de dragă sufletului său...

La casa ridicată cu mâinile lui bătătorite...

Cu sudoarea frunții sale...

Dar casa l-a întâmpinat cu o tăcere sfâșietoare...

Cu o tăcere dureroasă... grea... insuportabilă...

Îl privea ca orbul Bartimeu – fără lumină-n fereastră...

Fără potecă, bătătorită prin zăpadă, spre poartă...

Fără lătratul câinelui...

– Maria... a rostit, ca pe un cuvânt magic, numele ei...

– Oare unde o fi Maria?... a șoptit, împingând cu umărul
portița, sprijinindu-se în cârjă.

Iar portița a scârțâit sălbatic de pustiu...

* * *

Pe urmă, a șezut pe pragul casei pustii...
Fără ca măcar să încerce ușa dacă e deschisă...
Ședea ca un călător care s-a așezat doar să se odih-
nească...

Asculta tăcerea casei sale...

O tăcere amestecată cu șuierul crivățului și frânturi de
colindă...

Privea spre poarta cea fără potecă – stearpă și pustie...

Privea spre tristețea întunecată a ferestrelor...

Privea spre căsuța pustie a câinelui...

Privea și își ștergea lacrimile cu mâneca mantalei...

* * *

În cârciuma lui Petru a Măriei, s-au adunat aproape toți
veteranii, întorși de pe front...

Colindau... beau horincă și își blestemau soarta...

Îi pomeneau pe cei care nu s-au întors de pe front...

Departate după miezul nopții, a scârțâit ușa...

Sprijinindu-se în cârjă, în cârciumă a intrat un soldat...

– Petre!... Tu ești?!... a strigat Mihai Reti.

– Bilășe! a strigat Nicolae Ciursi.

* * *

„Cum să-ți spunem, Petre?... Tu te-ai întors de pe front,
iar Maria...”.

Maria!

Maria!

Maria!

* * *

Se întorcea acasă...
La casa atât de dragă sufletului său...
La casa ridicată cu mâinile lui băttătorite...
Cu sudoarea frunții sale...
Dar casa l-a întâmpinat cu o tăcere sfâșietoare...
Cu o tăcere dureroasă... grea... insuportabilă...

S f â r ș i t

Septembrie 2015, București
Decembrie 2015, Toronto.

CUPRINS

Prefață	5
PRIMA PARTE	13
1. Și a răsunat ecoul clopotelor... ..	13
2. Parcă fugea de sine însuși... ..	17
3. Inima iubește pe cine vrea... ..	23
4. Să afle toată lumea!... ..	29
5. Iar Grigor zâmbea-n copârșeu... ..	33
6. Pentru sufletul lui!... ..	37
7. Iar caii... unde sunt caii, mamă?... ..	41
8. Duminică dimineață-n zori de zi... ..	46
9. Întâlnire neașteptată... ..	50
10. Durerea altora nu doare... ..	54
11. Ai milă de mine, Dumnezeu!... ..	58
12. Era fericită, privind clopul cu flori... ..	61
13. Iar copiii ciripeau ca niște păsărele... ..	66
14. Oameni, oameni... de ce sunteți fățarnici?... ..	71
15. Așa e blestemată asta de viață!... ..	74
16. Tu nu-mi ești frate, ci dușman... ..	79
17. Iar ea urla, sâsâia și scheuna... ..	83
18. Nu, pe datorie nu va bea... ..	86
19. Muiere, leagă cățeaua!... ..	90
20. Iar caii alergau cu coamele-n vânt... ..	94
21. Prindeți vântu-n pustă!... ..	97
22. Dar oamenii tăceau... ..	106
23. În inimă îi încolțea speranța... ..	111
24. Dumnezeu nu dă cu biciul... ..	114

PARTEA A DOUA	121
1. Iar sufletul terfelit urla ca un lup rămas orfan de haită... ..	121
2. Dar oamenii... oamenii ce vor spune?... ..	126
3. Între dragoste și moarte... ..	131
4. Să nu pleci fără mine, Petre!... ..	135
5. Așa a fost dat să fie!... ..	139
6. O să ne întoarcem, Andrei!... Musai să ne întoarcem!... ..	144
7. Oamenii străini nu o vor jigni... ..	149
8. Dar unde a vrut să plece?... ..	152
9. Bocănea și scârțâia ca o nenorocire... ..	155
10. Sufletul nu uită... nu uită nimic... ..	159
11. Grei ca niște păcate de neiertat – norii negri... ..	165
12. Cu flăcări de lumânări a înflorit țintirimul... ..	169
13. În mijlocul nopții a scârțâit portița... ..	174
14. Dacă nu astăzi, atunci mâine... ..	177
15. De parcă s-a întors de pe lumea cealaltă... ..	181
16. Pe prispă ședea gârbovită mama	184
17. Dacă ai ști ce fericită sunt... ..	187
18. Mai grea decât moartea, ura... ..	192
19. Vinovații fără vină... ..	195
20. De soartă nu poți fugi... ..	200
21. Să fii gazdă sănătoasă!... ..	203
22. Dar casa l-a întâmpinat cu o tăcere sfâșietoare... ..	209